

VII. Jahresbericht

des

k. k. zweiten Staatsgymnasiums

in Czernowitz,

veröffentlicht

am Schlusse des Schuljahres 1903/1904

von

Kornel Kozak,

k. k. Gymnasialdirektor.

I N H A L T :

1. Grammatisch-stilistische Übungen für die sechste Gymnasialklasse, nach Sallust und Cicero (Ruth.). Von Prof. Julian Kobylański.
2. Schulnachrichten. Vom Direktor.

Czernowitz, 1904.

Mr. Ives
Apr. 31

Про жите й письма Г. Салюстия Кріспа.

I. Про рід і молодечий вік Г. Салюстия Кріспа не переказано нам нічого, лиш хйба (те), що він походив з плебейского стану та вже зарань¹⁾ постановив віддатись писаню історії і задля того прибув в Рим. Пізнавши²⁾ тут публичне жите, посвятив ся він, спонукавий (до того) жадобю почестий і достоїнств,³⁾ державній службі. Таким чином став він р. 59. квестором, опісля-ж людovým трибуном, і оказав ся неустрашимим⁴⁾ противником Мільона а не меньше й Ціцерона, що боронив его в суді. Пізнійше виключили Салюстия із сенату мабуть за те, що був приклонником⁵⁾ Цезара. Ся обставина спонукала его, звернутись до Цезара, що як раз тоді пробував в Галії. Задля своєї проворности⁶⁾ і второпности⁷⁾ сподобав⁸⁾ ся він Цезарови, а то головно тому, що Цезар хіснував ся в чимало річах его прислугою.⁹⁾ За те допоміг ему Цезар наново увійти до сенату і передав ему провід над одним легіоном; однак Салюстієви не повело ся у війні, бо р. 49. зазнав він від противників в краю Ілїрійців кілька разів поражєня.¹⁰⁾

II. Три роки опісля післав его Цезар за избраного претора до Кампанії, щоб обіцянками привернув¹⁾ до послуху ті війська, що не хотіли за ним іти до Африки. Однак они відкинули поставлені їм услівя і мало що не²⁾ убили его самого, коли-б не був спас ся скорою утечею. Коли Цезарови пізнійше в Африці не доставало³⁾ харчу, припоручив він Салюстієви заняти при помочи фльоти остров Церіну: де противники Цезара збирали⁴⁾ велику силу збіжа. Занявши сей остров став він, як звісно, проконзулом Нумідії. Перебувши⁵⁾ тутки цілий рік, придбав⁶⁾ собі великий масток, а повернувши у Рим, закупив просторі городи на Квіріналі. По смерти Цезара усунув⁷⁾ ся він від горожаньского жита і віддав ся цілком писаню історії. Принявши сестрінка⁸⁾ за свого сина та записавши⁹⁾ ему весь свій масток, умер 13. мая р. 35. п. X.

III. Про велику свободу¹⁾ его обичаїв згадує насамперед²⁾ якийсь Ленеї, визволенник³⁾ Помпея. Однак сі вістки стоять⁴⁾ очевидно в разячій⁵⁾ суперечности з тими думками, які находять ся в его книжках, бо сій людині розходило⁶⁾ ся мабуть лиш о те, щоб очорнити⁷⁾ Салюстія, одного з найщиріиших приятлїв Цезара. Однак як оно би й не було,⁸⁾ можемо признати⁹⁾ Салюстія за першого з тих, що увів до історії Римлян штуку і певні правила.

Хоч ішов він за приміром грецких писателїв, головно Тукїдида, все таки виїде ему на славу те, що він намагав ся зобразити¹⁰⁾ великі події відповідним¹¹⁾ словом, бути богатим і бистрим думками, а висловом¹²⁾ бути коротким і стислим.¹³⁾ А хоч він любував¹⁴⁾ ся в старинних словах, то всеж таки бесіда его звучить¹⁵⁾ дуже мило. Вже старинні подивляли короткість і ядренність¹⁶⁾ его стилю, а Сенека каже, що годї якенебудь чи слово чи реченє випустити¹⁷⁾ з его мови без уїми.¹⁸⁾

Рівнож¹⁹⁾ каже сей знаток²⁰⁾ римскої мови, що плавний ток²¹⁾ его бесіди подобає²²⁾ на полет бистої птиці. Тож і не диво, що навіть писателі середної й новіишої доби наслідували его стиль та що вже деякі латинські граматика толкували²³⁾ его письма задля глибоких думок, які у них криють ся.²⁴⁾

IV. Що до самих писань, то зладив Салюстий три історичні діла під заголовками: 1) Війна Катилїни, війна з Югуртою і історії 5 книг. З тих трох творів остали ся лиш оба перші в цілости,²⁾ а третє нажаль³⁾ лиш в уривках.⁴⁾ В тих істориях зібрав він всі події, що попередили⁵⁾ добу перед р. LXVI до Хр. Як в тих істориях, так і в описі війни з Югуртою і Катилїнсю, хвалять правдолюбивість⁶⁾ Салюстія, бо-ж познакомив⁷⁾ ся він при описі тих для римскої держави важних подій з усіма жерелами, оскільки⁸⁾ они ему були доступні; ⁹⁾ а міг він їх пізнати тим лекше, що хіснував ся державним архивом,¹⁰⁾ а чимало тих подій бачив сам на власні очи, сам пережив.¹¹⁾ Крім того треба ще й зважити те, що се був чоловік знатний й засібний,¹²⁾ тож мав сиромогу¹³⁾ в разі потреби¹⁴⁾ збагнути¹⁵⁾ та провірити¹⁶⁾ точнійше описані події, як хто небудь другий. Гьдить ся ще додати, що деякі письменники порівнують Салюстія задля звязкости¹⁷⁾ его мови й вірности в зображеню¹⁸⁾ душевного настрою¹⁹⁾ з Тацитом, ба навіть, і то не без слухности,²⁰⁾ називають Тацита просто таки²¹⁾ Салюстийцем.²²⁾

Війна з Югуртою.

Sall. Jug. cap. 1—10. В дуже гарнім вступі до Югуртинської війни навчає Салюстий, що людське серце, скоро раз потоне¹⁾ в поганих пристрастях, (так) що раз більше нидіє²⁾ і пропадає; протилежно коли людський дух лиш схоче прямувати путем чесноти й праці, може досягнути³⁾ своєї мети, бож має сам в собі тільки питомої сили,⁴⁾ що чоловік властиве не зависимий від щастя. А щоб люди не займали ся лиш марними і зайвими⁵⁾ справами, щоб не вганяли⁶⁾ лиш за почеснями та користями, як ті новаки,⁷⁾ що крадькома прямують до державних властей, радить Салюстий займатися наукою історії, щоб з неї пізнати сі гарні й безсмертні подвиги,⁸⁾ яких довершив людський дух. Бо якби дійсно людський дух був такий слабкий, як его тіло, то доси ані один муж не придбав⁹⁾ би собі великої слави. А для того, що опис знатних подій часто-густо¹⁰⁾ загриває серце характерних¹¹⁾ мужів, котрі тільки ізза благородних, а не користюлюбних¹²⁾ мотивів¹³⁾ стремлять до почесний, то хоче Салюстий і римську молодіж до того напугати,¹⁴⁾ щоб заналити¹⁵⁾ в їх серцях іскру праведности й чесноти.

Задумуючи описати війну з Югуртою (с. 5—6), хоче він, заким упорав-би ся¹⁶⁾ з її початком, трохи глибше засягнути¹⁷⁾ до римської історії, щоб опис подій став тим яснійший. В другій пуньській війні увійшов¹⁸⁾ Сципіон в дружбу з королем Нумідії Масинісою, котрого царство сягало¹⁹⁾ далеко і було могутне, а по его смерті засів на престолі его син Міцінса. Але тому що він був вже старий й хоробою знеможений²⁰⁾ тай тому, що займав²¹⁾ ся радше грецкою філософією чим державними справами, передав він ціле правління держави братанкови своему Югурті, бо его власні діти були ще малолітні.²²⁾ Того-ж Югурту велів він навіть виховувати на своїм дворі²³⁾ разом з своїми синами Адгербалем і Пемпсалем.

Сей Югурта, хоча не правесного ложа,²⁴⁾ не оказав ся негідним внуком Масиніси; кріпкий на тілі, гарної стати, сильного духа, смкий²⁵⁾ а при тим славожадний, з'єднав²⁶⁾ він собі серця всіх Нумідійців; ся обставина не подобала ся Міцінсі й тому порішив его згладити²⁷⁾ зі сьвіта; а щоб в разі его погибелі²⁸⁾ (с. 7—10) не зчинив ся між земляками якийсь заколот, постановив він виставити²⁹⁾ его на небезпеки. Як раз тоді облягали Римляни місто Нуманцію під проводом молодшого П. Корнелія Сципіона. Міцінса передав Югурті провід над

Нумідійскою кіннотою, в надії, що молодець там загине. Однак инакше склалось, як думалось.³⁰⁾ Тому³¹⁾ що Югурта був взятий, проворний, порадний, то вєлавив ся в тій війні так, що римський полководець чим раз то³²⁾ більше полюбив єго і майже всі найтрудніші задачі сповняв за єго помічю й порадою. До того увійшов він в дружбу з деякими знатнішими Римлянами, що саме тоді служили у війську. Тому, що они були впливові дома, робили они єму надію,³³⁾ що на слүчай смерти Міціпси зможе він сам заволодіти Нумідійскою державою (над Нумідією); а се може тим лекше статись, позаяк в Римі все продажне. Але Сціпіон, закінчивши війну, похвалив Югурту прилюдно перед війском і нашімнув єго, зберегати і плекати³⁴⁾ приязнь римского народу, а вистерігати ся привички, бути надто щедрим супроти деяких людий — инакше він загине; корольованє припаде єму само собою, най лиш придержує ся³⁵⁾ свого дотеперішного поступованя. Потім дав єму лист до Міціпси того змісту, що Югурта став задля своїх заслуг дорогій так сенатови як і єму самому. Коли Югурта так прославлений³⁶⁾ повернув домів, став Міціпса всякими добродійствами єго собі приєднувати, приняв за свого й постановив єго в своїм завіщаню наслідником престола разом із своїми синами. А коли вже знеможений старостию, чув ся близький смерти, прикликавши приятелів і крєвняків до себе, сказав більше менше ось що: Я приняв тебе, Югурто, ще малим хлопцем по втраті твого батька на свій королівський двір. Я мав надію, що ти прославиш³⁷⁾ моє царство й тямити меш на всі добродійства, тобі оказані; а на мою втіху я не завів ся в тій надії. Через твої славні діла обновилось і прославилось імя нашого дому. Тож прошу, молю й заклинаю тебе, щоб ти, споріднений кровію з моїми синами, їх любив, а з чужими не дружив ся;³⁸⁾ будьте єдні, бож єдностію й малі держави більшають і кріншають, а незгодою і найбільші розпадають ся.

А ви, Адгербалю й Гіємпсалю, шануйте, почитайте й слухайте сєго, так знаменитого мужа; беріть собі примір з єго хоробрости й старайте ся з усієї сили (plur), щоб слідно³⁹⁾ було, що я лишаю діти гідні нашого імени на славу і добро⁴⁰⁾ нашої держави, а на ваш гаразд; в кінци глядіть, щоб ваша держава не потерпіла якої шкоди. Небавком опісля помер Міціпса; се стало ся р. 118. перед Хр.

єрр. 11—13. Коли похоронено Міціпсу по королівському звичаю, зібрали ся князі, щоб обговорити спільно державні

справи. Сиви Міціпси, головно з природи палкий Гіемпсаль, не міг стерпіти¹⁾ того, щоб Югурта, з матерного ложа неправесний,²⁾ мав також участь³⁾ в панованю. Сей закид⁴⁾ тронув Югурту до живого⁵⁾ і він постановив яким небудь робом Гіемпсалья або підступом зловити або таки убити. Найліпша⁶⁾ нагода до сего злочинного загаду лучилась ему зараз на перших зборах, коли то князі зійшли ся на те, щоб рознаювати скарби й розмежити межі держави. Гіемпсаль замешкував дім, що належав до прислужника⁷⁾ Югурти. Уживши підроблених ключів, вдер ся сей нечесний чоловік серед ночі з ватагою жовнірів в мешкане Гіемпсалья, де его вбили, а на доказ, що сповнили наказ, передали убійці голову убитого Югурті. Небавком рознеслась чутка про сей поганий злочин по цілій Африці, а в цілій Нумідії підняли ся усобиці.⁸⁾ Більша часть Нумідійців станула по стороні Адгербаля, а (ті) що [були] ліпші борці⁹⁾ пішли за Югуртою; коли сей, стягнувши військо, побив Адгербаля і загорнув цілу Нумідію, посилає він ще до того послів до Риму, щоби грішми обсипали¹⁰⁾ старих его приятелів тай ще нових приєднали. Тою щедростію довів він до того, що небавком настала велика зміна в поглядах, ба (що) навіть Югурта вельми приподобав¹¹⁾ ся сенаторам. Хотяй виправді й Адгербаль вирядив посольство, щоб повідомити сенат о тім нечуванім насильстві й небавом опісля сам утік до Риму, то всеж таки всі заходи¹²⁾ нещасливого короля, як побачимо, мало що¹³⁾ ему помогли.

с. 14. Коли назначеної днини дали обом сторонам приступ до сенату, сказав Адгербаль більше меньше ось таке: „Зібрані батьки! Умираючн припоручив мій батько старати ся, римському народови що мога оказувати ся хосенним, бо лиш в такім разі буде мати моя держава сильну підпору.¹⁾ Его поради я все придержував ся;²⁾ але Югурта прогнав мене із законного мого королівства; не дайте мені, потомкови Масиніси, жити в так оплаканих відносинах, щоб як раз той, котрого він обсилав³⁾ добродійствами, був погубником моєї родини і зробив мене нуждарем, заточником, та ще й до того так мене життя позбавив як мого брата; і чого-ж можу я від него надіятись? чиж можу я бути досить безпечний, коли він прихильних мені свояків казав прибити на хрест і кинути хижим звірюкам на жир⁴⁾ і на поталу? Щож мені робити, куда мені звернути ся? Вам, зібрані батьки, легко мені помочи; бо ви за божою милостію сильні; а як хто, то певно лиш ви на те покликані, заказати, щоб він те робив, що ему хоче ся. Ви не стерпите, щоб на престолі Нумідії засів

той чоловік, котрий злочином і кровію своєї рідні его загарбав.⁵⁾ Мій брат розістав ся зі світом передчасною⁶⁾ смертю, однак я ему завидую его долі, бо не знаю, чи мені не лучить ся загинути поганою смертю або коротати жите в нужді⁷⁾ тай здати ся на чужу поміч.“ Коли Адгербаль скінчив свою бесіду, посла Югурти, покладаючись⁸⁾ на підкунство,⁹⁾ закинули що він инакше говорить, а инакше поступає; Югурта остав ся той сам, який був перед Нуманцією. Мимо¹⁰⁾ таких клевет і крутанів¹¹⁾ найшли ся ще в сенаті такі мужі, що змагали всіма силами до того, щоб Югурту укарати, а Адгербалеви дати поміч. І дійсно, не уйшов би був Югурта справедливій карі, як би не рішила більшість сенату, вислати комісію¹²⁾ з десяти мужів, що мала-б поділити державу між обох королів. Однак Югурта походив¹³⁾ і коло сеї комісії нечесними заходами і новів¹⁴⁾ справу так, що при поділі припала ему плодовища й більше залюднена часть краю. Але й тим здобутком невдоволений, звернув він свою увагу таки на саму державу Адгербаля, вдер ся з вправною ватагою (своїх) жовнірів в его область, надіючись, що й він ухопить за оруже і що тим самим дасть почин до довшої війни. Але Адгербаль, чоловік супокійний й смирний, постановив радше все перетерпіти, аніж вдавати ся у війну; він вдоволив ся лиш тим, що вислав посольство до Югурти тай жалував¹⁵⁾ ся на заподіяні ему¹⁶⁾ кривди. Посольство не вдіяло нічого, навпаки Югурта послів висміяв і прогнав. Потім напав він з великим війском на его область,¹⁷⁾ спустошив ниви і був би без сумніву заняв місточко¹⁸⁾ Цирту, коли-б оно не було сильно укрілене окопами й природою, та коли-б не були его боронили й сторожили¹⁹⁾ римські осадники.²⁰⁾ Звідси вислав Адгербаль тайком двох вельми²¹⁾ проворних людей з листом до Риму, в котрім просив і благав сенат, не допустити до того, щоб лютий воріг взяв его на муки.²²⁾ А про королівство, то най сенат рішає, як собі хоче.

с. 25—30. По прочитаню сего листу заходили ся²³⁾ посла Югурти (около того), щоби все представити²⁴⁾ в лагіднійшій світлі й вдіяли дійсно те, що постановлено не поступати строго проти Югурти, лиш вислати друге посольство, котре складало ся²⁵⁾ з трьох молодих людей. Причаливши до Африки, зажадало се посольство, щоб Югурта як сгій²⁶⁾ явив ся в римській провінції, кинув оруже тай щоб всі ті спори рішили ся законною²⁷⁾ дорогою. Однак Югурта відкинув²⁸⁾ ті домаганя й по довгих переговорах²⁹⁾ вернули посла з нічим до дому. Сенат вислухав вправді звіту³⁰⁾

послів, але не вдіяв нічого, щоб висвободити⁸¹⁾ нещасного короля із прикрого положення.

Між тим довідав ся сенат, як річи мають ся, вирядив вдруге кількох старших мужів, а проводив ними М. Скавр, (той сам) що поборов Таврисків; вже сама его поява⁸²⁾ в Африці, як надіяли ся державні мужі, мала вистарчити,⁸³⁾ щоб змінити погляди завязтого короля. І дійсно прийшов Югурта, як ему приказали, до Утики, щоб зі Скавром пересправляти. Пересправляли довго, але на дармо; й ті послі повернули з нічим. Югурта мерщій знов взяв ся до облоги міста Цирти. Тепер Адгербаль находив ся в крайній біді. Надію на посередництво⁸⁴⁾ Риму він цілком стратив; а Італійцям, що мешкали численно в місточку, опротивіла облога, бо они і так на те покладали ся, що Югурта, занявши кріпость, їх пощадить жахаючись величності римского імени. Тому то они найбільше напирали⁸⁵⁾ на Адгербалья, щоби місто передати ворогови. В розпуці не знаючи як собі поради, Адгербаль передав ся⁸⁶⁾ на ласку⁸⁷⁾ й неласку свого лютого ворога, вимовивши⁸⁸⁾ собі лиш жите. Але Югурта не додержав слова і казав замучити свого суперника на смерть, ба навіть не щадив дорослих мешканців мужеского пола, Нумідійців і римских торговельників без різниці.

Скоро йно рознесла ся в Римі чутка про ті страшні події, знова старали ся поплечники Югурти цілу справу переволікти⁸⁹⁾ й ослабити. Але коли людовий трибун С. Мемій явно виступив против підкупленого боярства, рішив сенат, не допустити⁴⁰⁾ посольства Югурти до слова, лиш виповісти ему війну. Нововибраний конзуль Кальпурний Бестия узброював дуже ревно військо, котре небавом причалило до Африки, впало до Нумідії, заняло що найблизші міста і довело до того, що війна була майже закінчена. Але Югурта не упадав⁴¹⁾ на дусі, лиш підходив⁴²⁾ грішми (через) своїх послів не лиш Кальпурнії але й его поплечника Скавра. Побачивши, що грішми дасть ся все вдіяти, яв він пересправляти,⁴³⁾ не про роз'єм,⁴⁴⁾ але навіть про мир. І дійсно помирили ся на сих умовах: Югурта має піддати ся римскому народови, видати всіх збігців й трийцять слонів, і заплатити малу суму гроша; за те задержує⁴⁵⁾ Нумідію. При тім всім не встидали ся римські трибуни зараз потім відпродати ему назад всі слоні, на встид та ганьбу⁴⁶⁾ римской держави.

Сар. 31—35. Коли рознесла ся в Римі чутка про те, на як негідних умовах римські полководці помирили ся з Югуртою,

виступив Гаї Мемій, тодішній народний трибун, котрого шляхта так само ненавиділа, як він шляхту в дуже острій бесіді проти способу війни. А тому що той Мемій був славним на свій час¹⁾ бесідником, годить ся коротко повторити де-які гадки з его бесіди. Найсамперед вказує²⁾ він на те, що ему вже опротивіло бути іграшкою кількох вельможів; длятого най нарід встав, най відбере шляхоцкому сторонництву ту власть, яка властиво³⁾ належить ся людови, бо в противнім разі⁴⁾ те саме шляхоцтво забagne і королівскої власти; оно загарбує державні скарбниці, а нарід платить податки; в очах люду бояри з горда похожають,⁵⁾ а римські Квірити дивлять ся на се сунокійно; они заняли державу і мають єї ва жерело доходів. Най нарід сам дбає⁶⁾ про свою волю, нехай сам собі здобуде⁷⁾ право; неприятелів мають они за союзників, а союзників за ніщо. При тім згадує він на давні гріхи,⁸⁾ на смерть Тіберія і Гаїя Тракха, на погибель Фульвія, що були вельможам як раз тому так дуже ненависні, що поважились виступити супроти них і віддати людови его (свої) права. Потім картає⁹⁾ він байдужність і трусливість народу, що тершить буту¹⁰⁾ меньшости; що найгірші із сих, чують ся найневнійшими, ба що більше:¹¹⁾ боязнь перейшла від винних на невинних, а почестями і достоїнствами наділюють ся не найгіднійші, а найбезличнійші. Однак всеж-таки і серед тих обставин не треба ані насильства ані виходу,¹²⁾ щоб остояти ся¹³⁾ проти сего лиха, а треба во виду¹⁴⁾ тих злочинів загодіяти Югуртою виступити проти пошлечникам князя, зажадати его видачі і згладити его.¹⁵⁾ Таким чином відхоце¹⁶⁾ їм ся тішитись тими дарунками, якими їх обдарував, бо будуть побоювати ся, що можна-би заізвавати їх до суду. Потім они будуть вистерігатись¹⁷⁾ коли небудь ставати людови на заваді¹⁸⁾ та своєвільно рознапошуватись.¹⁹⁾ Коли по сій бесіді поставив Мемій внесене, щоб на підставі²⁰⁾ дослідів і зізнання самого Югурти викрити поведене²¹⁾ конзуля і всіх тих, що дались грішми перекупити ся,²²⁾ уся шляхта вельми палякала ся сего, а внесене трибуна перейшло.²³⁾

За почином²⁴⁾ претора Кассія спровадили Югурту до Риму, давши ему запорукку ненарушимости.²⁵⁾ А коли Мемій велів припровадити его на віче²⁶⁾ і поспитав его, при чий то помочи поповнив він ті великі злочини, тоді трибун Бебій, підкуплений великою силою золота, заборонив королеви промовляти. І так знова гроші побідили,²⁷⁾ а нарід виставив ся лише на посьміх та наругу.²⁸⁾ Між тим вели ся в сенаті дальші переговори, як

би то наново почати війну, а пововибраний конзуль, Спурій Постумій Альбін, горячо підперав внесенє, змагаюче²⁹⁾ до війни в падїї, що єму передадуть провід всего діловодства³⁰⁾ в Африці. Вкінци довів він до того, що узнали мир заключений з Югуртою за неважний.³¹⁾ Але хто знає, чи би лишили ся ті постанови, наколиб Югурта не був поповнив таки в самім Римі новий злочин. Тому що Альбін зажадав від сенату, щоб сей передав престол Нумидії внукови Масініси, Масиві, котрий саме тоді пробував в Римі, постарав³²⁾ ся Югурта о се, щоб Бомількар, один із повіренників³⁴⁾ єго, Масіву на всякий спосіб скрито убіійством згладив зі сьвіта. За те поставили вправді Боміркара перед суд; однако Югурта допоміг³⁵⁾ єму утічи з Риму і таким чином спас ся убіійник від судових допитів. За кілька днів дістав³⁶⁾ Югурта приказ оставити Італію. При відходї мав він висказати ті звисні слова: О продажне місто, небавом пронаще, коби лиш знайшло купця. Се стало ся р. 110 пер. Хр.

сар. 36—39. Коли рішено наново почати війни, конзуль Спурій Альбін причалив до Африки, тоді побачив він, що військо таке здичіле,¹⁾ що годї що небудь з ним вдїяти. Не держане в руках²⁾ і карности, вештало ся жовнїрство³⁾ по всїх усюдах і пустошило оселї не тільки неприятелїв але й союзників; сотники й жовнїри увійшли з ворогом в тайні зносини;⁴⁾ крім того відволїкав⁵⁾ Югурта війну обіцянкою здачі і гулив лиш Альбіна, що не знав ся на заїях⁶⁾ короля. Тому то в Римі були тої думки, що гаєнка⁷⁾ Альбіна дїє ся парочно і що він дав ся перекупити. Будь як будь, Альбін не дїяв нічого, лиш вижидав хвилї,⁸⁾ щоб чим скорше відїхати до Риму на вибори. Перед відїздом передав він провід над війском євому братови Авлови Постумієви, несьвідомій людинї,⁹⁾ котрого закортїло¹⁰⁾ серед лютої зими вирушити із зимівок та одним щасливим замахом¹¹⁾ загарбати королївскі скарби, що зберегали ся¹²⁾ в місточку Сутул. Однак годї було здобути се місто задля єго положеня, укрішеного з природи, та за-для лютої зими. По довгих деремних трудах¹³⁾ полишив він місто і пустив ся за Югуртою дебрами та манївцями. До того підкупив ще Югурта одну частину римских воїнів, нанав пізної ночі на єго табір, окружив утікаючих Римлян на однім горбочку і присилував Авля до так пегідних умовин, яких Римляни ще ніколи доси не заключили: Римске військо мусіло переходити поїд ярмо та протягом десяти двїв полишити цілу Нумидію. А коли потім сам конзуль поспї з Риму до Африки, то знайшов він військо в такім неладї і серед

такої безкарности, що вже тим самим годі було єму дальше з ворогом воювати.

Сар. 44—47. По сій спогаду гідній поражці передано провід війни нововибраному¹⁾ конзулеви Кв. Метелєви, енергічному мужеви й знавцеві²⁾ в воєнних ділах, котрий, хоч був противником людowego сторонництва, задля своєї невідкупности³⁾ був і народови любий. Він оказав ся вже й в тім розумним чоловіком, що за заступників полоководця⁴⁾ не вибрав собі людей із оптиматів, але двох хоробрих і визначних борців, П. Рутілія Руфа, котрий умів жовнірів знаменито держати⁵⁾ в карности й задлятого мав велику повагу, тай Г. Марія, що вступивши до війська⁶⁾ як рядовий, дослужив ся найвисшої гідности. Коли-ж сей Метель прибув до Африки й побачив безкарність між жовнірством, нім ще розпочав війну, змагав передусім до того, подбати⁷⁾ о військо хоробре й певне. Згодом призначив він жовнірів до трудів, а тактовним своїм поступованєм⁸⁾ довелось єму вкоротці, військо зреорганізувати.⁹⁾ Як тільки Югурта пізнав, що діло не йде по єго волі, став роздумувати,¹⁰⁾ чи би таки не піддати ся,¹¹⁾ не застерігаючи¹²⁾ собі й своїм дітям нічого більше як лиш житє. Однак Метель був тої думки,¹³⁾ що війну годі інакше зякінчити як лише через усуненє короля; тому то він анї не відмавляв анї не приобіцював миру, а старав ся покорити Югурту не оружем, а в той спосіб, що тайком спонукував єго послів підходами¹⁴⁾ і грошем до того, щоб єму видали єго живого, а вразі неудачі,¹⁵⁾ то бодай мертвого. Між тим підійшов Метель аж під місто Веру, що було найбільше навіщеною торговицею усяких товарів і помістив¹⁶⁾ там залогу. Югурта висилає ще ревнійше послів до Метеля з просьбою мира, а коли спізнав, що той взяв ся¹⁷⁾ на єго власні штуки, присилуваний konieczністю, постановив справу порішити борбою.

Сар. 48—53. Перш усього старав ся Югурта зманити¹⁾ Метеля в засідку і випередив²⁾ військо єго потайними стежками. І може був би удав ся королеви сей плян, колиб Метель не був заявив³⁾ великої обережности, а єго жовнірі великої бодрости. Югурта розширивши⁴⁾ свою лаву, заняв подовгасту⁵⁾ гору в безводній⁶⁾ околиці, що сягала⁷⁾ аж по ріку Мутуль. Війско своє розмістив він так, щоб меньше число не боролось з більшим, а недосвідчені з бойкійшими,⁸⁾ лиш передав одну часть піхоти і слонів під провід Бомількара, там де горбок припірав до ріки; сам з добірними піхотинцями і з цілою кіннотою станув близше пасма гір.⁹⁾ Коли-ж Римляни сходили з гори, побачили, як

неприятелі з правого боку загрожували¹⁰⁾ походуви. Метель як стій вирядив підполковника¹¹⁾ Рутілія з частиною когорт наперед до ріки, щоб захопити¹¹⁾ місце пригоже на табор; він сам вчинивши зворот,¹²⁾ підходив під гору, щоб відти прогнати ворога. Щоб заступити Метелеви відворот, дає Югурта своїй кінноті знак до нападу. З усіх боків напірають они на римські лави, але подають ся зараз в зад¹³⁾ і то не щільною лавою,¹⁴⁾ лише розкипені, щоб своїм перемагаючим¹⁵⁾ числом тим лекше окружити Римлян з боку. Тим то спинювали они похід Метеля і приневолювали¹⁶⁾ знеможених й спрагнених жовніврів до борби. Метель впорядкувавши¹⁷⁾ наново боеві ряди, ішов приступом¹⁸⁾ на шпиль горба; аж як стало вечеріти, розігнали Нумідійців, котрих захищала околиця Римлянам зовсім незвісна. Сам Югурта уйшов верхом.¹⁹⁾ Між тим розтаборив ся Рутілій на пригожім місци, але пізнавши що, вороги наступають²⁰⁾ під проводом Бомількара, став перед табором. З великим криком вдарили²¹⁾ на себе обі сторони; Нумідійці лиш так довго остояли ся, доки виділи підмогу в слонях; коли-ж їх окружено, покинули оруже і пішли в розтіч під покровом²²⁾ ночі. Так отже Римляни мимо непогожої місцевости вибороти собі славу побіду.

Сар. 54—60. По борбі над рікою Мутуль задержує ся Метель чотири дни в таборі, каже ранених плекати, обдаровує дарунками що най хоробрійших і загріває всіх, щоб саме так, як переше бороли ся о побіду, тепер дбали¹⁾ о добичу: Югурта утік в гори, а цілий его край стоїть їм отвором. Від тепер конзуль не пуслав ся за Югуртою в погоню, лиш пустошив ниви, заняв чимало міст і містив в них залози в міру до потреби.²⁾ Однак він ошибав ся, думаючи, що Югурта сидить бездільно; бо він, де лиш надавала ся нагода, тягнув ся³⁾ з добірними верховиками за римским війском, непокоїв его, а надивавши малі відділи, вигубив. Серед тих обставин змагав Метель ще реввійше, цілком поконати Югурту. Тому він, в надії, що Югурта приспішить своїм на поміч і буде примушений звести рішичу борбу, колиб Римляни облягати якесь більше місто, рішив ся облягати богатий город Заму. Скоро лиш Югурта довідав ся про те через збігців, бодрив він обляжених ставляти Римлянам як найсильнійший опір і обіцяв їм післати поміч. Так само заохочував він мешканців місточка Сікки, куди вирядили Марія, придбати⁴⁾ поживу, до витревалости⁵⁾ й хоробрости. І хто знає, чи би не було удадо ся королеви побороти Марія, колиб він не був як найбільше обережний.

Між тим напав Метель на Цаму з усіх боків, а Югурта, користуючи з тої обставини, що залога табору була за мала, кинув ся нечайно на скопи.⁶⁾ Хоч Метель прогнав ворсга з табору, то всеж таки Югурта надав Римлянам велекої потері.

срр. 61—69. Метель боячи ся, що облогою міста Зами стратить много жовнірів, постановив звідтам відступити і розмістити військо по зимівках. Однак пізнавши наскрізь зрадливисті¹⁾ Югурти, готовить ся поставити²⁾ ему через его приятелів сіти. Сам він входить з Югуртою в переговори,³⁾ а найвірнійшого его товариша Бомількара, котрий в Римі відобрав Масиві жите, приманив⁴⁾ до себе. Щоби розмова була тим більшою тайною,⁵⁾ Бомількар появив ся в римскім таборі пізної ночі. Тутки намовив его Метель, щоб Югурту передав ему або живого або мертвого; за те римський нарід не лиш не забуде на его колишній⁶⁾ злочин, але ще его й винагородить. Явні переговори як і засідки не довели до бічого.⁷⁾ Бо особисто до Тієїдиум покликаний Югурта, щоб далі вести переговори, знов захитав ся⁸⁾ й прогаявши кілька днів в нерішучости,⁹⁾ взяв ся наново до війни. На сім місци годить ся зазначити,¹⁰⁾ що Г. Марієви, котрий як раз тоді в Утиці справляв молебєн, ворожбит заворожив,¹¹⁾ що мабуть все сповнить ся, що він собі забажає. І дійсно Марій нічого так дуже не бажав, як конзуляту, до котрого була ему дорога загороджена¹²⁾ тим, що він був новаком і сином селянина. Одержавши те пророцтво,¹³⁾ зараз р. 108 пер. Хр. зажадав він від Метеля відпустки,¹⁴⁾ аби убігати ся о конзульство. Однак Метель остерігав его від того наміру і відповів, що має ще досить часу убігати ся разом з его двияцятилітнім сином. Се слово так огірчило¹⁵⁾ Марія, що він не щадив ні слова ні діла (plur), аби лиш яким небудь чином пошкодити Метелеви. В своїй ворожнечі¹⁶⁾ проти полководця він (навіть) так далеко загнав ся,¹⁷⁾ що попустив¹⁸⁾ навіть в карности супроти жовнір, аби лиш собі їх з'єднати. Тим він вдіяв, що кунці написали на Метеля до Риму і зажадали, щоби провід передати Марієви. Гауді, якомусь князеві, приобіцяв він, в разі¹⁹⁾ ского вибору конзулем, виєднати²⁰⁾ королівство над цілою Нумідією. Так ішло²¹⁾ ему все по его волі, тим більше, що нарід, законами Мамілія взявши верх²²⁾ над вельможами, силкував ся всіх поваків вивисшити.

Розночавши раз війну, підбунтував²³⁾ Югурта всі міста, що віднали були до Римлян, приманив всіх рабів до себе й підкупив навіть римські залоги. Якого настрою²⁴⁾ були Нумідийці проти Римлян, (се) видко з вирохобні Вагензів, котрі цілу

римську залогоу, винявши посадника²⁵⁾ міста Турпілія, вирізали. Але мешканці міста Вагі тїшили ся лиш два дни своєю зрадою, бо Метель напав на них і казав на всіх пімстити ся.²⁶⁾ Та й висше згаданий Турпілій, завізваний Метелем до одвічальности,²⁷⁾ паложив головою,²⁸⁾ бо не міг достаточо оправдати ся.²⁹⁾

сarr. 70—79. Підчас сих подій не важив ся Бомількар здійснити дане Метелеви приречене¹⁾ і тому якогось Набдальзу, чоловіка вельми впливового²⁾ й у своїх краях дуже улюбленого, з'єднав собі за спільника при здійсненю³⁾ своїх нечесних намірів. Однак сеї, жахаючи ся великого злочину, не появив⁴⁾ ся в назначену днину. Тому післав Бомількар до него лист, завзиваючи⁵⁾ его, не тратити часу, лиш чим скорше виконати замах.⁶⁾ З неосторожності⁷⁾ поклав Набдальза лист під подушку, а коли він задрімав,⁸⁾ прочитав его один з рабів і передав его Югурті, котрий не вижидавши,⁹⁾ аж Бомількар довідає ся о викритім заговорі, казав его разом з иньшими заговорниками забити. Тим позбавив він себе сам найсносібнїйших для него прислужників. Довідавши ся про се, дав Метель Марієви відпустку,¹⁰⁾ напав печайно на Югурту та побив его і его військо тим лекше, що піхотницї Нумідийскі на отвергім бовєвищи¹¹⁾ не дорівнювали римским легіонарам. По сїй битві не остало ся Югурті нічого иньшого, як утечи в пустари,¹²⁾ а звідтам до міста Талї, до мав великі скарби. Хоч ся околиця була безводна, Метель таки прилагодив і пристарав все, що до облоги міста було потрібне. Не зважаючи¹³⁾ на те, що місто природним положенем і хоробростию мешканців було сильно захищене, ночию з дїтьми утік з міста. І хтож би був повірив, що Метель не займе тепер се місто, коли дійсно здобув він его протягом¹⁴⁾ сорок днів. Але надїя на велику добичу завела¹⁵⁾ Римлян, бо обляжені спалили й себе й всі скарби. Звідтам звернув ся Метель на поміч місту Лептіс, котре панастував Гамількар; в тій самій околиці Цірцене, місто на тої час¹⁶⁾ могутне, змагало ся¹⁷⁾ з Картагінцями о межі країв.

Постановлено, щоб тої самої днини обі сторони виправили послів з дому, а там, де-б они зійшли ся, назначили¹⁸⁾ між обома народами границю. Посли Картагїні відбули¹⁹⁾ довшу дорогу, тому побоювали ся Киренинці, щоб їх дома не покарали, а винуватили тамтих, що они скорше вийшли з дому. По довгих спорах рішено, щоб послы, коли они вже такі правдолюбиві,²⁰⁾ дали ся живцем закопати там, де стоять. І хто-ж тутки не подивляти-ме Картагінців, що з любви до батьківщини, дали ся

закопати? Тому то они й заслужили на те, щоб країни їх почитували, поставивши їм жертвенники.

сар. 80—89. Стративши місто Талю, утік Югурта насамперед до Гетулів, дикого й неокресаного народу, котрого жовпів мусів що йно приучувати¹⁾ до військової служби. При тім старав ся він і Боха, короля Мавританії, спонукати до участі у війні. Се ему тим лекше удало ся,²⁾ бо і Бох переконав ся, що Римляни вороги всіх народів, а головни королів, та що нема сумніву, що й він може таке саме потерпіти, що й Югурта. Тому присягою злучили ся они в обопільну дружбу³⁾ і посунулись⁴⁾ понід кріпость Цірту, щоб її або здобути або, коли-б Метель присішив на відсіч,⁵⁾ сточити борбу. Однак Метель, довідавши ся, що Марієви призначено Нумідию за провінцію, старав ся аж до прибуту свого суперника час заповнити тим, що виправив послів до Боха, котрі мали ему переповісти,⁶⁾ щоби союз з Югуртою не ставив⁷⁾ понад приязнь Римску, бо сила Югурти вже й так підорвана;⁸⁾ нема також причини, ворогувати⁹⁾ з Римлянами. Чи-ж думає Бох, що Римляни постуноване того союзника лишать безкарним, котрий з Югуртою іде¹⁰⁾ проти них. Невжеж¹¹⁾ він уноває на свою могутність, що з найзавзятійшим ворогом римської держави звязав ся; а коли вже уноває,¹²⁾ то най застановить ся¹³⁾ над тим, що доси не було такої великої держави, котра могла-б остояти¹⁴⁾ проти римської. Та хоть Метель ему казав таке днести, Бох не відступив від союзу з своїм зятем, а відповів лише, що він виправді війни з Римлянами не бажає, тільки ему жаль¹⁵⁾ свого зятя і своїх внуків.

Підчас тих подій прибув Марій до Риму, а нарід вибрав его одногосно¹⁶⁾ конзулом. Він зараз зажадав доповнення легіонів, ба він затагнув¹⁷⁾ до служби ще й помічні війська і висулуженців.

Сенат не відказує ему нічого, побоючись, щоб не стратити ласки¹⁸⁾ у народа; і нарід згодив ся¹⁹⁾ на все. Ще перед своїм від'їздом²⁰⁾ до Африки скликав Марій віче,²¹⁾ поперше щоби оправдати люд, чому він не вибрав шляхоцкого конзула, а потім і тому, щоби відплатити ся²²⁾ шляхті за те, що она задля его ніби мужицкого поведеня²³⁾ і походження, з него насмівала ся²⁴⁾ й его чіпала.²⁵⁾ „Знаю я, о Квірити, які тяжкі труди діловодства мені зносити завдяки²⁶⁾ вашої для мене приклонности.²⁷⁾ Однак на що иньше покладати мені свою надію, як не на свої заслуги і своє праведне жите? Я не той, щоби невдячно відвернув ся від тих, що для мене були ласкаві;²⁸⁾ до сего лиш шляхтичі здібні! Я знаю людий, що осягнувши конзульство, почали

розчитувати ся в подвигах своїх предків. Хтож однак не повірить тому, що я, хоть не шляхтич, більше вів воєн а ніж они про них читали? Я вправді не можу указати на ніякі образи предків і на ніякі достоїнства і конзульства, але зате на свої війскові відзначенія і на свої близни²⁹⁾ на грудях. Не годен я також свої слова штучно укладати,³⁰⁾ ані не учив ся я по грецки; але нема трудів, які би я не перебідував,³¹⁾ нема такої війни, котру-б я не перевоював.³²⁾ Чи ж не є як раз ті шляхтичі тими негідниками, що саме задля своєї бути і задля свого ледарства³³⁾ не заслугоють на ніякі достоїнства? Та щоб тепер перейти на державні справи, то немає ви ніякої причини, Нумідією журитись; о скільки я знаю,³⁴⁾ військо там розміщене, бодре й хоробре; і хтож би сьмів перечити, що більша часть его запропащена очайдушністю³⁵⁾ й захланністю³⁶⁾ провідарів. Яж вам обіцюю і прирікаю, що буду в небезпеках стояти при вас як ваш дорадник і помічник.³⁷⁾ Однак на що мені далі говорити? для хоробрих і бодрих мужів по моїй думці сказав я більше, ніж треба.“ По таких словах напливало³⁸⁾ більше жовнірів до Марія, як навіть сам сенат ему дозволив. Проти закону й обичаю приняв він до війська і багато робучого люду. Декотрі твердять,³⁹⁾ що він те зробив тому, щоб придобрити⁴⁰⁾ ся народови; чи то правда, чи ні, годі рішити; але скоро лиш прибув він до Африки й від легата П. Рутілія перебрав⁴¹⁾ військо — бо Метель міжтим від'їхав до Риму, де надали ему прізвище „Нумідікус“ і призволено триумф — то не гаючись, вивідував ся він про шляхи королів, про їх наміри і затії.⁴²⁾

сар. 88—98. Перш усього доповнив він легіони й когорти помічних війск; потім удавши ся в плодовиці околиці, подарував він цілу добичу жовнірам; він нападав на засіки¹⁾ й міста, що не були кріпко захищені і зводив багато але незначних перестрілок,²⁾ то тут то там.³⁾ А як лиш молоді бранці згодом сполучили ся з старими жовнірами, Марій взяв ся за більші підприємства.⁴⁾ Він нападав⁵⁾ на Югурту й Гетулів, коли они з обширу римських союзників зганяли добичу, підчас походу (маршу) і розбив їх в розтіч. Потім приневолив він короля близько Цирти зложити⁶⁾ зброю; опісля-ж, коли король не давав більше нагоди до нападу, ішов він походом на місто Кансу, що лежало серед самих пустарів, а тому що се підприємство⁷⁾ було дуже трудне, надіяв ся він великої слави; добувши небавом се місто, казав его проти договору пустити з димом,⁸⁾ а всю дорослу мужеску молодіж почасти позабавати,

почасти продати в неволю;⁹⁾ сей вчинок був вправді лютий й немилосердний,¹⁰⁾ але він був одиноким средством,¹¹⁾ щоб місту так далеко положеному від римської провінції, не дати¹²⁾ перейти на ворожу сторону. Занявши багато інших твердинь і то зовсім з невеликим трудом,¹³⁾ ішов він приступом на засіку,¹⁴⁾ що лежала над Мулюхою, пограничною рікою між державою Югурти й Боха. Туди (rel.) привіз Югурта свою скарбницю, а коли вже хотів залишити¹⁵⁾ облогу, заняв при хоробрости кількох жовнірів, що видрапали ся¹⁶⁾ на гору, непобориме й нездобуте скалисте гніздо, як раз з боку опущене через неприятеля. Так направив добрий slučaj необережність Марія, що своїми похибками добув собі ще й славу.

срр. 98—103. В найбільшій своїй біді¹⁾ Югурта ще раз звернув ся до свого тестя Баха, та приобіцявши сму третю часть Нумидії, спонукав²⁾ его, прилучити ся до него з великою силою люда. Скоро тільки оба війська згуртувати ся,³⁾ нанав він на римського полководця підчас его повороту зі сторони ріки так нечайно, що годі⁴⁾ було уставити військо в боеву лаву і дати який знак, аби чути, який розказ. Справа тоді стояла так лихо. що Марієви лиш з великим трудом удало ся осадити два побіч себе лежачі сугорби, потім помало згуртувати розбиті сили і вкінці бігцем випровадити їх на вершок сугорбів. Один відділ варварів окружив оба сугорби, а проча часть осіла в неладі і провела цілу ніч в утісі і radoщах,⁵⁾ наче-б вже були вибороли побіду. Коли засвітало,⁶⁾ збігли Римляни приступом на стомлених і сонних⁷⁾ (заспаних) ворогів і розбили їх в розтіч. І ще раз трибував⁸⁾ Югурта щастя у війні; недалеко Цірти нанав він нараз з (усіх) чотирох боків на римске військо в поході. Але А. Корнелій Суля прискочив⁹⁾ зі своїми верховиками з такою силою на Маврів, що Бох зараз завернув ся¹⁰⁾ і не багато хибувало,¹¹⁾ а були би спіймали самого Югурту. По тій невдачі рішилась¹²⁾ вже доля Югурти; Марій був без сумніву побідником і повів військо до Цирти, де перезимував.

ср. 104—114. Кілька днів опісля, як варвари знов бороли ся нещасливо, прислав Бох послів до Марія, щоб пересправляти з ним о союзі. Умовивши ся,¹⁾ чи радше сказати, на позір²⁾ умовивши ся, зажадав Бох, щоби вислати до него Сулю, котрого доброту і ввічливість він лично й через послів спізнав, з необмеженою повновласттю³⁾ що до спільних⁴⁾ договорів. Се жадане було не вигідне,⁵⁾ бо Бох видко, з правдивою пуньскою вірністю, як Римлян так і Югурту гулив⁶⁾ надією на союз, а сам мав

намір, з Югурти й Суллі поробити⁷⁾ закладників; наколиб він відмовив сему бажаню короля, то можна було побоювати ся, що він знова перейде на сторону Югурти й що війна проволіче ся.⁸⁾ Вислано отже Сулю, що оказав ся відповідним чоловіком для так небезпечного почину. Навіть тоді, коли Волукс, син Боха, вів его через табор Югурти, не стратив він ні на хвилинку притомности⁹⁾ і по кількох днях добив він ся предсі (своєї) мети без ніякої уйми¹⁰⁾ для себе. Довго хитав ся король, чи би видати зрадливого Югурту Римлянам, чи Югурті Сулю, при чім его настрій¹¹⁾ промовляв проти Римлян, а боязь за ними. Колиж Суля раз-у-раз¹²⁾ напирив на него, видати ему Югурту, котрого-ж предсі має в своїх руках, дав він спонукати ся, звабив Югурту в засідку, приказуючи ему прийти на розмову, під позором, що війна дала б ся на певних умовинах полагодити, таїй передав его звязаного Сулі, котрий казав его повести до Марія. Так спіймали зрадника таки его власними штучками, а відтак закінчили війну по сімох роках, від єї початку.¹³⁾

Покінчивши війну з Югуртою, повернув Марій зі своїм війском до Італії, відбув першого січня р. 104. пер. Хр. триумф і сиравив Римлянам видовище,¹⁴⁾ якого они ніколи не надіялись, се б-то тим, що проводив короля Югурту. Коли вели его, прикрашеного королітскими прикрасами, разом із обома синами перед триумфальною повозкою, зійшов він з розуму.¹⁵⁾ По закінченю триумфального походу вкинули его на приказ Марія до державної тюрми, яку построїв був ще Анк Марцій серед міста на пострах злочинникам,¹⁶⁾ що тоді сильно множились. Коли здерли з него одержу і голого струтили¹⁷⁾ в так зване тудіянум — а була се печера на яких дванайцять ступнів глибока, що єї вже сам вид, нехарний¹⁸⁾ і темний, прошибав¹⁹⁾ усякого жахом — тоді то скликнув без'умний реготаючи ся: „На Геркуля! ваші лазні,²⁰⁾ Римляни, морозисті“. Аж шестої днини умер²¹⁾ він в голоді і холодї.

Про заговор Катиліни.

I. Коли по упадку Картагїни всі країни середного¹⁾ моря були або завойовані²⁾ або сполучені дружбою з римскою державою, настала в самім внутрі³⁾ велика небезпечність, котра мало що не грозила запропащенем цілої держави. Я маю на думці заговор Катиліни, котрий таки в самім Римі знайшов більше підмоги

або сказнім ліпше⁵⁾ потуране,⁵⁾ аніж би хто думав. Було тоді чимало рода людців, що або брали участь в заговорі, або й знали про него і бажали єму найкрасшого успіха.⁶⁾ Найдужше і найявніше займалися сею справою ті, котрих приневолювали до того прикрі⁷⁾ маєткові обставини або суди, і котрі одним замахом⁸⁾ хотіли позбути ся всіх довгів. Заразом шукали они, привикши до марнотратного життя, за новими средствами до вдоволення⁹⁾ своїх пристрастей. Всі ледарі шляхоцтва, понайбільшій части молодики, належали сюди; на сих числив Катиліна, їх провователь, найбільше, й з ними входив він в найтисніші дружні зносини.

Через загарбане¹⁰⁾ найвисшої власти надіялись они в заворушеній державі прийти до панованя. Чимало було й таких, що збогативши ся проскрипціями Сулі, увійшли до сенату, але опісля через розгульне¹¹⁾ житє запропастили весь свій маєток, якого доробили¹²⁾ ся на проскрипціях. Треба ще й про тих згадати, що їх батьки як раз внаслідок тих проскрипцій стратили свій маєток, а ураз із тим і горожанські права. Вкінци були ще й такі, що більше менше лиш тому потурали¹³⁾ Катиліні, що жахали ся могутности сенату і надіялись пійти в гору¹⁴⁾ через ослаблене сенату.

II. Число заговорщиків вже тоді не було точно¹⁾ звісне; бо у декотрих, що їх нам наводить Салюстий, приміром Брута, Курия, Красса, полишує він їх вину як сумнівну (недоказану), а деяких старає ся він очистити від вини, як ось Юл. Цезара. Нейімовірно сказати,²⁾ що хотий чуйною дбалістю³⁾ Ціцерона виявило ся і доконало ся все, між заговірниками находив ся претор Лентуль, потім Катер, Табіній й иньші, котрим він (Ціцерон) доказав зраду державну і казав їх стратити. Небезпека для патриотів⁴⁾ збільшалася ще з боку мійскої черни,⁵⁾ що не лише з природи була нестійна і похонна⁶⁾ до переворотів, але і з багато иньших причин виступала проти вельмож, що якраз тоді мали в своїх руках найвисшу власть. Найнебезпечнішими були люди, крайне бідні,⁷⁾ що завидували маючим; люди, що при своїй нужді не мали нічого до страчення, саме тому⁸⁾ хотіли приснішити загальний переворот. Вкінци напливала до Риму з усіх усюдів із сіл і з доохресностей усіляка зволоч, прогнана з дому за який небудь злочин; бо де лиш покаже ся яка небудь рухавка,⁹⁾ то зараз нападає¹⁰⁾ она мов яка чума і на прочих горожан. Видко правду каже Салюстий, що Катиліна, наколиб був по перших своїх борбах вийшов побідоносно, або коли-б був бодай борав ся

нерішучо, не віддав би був Риму своїм горожанам, але був-би єго закріпостив¹⁾ для себе. Щоб однак ті всі обставини в державі стали яснійші, годить ся нам розповісти про жите Катиліни і вказати на всі ті дії, які ворухили тодішний Рим, ба й цілу римську державу.

III. Л. Сергій Катиліна, знатного роду, родив ся р. 108. пер. Хр., тож був двома роками старший від Помпея і Ціцерона; відзначав ся він з одного боку незвичайною силою тіла і спосібностями¹⁾ духа, а з другого боку був він споганений²⁾ всякими страстями й злочинами. Ще молодцем прогуляв³⁾ він вкоротці свою батьківщину,⁴⁾ котру хоч невеличка, можна було ошадністю зберегти і побільшити. В своїй захланности прилучив ся⁵⁾ він до Сулі, а коли маєтки горожан удержавнено,⁶⁾ убив він, підпоможений ватагою галлійських жовнірів, чимало громадян, що були проти Сулі ворожо настроєні⁷⁾ або котрих усунене⁸⁾ здавалось бути для него хосенним. За багато було би вичисляти всі ті злочини, котрі Катиліна тоді поповнив, і тільки то доказів дав своєї лютости й (свого) свосвільства.⁹⁾ Скажемо лише тільки: Він убив свого шурина, а перед тим замордував він з захланности рідного брата, котрого то вигнанє перепер¹⁰⁾ Суля; пізнійше позбавив він жита свою жінку й сина. Властиво¹¹⁾ повинні би серця всіх горожан відвернутись від него. Але на диво, голосами своїх горожан вибрано єго р. 77. квестором, а р. 69. претором. А тому що він умів знаменито притаювати ся,¹²⁾ з'умів він з'єднати собі прихильність всіх тих, що з ним товаришували.¹³⁾ Головно еднав він собі прихильність недосвідчених молодиків тим чином, що пристарав¹⁴⁾ для кожного те, що єму справляло втіху і радости.

IV. Вже здавна забажав¹⁾ був Катиліна, як висше згадано, загорнути найвисшу державну власть (в свої руки), чи то чесними чи нечесними средствами.²⁾ Насамперед старав ся він р. 65. осягнути конзулят законним способом. Але за те, що він як пропретор дуже грабив³⁾ провінцію Африку, поставили єго задля драчок перед суд,⁴⁾ а сенат не дав єму старати ся о конзулят; тепер змагав він, щоб силоміць добити ся⁵⁾ того, чого не міг осягнути законною дорогою. Легким способом з'єднав⁶⁾ він собі П. Авронія Пета і П. Коривлія Сулю за помічників, котрі як вибрані конзули року 65-го і засуджені задля підкуцтва при виборах, мусіли уступати⁷⁾ перед своїми снівубігателями⁸⁾ Л. Аврелієм Котою і Л. Манлієм Торкватом. Також був Катиліні дуже прихильний якийсь Л. Пізон, молодий чоловік зі шляхоцкого роду й вельми очайдуший,⁹⁾ котрий бідою

припертий¹⁰⁾ й спонуканий своєю лихою вдачею,¹¹⁾ приставав¹²⁾ до кого небудь, що лиш бажав собі державного заколоту. Сі люди¹³⁾ умовили ся,¹⁴⁾ першого січня нововибраним конзулам відобрати жите на Капітолї. Потім мав Катилїна й Автроній захопити вязки,¹⁵⁾ а Л. Пізона мало ся вислати з війском до Еспанїї. Однак коли їх до тих намірів і затїй¹⁶⁾ недопустили обережністю козулів, постановили они різню відложити на 5-го лютого; і дійсно виконали-би сей поганий намір назначеної днини, але заки ще заговірники в достаточнім числі¹⁷⁾ зїйшли ся, дав Катилїна трохи за скоро¹⁸⁾ знак до почину. Заговірники не довіряли ще своїм силам і залишили свій намір. Але на диво, хотай всі наміри заговірників були явні й очевидні, сенат не зарядив¹⁹⁾ ніякого слїдства. Щоб позбути²⁰⁾ ся Пізона, вислав его сенат в сегобічну Еспанїю, де его небавом убили оїсли еспанські верховики, що служили в его війську.

V. Величезні довги не давали Катилїні споккою. Він силкував ся¹⁾ з усіх сил, добити ся конзуляту р. 63.; таким чином²⁾ надїяв ся він при переворотї державного³⁾ устрою грабежию і різнею придбати⁴⁾ собі великого маєтку. Все видко сприяло⁵⁾ Катилїні, бо Помпей воював далеко в Азїї, а Італія немала ніякої залози і була безбройна і виставлена⁶⁾ на усікі засїдки нечесних горожан. В Римі перебувала велика сила самих ледарів,⁷⁾ котрих можна було легким способом довести до того, щоб пристали до такого чоловіка, що лиш думав о запронащеню⁸⁾ держави. З поміж тих скликав Катилїна таких людей, що знаходили ся в крайній нужді та що були пайвідважнійші, тай показав їм, що они зможуть вийти⁹⁾ із всіх труднощів і клопотів,¹⁰⁾ а освободити ся із всіх довгів лиш відвагою і хоробростию. Він приобіцяв їм засланє¹¹⁾ всіх маючих, (приобіцяв їм) достоїнства і уряди, їреїські чини¹²⁾ та наминав їх підперати его усяким способом при его убїганю¹³⁾ о конзулят. Вкінці з'обовязали ся¹⁴⁾ они обопільно страшною присягою. Декотрі кажуть, що Катилїна по своїй бесїді подавав пити вино, змішане з людскою кровію; аж потім мав він їм об'явити¹⁵⁾ свої наміри. Однак і сего разу не були затїї заговірників тайні, бо між ними знаходив ся якийсь Курій, що був не меньше чванливий¹⁶⁾ як очайдушний.¹⁷⁾ Той оповів якийсь жінці, що звала ся Фулвія, усе що заговірники задумують.¹⁸⁾ Коли-ж невдовзі потім всі ті погані затїї вийшли на яву, затревожило ся ціле місто, а головно ся тривога причинила ся¹⁹⁾ до того, що Ціцерона вибрали конзулем. Але на жаль став его товаришем К. Антоній, найщирійший приятель Катилїни.

VI. Катиліна, вельми огірчений²⁰⁾ через те, що єго поминули,²¹⁾ прямував до здійсненя своїх печесних намірів тим пристраснійше й притягав²²⁾ до себе як раз найгірших людей. Єго приятелі прилагоджували усюди в Італії і в столиці запаси зброї.²³⁾ К. Манлій, колишній²⁴⁾ сотник Сулі, стягав в Етрурії військо до борби з вітчиною; до него напливало чимало вислуженців із сулянских осель, а они, прогайнувавши²⁵⁾ свій маєток, надіяли ся через усобиці добути²⁶⁾ нової добичі. В Римі відбував Катиліна нічні сходини²⁷⁾ і чигав²⁸⁾ головно на жите Ціцерона, щоби змогти викопати свої пляни. Однак Ціцерон захищений, сторожию другів і послужників,²⁹⁾ остоявав³⁰⁾ проти всіх замахів³¹⁾ заговорників і не допустив³²⁾ до того, щоби они рухались³³⁾ проти держави. Що небудь Катиліна готовив, про все те дізнавав ся Ціцерон, чи то від Фульвії, чи то від иньших. Збори задля виборів конзулів мали по рішеню сенату відбути ся³⁴⁾ 20. жовтня. Але тому що Ціцерона вночі перед виборами остерегли³⁵⁾ письменно, щоби мав ся на бачности,³⁶⁾ від заговорників бо єму і сенатови грозить найбільша небезпечність, то постановив сенат, точнійше провирити³⁷⁾ самий заговор. Катиліна, завізваний оправдати³⁸⁾ ся, сказав між иньшим ще й таке: „В чім лежить мій злочин? Бачу два тіла в державі, одно дряхле³⁹⁾ й з немічною головою, а друге сильне, та без голови. Вправді, сему, абим так жив, незабракне⁴⁰⁾ голови!“ По сих словах вилетів⁴¹⁾ він із куриї, а затрівожений сенат поручив конзулам глядіти на те, щоби держава не потерпіла ніякої потері“. По кількох днях відбули ся вибори, на котрих вибрали конзулами Юлія Сіяна і Л. Ліцінія Мурену.

VII. Коли саме тоді наспіла¹⁾ вістка, що К. Манлій стягає в Етрурії військо, а в Апулії і в Капуї старають ся викликати²⁾ війну невільників, вислано по мысли рішення³⁾ сенату Кв. Маркія Рекса до Фезулі в Етрурії, а Кв. Метеля Кретика з війском до Апулії. Претори Кв. Помпей Руф і Кв. Метель. Целер зтягали що змога скоро в Капуї військо до бранки.⁴⁾ В Римі порозміщував⁵⁾ Ціцерон на пригожих місцях сторожі, стійки⁶⁾ і залоги, а сам чував як найобережнійше; сенат приобіцяв великі нагороди тим, що донесли би⁷⁾ дещо про заговор. Тоді то обвинуватив⁸⁾ Катиліну молодий шляхтич, Л. Емілій Пауль, що він затіває⁹⁾ проти держави заговор. Що-ж мав тоді Катиліна, припертий¹⁰⁾ з усіх боків, робити? Він рішив ся попрямувати до Етрурії в табор Манлія. Але заки-ще онустив місто, скликав в ночі з 6-го на 7-го падолиста проводирів в хату

М. Порція Леки і розпорядив,¹¹⁾ що по єго плянови має кожний робити, куди має пійти, які часті міста має підпалити. Далі він сказав ось як: „Нема між вами, ви чесні і добрі мужі, такого, що не оказав би був мені своєї вірности в тільки небезпеках і таким лихоліттю¹²⁾ Далі він так до них заговорив:

„Ви бачите наше нужденне положеннє¹³⁾ й перевагу¹⁴⁾ горстки людей. Їм одним платять всі народи і князі податки, так їх маєток надмірно¹⁵⁾ зростає. А нам бракує що найпотрібнійше, так що ми приневолені в нужді коротати своє житє.¹⁶⁾ Доки-ж думаєте таку недолю теріти або, зрікаючи ся¹⁷⁾ таких великих маєтків, їм служити? Невжеж ви байдужні на таку їх буту проти вас, ви, щосьте послушні їх пристати, самі нічого в державі не значите, хотяй могли бисьте мати чимало впливу і для них бути пострахом. В вашій руці¹⁸⁾ лежить держава, а коли-б ви лиш схотіли її захопити, ваші були-б скарби, почеси, вплив, якими негідники¹⁹⁾ користують ся, (ті самі) що тепер в наслідок старости і ростратности знеможені.²⁰⁾ Тому то треба розпочати і відважити ся на прегарне діло, щоб ми, скинувши вже раз кайдани, в які закували²¹⁾ нас довги, займили найвисшу власть. Ліпше-ж покинути нужденне житє, ніж трусливо єго берегти і з соромом проживати. Чи ж рівнодушно глядіти будете, як они здвигають²²⁾ найнишнійші палати, як забудовують²³⁾ море, зрівнюють²⁴⁾ гори, скуповують штучні діла, не вичерпавши мимо того всего свій маєток. Схаменіть ся²⁵⁾ раз і пішовши за мною, видріть тамтим і житє і маєтки — хйба що²⁶⁾ ви скорше готові до рабства як до панованя“. Вкінци сказав він, що, коли-б лиш забили Ціцерона, він ні хвилинки не задержить ся в Римі. Задачі убити конзула підняли ся²⁷⁾ два римські шляхтичі, Л. Варґунтей і Л. Корнелій і обіцяли Ціцерона ще досвіта замордувати. Однак скоро йно розпущено збори, то Ціцерон довідав ся про всі там рішені постанови. Отже коли они оба увійшли до хати Ціцерона, щоб конзула поздоровити, не допущено їх до послуху.²⁸⁾

VIII. Мимо тих подій¹⁾ не казав Ціцерон їх спіймати, кажучи, що багато людей не повірять єго звітови,²⁾ ба будуть ще й такі, що готові Катиліну боронити. Проте не остало єму нічо иньшого, як 7-го падолиста в храм Юпітра Стійника скликати сенат; потім казав віб обступити всі входи й двері сьвятині. Коли-ж Катиліна й тоді — ти-б навіть не повірив³⁾ — відважив ся появити перед сенатом, то конзул, розлючений, виступив проти него і мав так звану першу бесіду проти зрадника вітчини,

котру й нині читаємо з подивом і котру ви всі повинні знати на память. На вступі сїї бесіди виражає Ціцерон своє обурення проти Катиліни, що вже від кількох років над'уживає терпеливість сенату, він, на котрого не роблять ніяке вражіння міри осторожности⁴⁾ конзула й сенату, котрий не дає ся ані сторожию ані натовном всіх патриотів відстрашити від своїх нагідних намірів, ба навіть посьмів явити ся перед сенатом, де про него веде ся розправа. По приміру предків Катиліну треба було вже давно повести на смерть. Тиб. Гракх, що лиш трохи захитав державою, страчено, а Катиліну, що задумував знищити все різнею й огнем, мали-б горожани терпіти? Таким самим чином, як Гракх, загинув і людовий трибун Сатурнін і претор Сервілій Глявція. Тепер можна-б цілком слушно запитати, длячого Катиліна ще між живими? Хотяй єго злочини і затїї цілком явні, все таки сенат неказав єго вже раз усунути зі сьвіта, (а то) не тому, немов-би він не хотів проти зрадника оказати ся⁵⁾ ласкавим, а тому, щоби ніхто єму не закинув немилосердності. Затїї Катиліни слідні⁶⁾ й явні; він (Ціцерон) назначив сенатови наперед днину, коли то поплечник Катиліни, Манлій, ухопив в Етрурії за оруже. Замахи Катиліни на єго життя й жите співубігателів при виборах конзульских він своєю і своїх приятелів старанністю придавив. Коли він хотів напасти на Пренесте, вельми укріплене місточко в Лациум, не допустив він до того своїми заходами. І так Катиліні годї щось без єго відома задумувати. Ти, „каже далі Ціцерон“, був позавчера в хатї сенатора Меки, з тобою було кілька людей, що я їх також з тобою разом бачив. Ти порозділював кождому з осібна⁷⁾ єго задачу; ти назначив, хто має лишити ся в Римі, а хто має відійти до табору Манлія; ти заявив, що лиш та обставина здержує тебе від подорожи, що я ще між живими. А тому що я все те зараз по розпущеню ваших зборів довідав ся, то захистив я свій дім кріпшою сторожею і не припустив тих, що казали, немов-би они прийшли мене привитати. Отже забирай⁸⁾ ся з міста, разом з своєю ватагою; а від'хід твій може бути тобі тим милійший, бо ти і так вже давно тужиш за Манлієм, а Манлій за тобою, як за проводарем війни проти вітчизни.

Найлїше було-б, каже далі Ціцерон, колиб Катиліна віддалив ся з міста. Бо щож єго може тут тішити? Таж єго ненавидять всі мешканці, окрім ватаги запропашених людей. Чиж є якийсь злочин, є яке погане діло, якого-б Катиліна не був допустив ся⁹⁾ Підчас лихолітя Сулянского убив він свого

шурина, а двічі хотів він убити конзулів Л. Манлія Торквата і Л. Аврелія Котту. А кілька то разів задумував він его самого, нововибраного конзуля, позбавити життя? Тому й не диво, що при его вході до сенату не лиш ніхто его не привитав, але навіть опорожнили ся всі місця, де він усів. Коли-ж его так зненавиділи й горожани й вітчизна, по щож перебуває він ще в тім місци і між тими горожанами: він, що є предметом і страху і загальної погорди?

Катиліна вважає сам себе гідним тюрми; обжалований молодим шляхтичем Л. Емілієм Павлльом о насильство, заявив він, що хоче мешкати у М. Лепіда. А коли сей его відогнав, удав він ся до претора Кв. Метеля, щоби сей его хоронив. Тому то най він забере ся в чужі краї тим наче, що освободить всіх від великого страху, а коли він хоче вивиспити¹⁰⁾ свою славу, то най піде до табору Манлія і его шайки, щоб нею завоювати вітчизну; так чи сяк, днина его від'їзду вже назначена; він так і так післав наперед того срібного вірла, до котрого так щиро молив ся.

По тих словах оправдує ся Ціцерон против закиду, який би могли ему зробити горожани, чому то він не казав Катиліну стратити. Є (бо) в сенаті такі люди, що або не видять грозячої небезпеки, або впрост її заперечують. Своєю недовірчивістю скріпили они заговор таки в его зароді; а за їх повагою пішли і другі, котрі, коли-б був він (Ціцерон) острійше поступав, назвалиб его поступоване лютим й самовладним. Сі люди можуть аж тоді найліпше дати ся переконати о намірах Катиліни, коли він вже прибуде до табору Манлія; бо туди підуть за ним всі заговорники, а тим самим висвободить ся держава від страху. Одначе він надіє ся, що спільне поступоване всіх станів не буде погубою для держави, але таки для самого Катиліни і его товаришів. Вкінци проклинає его Ціцерон і молить ся до Юпітра Статора, щоб сей сохранив¹¹⁾ сьвятині і мешканя міста Риму та жите й добро горожан, тай щоби заговорники загинути в біді й нужді.

ІХ. Скоро лиш конзул сів, Катиліна, хочачи (ut) оправдати ся, почав з пущеними¹⁾ в долину очима просити senatorів, аби не думали, мовби то він чигав²⁾ на вітчизну, та що до спасеня держави потрібно аж зайти-горожанина³⁾ — Ціцерон, як знаєте був родом з Арпінум. Далі каже він: „Не вірте senatorи, тим брїхням і сплетням,⁴⁾ які злобні люди⁵⁾ проти мене тут павели.⁶⁾ Я, з роду шляхтич, походжу від таких предків, що не потребую

аж перевернути державу, щоб досягнути найвищих почестий. А тому що маю гарне вихованє,⁷⁾ то я того переконавя, що весь парід, не забуваючи на заслуги моїх предків, мене підобре,⁸⁾ коли буду убігати ся о найвиші достоїнства. Але огсей М. Тулій, новак (homo novus) і зайда, не може наситити своєї славожади;¹⁰⁾ неяситна жадоба псчестий мучить его душу й троюдить¹¹⁾ его до найглупших порад, а тим що мене понижає,¹²⁾ надїє ся він, сам підійти в гору,¹³⁾ і тому закидує мені найпоганійші річи. Молю Вас тому, о сенатори, не вірте (ne) ему, коли він, над'уживаючи свою власть і вашу легковірність,¹⁵⁾ прозиває¹⁶⁾ мене ворогом вітчизни й убійником“. Коли по тих словах всі сенатори звеліли (pass.) ему мовчати, тоді він, не затаюючи більше своїх намірів, крикнув, що zagrożений всіма і доведений до крайности,¹⁶⁾ полумінь, що нищить его ествованє, згасить¹⁷⁾ кровією всіх. Потім вилетів¹⁸⁾ він мов скажений¹⁹⁾ з сенату: Ще тої самої ночі удав ся він з малою дружиною в табір Манлія, а Ціцерон скликав на другий день 9. падолиста народне віче, оправдав своє поступованє, і втихомиривши нарід і ликуючи²⁰⁾ начеб по якійсь побіді, в так званій другій бесіді викликнув: „відійшов, забрав ся, утік, вилетів“. Коли Катиліна прийяв там визанки²¹⁾ й всі инші відзнаки начальства, оголосив его сенат ворогом вітчизни і орік проти него него конфіскату майна.²²⁾ Рівночасно сенат постановив, щоб конзулі розписали бранку²³⁾ тай щоб Антоній вирушив²⁵⁾ проти Катиліни до Етрурії; а сам Ціцерон має дбати про безпечність міста.

X. По від'ході Катиліни з Риму старали ся¹⁾ заговірники, що остали в місті, підбунтувати²⁾ горожан і приготували все, що було до війни потрібне. Они постановили, Ціцерона і велике число сенаторів в ночі сатурналів забити (pass.) а місто на многих місцях підпалити. Все те видобув Ціцерон, однак другим не міг того паглядними³⁾ доводами доказати. Тепер лучило ся чи то принадково чи божем провидінем,⁴⁾ що конзул заговірникам доказав їх замах.⁵⁾ Якось прибули до Риму послы галійского племени Аллоброгів, просити собі помочи сенату проти захланности уридників. Коли-ж послы не переперли своїх бажань у сенаті, Ленгуль був тої гадки, що можна-б їх приеднати для намірів заговірників і заявив їм, що они, підшираючи Катиліну війском, позбули-б ся⁶⁾ раз на завше всего горя. Аллоброги вправді приобіцяли їм участь⁷⁾ в заговорі, однак, незнаючи, що робити, викрили цілу справу їх заступникови⁸⁾ Кв. Фабієви Санґа. Сей як стій дав о сїм знати Ціцеронові і навчив їх, щоби на позір)

приняли наміри заговірників та щоби зажадали від Катиліни і єго товаришів власноручно написаних листів. Коли-ж Аллоброги кілька днів опісля повертали з тими листами, задержала їх сторожа на мульвійскім мості, повідбирала листи з ненарушеними¹⁰⁾ печатками й передала їх конзулеви.

Сей негаючись завізвав найчільнійших заговірників, що пробували в Римі, явити ся перед сенат, скликаний до храму Конкордії. Заговірникам на підставі висказу Аллоброгів і прочитаних листів доказано їх злочин; всіх їх (rel.) разом з якимось Кепарієм, що мав від'їхати до Апулії, аби там бунтувати рабів, спіймали й передали сенаторови Г. Теренцієви під нагляд;¹¹⁾ о сих подіях дав Ціцерон людови знати в третій бесіді проти Катиліни; се стало ся 3-го грудня (rel. спол.).

XI. Колиж другої днини рознесла ся чутка, що загадують підбунтувати нарід, щоби висвободити увязнених,¹⁾ Ціцерон окружив ринок²⁾ (forum) сторожію та скликав 5-го грудня наново сенат, аби рішив, що має стати ся з увязненими. Нововибраний конзул Д. Ювій Сілан, запитаний о свою думку,³⁾ голосував за тим, щоби їх покарати смертию, бо їм доказано⁴⁾ зраду. Всі по черзі, запитані о свою думку, голосували так само. Однак коли прийшла черга⁵⁾ на Цезара, то він висказав ся за тим, щоб удержавнити⁶⁾ маєток заговірників, а їх самих по всяких місточках тримати під надзором. Але проти такого лагідного внесеня виступив знов Ціцерон в своїй IV. бесіді, а за ним пішов нововибраний людовий трибун М. Като; в своїй промові, яку переповідає Г. Салустій, каже він більше меньше ось як: „Я маю цілком противну думку як Цезар. бо сі видно⁷⁾ дуже помиляють ся, думаючи, що тут розходить⁸⁾ ся не так о загальне добро, о ваш маєток, ба навіть о жите всіх народолюбців,⁹⁾ а головно о покаранє заговірників; хто-ж байдужний¹⁰⁾ проти небезпеки держави, того — думаю — зрунить страта єго маєтку. Для милосердя, яке Цезар силкував ся у нас викликати, нема місця,¹¹⁾ ба те, що він тутки набалакав,¹²⁾ впроєт сьмішне.¹³⁾ Надія, що Рим спасе ся,¹⁴⁾ коли порозміщують¹⁵⁾ ся заговірники по тюрмах місточок, така деремна, що по моїй думці они звідти навіть лекше висвободять ся. А коли наші предки в таких обставинах заховували ся спокійнійше,¹⁶⁾ то подумайте також на їх праведність, діяльність,¹⁷⁾ справедливість, (чесноти), що на їх місци розпаношили ся¹⁸⁾ в Римі марнотратність, ледарство¹⁹⁾ й розкіш. Як з коєа дивить ся товпа нуждарів²⁰⁾ на заможних, бачите самі, і знаєте також, що они

принагідно нападуть і на безжурних і невинних. Най тутки ніхто не говорить о Богах і най не надіє ся помочи з гори! Не обітани і молебеними²¹⁾ дістанемо їх поміч, але треба бути бодрим і хорсбрим, і не шкодувати²²⁾ тих, що нас не шкодують; тому, думаю, коньче ужити законів, і заговірників, що їх замах доказаний, покарати смертю⁴⁾. Наслідок тої бесіди був такий, що більшість сенату голосувала за его внесенем.

XII. Над вечір казав Ціцерон спійманих заговірників замкнути¹⁾ і кинути їх в Тулліанум, підземну²⁾ часть державної тюрми. Коли він сам по виконаю³⁾ засуду смерти вийшов з темниці і заявив перед зібраним людом, що они вже не живють, вихваляли⁴⁾ его аж попід небеса, а нарід провів его мов в триумфі до дому, викликаючи его спасителем вітчизни. По тім не остало нічо иньшого, як лиш придусити⁵⁾ розрухи в Етрурії. Катиліна зібравши там два легіони, а не хочици (не) дати конзулеви Антонїєви спромоги до борби, відступив у гори, бо й так ледви четверта часть его війська немала ніякого оружа. Але скоро тільки на вістку, що заговірників в Римі страчено, велика часть его війська розбрила ся,⁶⁾ постановив він з шайкою найзавзятійших товаришів утечи до заальсейскої Галлії. Але тому що з півночи напірав⁷⁾ на него Метелій Целер, а з другого боку підполковник М. Антонія Петрей, то пакинув ся він наперед на сего. З обох боків бороли ся як найзавзятійше. Коли-ж вкінци середню лаву Катиліни побито, проче військо кинуло ся в розтіч. Більше як 30.000 его приклонників полягло на боєвещи;⁸⁾ бороли ся они так відважно і хоробро, що кождий (з них) місце на котрім борючи ся стояв, покрив своїм трупом. А Катиліна, як узрів, що при нїм остало лиш кілька людий, кинув ся мов скажений в натовп⁹⁾ борючих ся, де его ранами цілком покритого, проколоди ратищами. Антоній казав ему відтяти голову і післати її до Риму. Ся борба відбула ся 6. січня р. 62. Всі були того твердого переконання,¹⁰⁾ що лиш завдяки¹¹⁾ обережности Ціцерона придушено сей заговір. і тому сенат его прилюдно похвалив тай в его честь зарядив¹²⁾ подячний молебен і людвий празник.¹³⁾

З а м е т к и.

I. 1) mature se ad historiam applicandi consilium capere, 2) cognoscere, 3) cupiditate honorum ad alqd latum esse, 4) impavidus, intrepidus, 5) qui partibus alcjs favet, qui alcj studet, qui partes alcjs sequitur, qui stat ab alqo, 6) ingenii sollertia, 7) prudentia, 8) alcj probatum esse, 9) opera, 10) aliquotiens male rem gerere.

II. 1) alqm ad officium reducere, 2) paulum abest quin, 3) carere re, alqd non suppedit, 4) frumentum condere, 5) annum degere, a. transigere, 6) divitias colligere, 7) a re publica recedere, a negotiis publicis se removere, de foro decedere, 8) nepotem adoptare, 9) legare alcj, alqm heredem omnibus bonis instituere.

III. 1) morum licentia, 2) primus, 3) libertus, 4) 5) haec (сї вѣтки) a sententiis, quae in ipsius libris insunt, descēpant atque abhorrent, 6) id maxime agere, ut, 7) conflare alcj invidiam, 8) utcuque re se habet, 9) alqm primum probare, iudicare, 10) depingere, partē, 11) alqd dietis tamquam aequare, oratione assēqui, 12) verba, orum, 13) brevem et abruptum esse, 14) priscis vocabulis uti, 15) oratio legentes oblectat, 16) vis eloquentiae, nervi alcjs in dicendo, 17) demere alqd ex sententia, 18) detrimentum, 19) idem, 20) aestimator, 21) velocitas narrationis, facultas eloquendi, 22) similem esse velocissimo avium volatui, 23) interpretari, 24) scripta alcjs sententiarum acumen praebent, habent, in scriptis s. a. inest.

IV. 1) liber inscribitur, 2) intēger, 3) id quod dolendum est, 4) reliquiae exstant, 5) comprehendere, quae proxime annum... antecēdunt, 6) rerum fides, 7) diligenter cognoscere auctores rerum gestarum, quae rei p R tanti momenti sunt, 8) quatenus, 9) alqd experiri posse, 10) publicum tabularium, 11) alqd (in vita) videre, 12) satis dives, 13) mihi facultates sunt, ut..., 14) si quid opus sit, 15) soiscitari, 16) alqd diligenter perpendere, 17) parsimonia sermonis, 18) adumbratio, 19) affectus animi, animus, affectus, 20) iure meritōque, 21) plane, 22) Sallustianus.

Sall. cap. 1—10. 1) demergi re, 2) torpescere, 3) assēqui alqd, 4) vis vigorque mihi inest, 5) inutilis, supervacaneus, 6) sectari alqd, 7) homo novus, 8) praeclare facta, 9) laudem sibi parere, gloriam consēqui, gl. adipisci, 10) saepissime, 11) constans, gravis animo, 12) ambitiosus, 13) causa,

14) eo dirigere, 15) accendere, inflammare alqm in alqd, 16) expedire, absol-
vère, 17) paullo altius repetere, 18) amicitiam inire, facere, iungere, insti-
tuere cum alqo, 19) late patere, 20) aetate confectus, 21) occupari, versari,
in rē, agere alqd, dare se alci rei, 22) parvus, minor annis, 23) domus, aedes,
ium, 24) materno genere impar, 25) manu promptus, 26) animos alqjs sibi
conciliare, 27) interimere, 28) interire, усливне печене, 29) alqm periculis
obicere, 30) res aliter evenit ac putavit поp. ще Салл. 31) qui erat Iugurtha,
32) magis magisque, 33) spem alci ostentare, facere, 34) colere, 35) in suis
artibus permanere, 36) gloria circumfluens, 37) alqm clarum facere, alqm
illustrem reddere, alqm nobilitare, 38) alqm sibi amicum facere, 39) apparet,
manifestum est, 40) salus.

opp. 11—13. 1) ferre, 2) materno genere impar, 3) partem alqjs rei
capere, in partem alqjs rei venire, 4) opprobrium, 5) alci quam acerbissimum
dolerem inurere, alqm mordere, 6) praeclarus, 7) minister, satellites et admi-
nister, 8) bellum intestinum, 9) puginator, miles, 10) alqm rē onerare, 11) alci
probatum esse, 12) conatus studiumque, sing, 13) nihil fere.

ep. 14. 1) firma imperii munimenta, 2) sequi, 3) beneficiis alqm afficere,
4) alqm feris obicere, 5) alqd sibi subigere, 6) praematurus, 7) vitam inopem
tolerare, 8) fretum esse rē, 9) largitiones, 10) Мимо того, що они клеви-
тали, 11) крутили то сюди то туди huc illuc rem torquere, tergiversari,
12) decem viri recuperatores, decem legati, 13) tentare viros, quibus curatio
huius rei defertur, 14) rem eo perducere, 15) queri de rē або печене з quod,
16) alci inidiam inferre, 17) fines, ium, 18) oppidum, 19) custodire, 20) colonus,
21) acer experiensque, 22) alqm cruciatu afficere. opp. 25—30. 23) operam
dare, 24) illustrare, 25) з gen., 26) statim, sine ulla mora, 27) ius, 28) repudiare,
29) multum tractare rem, 30) rationem alqjs rei exigere ab alqo, 31) alqm
ex rerum discrimine exsolvere, ex angustiis expedire, 32) adventus, us, або
часове печ, 33) satis esse, 34) intercessio alqjs, 35) vehementer contendere
ab alqo, ut, 36), 37), 38) se in fidem (ac potestatem) alqjs permittere, 39) pro-
trahere et infringere, 40) alqm ad colloquim admittere, 41) animo cadere,
deficere; animum submittere, se animo demittere, 42) tentare alqm, 43) tractare
alqd, agere de rē, 44) indutiae, arum, 45) retinere, 46) in probrum et dedecus.

opp. 31—35. 1) tum temporis, 2) ostendere, 3) через ipse з (gen.),
4) cum, 5) concuspiscere, 6) superbe incedere, 6) sibi curae habere alqd,
prospicere alci rei, 7) quaerere, 8) delictum, 9) improbare, accusare in rē,
10) insolentia, 11) atque adeo, 12) secessio, 13) sustinere alqd, 14) respicere
alqd, услив. печ, 15) interimere, 16) voluptatem amittere, ne ..., 17) cavere,
ne ..., 18) alci importunum fieri, 19) licentius dominari, 20) abl., 21) завне:
печ. пит., 22) pecunia emere alqm. (pass), 23) що вніс, прийняли (probare)
або через rogationem perferre (activ.), 24) auctor, 25) fides publica, 26) populi
contio, 27) superiorem discedere, 28) ludibrio et de decori esse, 29) id agere,

ut . . . , ³⁰⁾ rem administrāre, ³¹⁾ alqd irrītum facēre, rescindēre, ³²⁾ retinēre alqd, ³³⁾ providere, ut, ³⁴⁾ consiliorum particeps, ³⁵⁾ alcjs rei potestātem facere, ³⁶⁾ iuberi.

cyp. 36—39. 1) efferātus, 2) non parens, imperium recūsans, 3) milites, 4) occulte agēre cum alqo, 5) alqm ludibrio habere, 6) machinatio, 7) cunctatio, cessāsio, abo через contactari, 8) homo, 9) cupidum esse, velle, 10) repōnere et recondere, 11) multa frustrari part.

cyp. 44—47. 1) designatus, 2) perītus, 3) integritas, innocentia, 4) legatus, 5) milites severā disciplina instituere, coercere, abo exercitum in officio et moribus retinere, 6) ab infimo militae ordine stipendia merere, 7) reddere, 8) temperantia, 9) renovare, 10) deliberare, 11) se dedere alci, 12) pacisci, 13) opinio alqm tenet, 14) temptando auctorem esse alci, ut . . . , 15) si res aliter evenērit, 16) collocare in loco, 17) uti, 18) pugnā decertare.

cyp. 48—53. 1) alqm in insidias inducere, 2) alqm antevenire, praeventere, 3) praebere, 4) aciem explicare, 5) porrectus; extenuare, diducere, 6) aquarum inops, 7) pertinere adi, 8) fortis, 9) montium tractus, perpetua montium iuga, 10) instare alci, 11) legatus, 12) transversis principiis, 13) recedere, 14) grege facto, confertim, alius alio, diversi, 15) multitudo, numero prior, 16) через pass. i e релятивне сполученє: necessario cogi z inf. abo z ad., 17) cepias ordinare, digerere abo aciem instruere, 18) advorso collo evadere eumque vi adoriri, 19) abl. equo, 20) procedere, progrēdi, 21) concurritur utrimque, 22) noctis auxilium.

cyp. 54—60. 1) alqd sibi comparare, 2) реченє з prout . . . , 3) sequi, 4) rei frumentariae prospicere, 5) perseverantia, 6) opus, operis munitio.

capp. 61—69. 1) perfidia, 2) retia alci tendere, 3) tractare cum alqo, 4) alqm allicere, 5) occultus, 6) pristinus; qui, quae, quod fuit, 7) actiones de pace . . . irritae sunt, 8) collabefieri, 9) animo pendere; incertus sum, quid faciam, 10) adiungere, 11) vaticinari, augurari, 12) saepire, 13) vaticinatio, 14) commeatum petere, 15) exacerbare, alqm iratum efficere, 16) inimicitiae, arum, 17) provēhi, 18) remittere alqd, 19) услѣв. реч., 20) comparare, 21) succedit, 22) plus posse, quam . . . abo речен. з cum, 23) concitare, 24) animus, 25) praefectus (пор. ще Салл.), 26) ulcisci alqm; vindicare alqm, 27) alqm in ius vocare, 28) supplicio capitis affici; occidi, 29) se purgare.

cyp. 70—79. 1) promissi fidem praestare; promissis stare, 2) potens; magnae auctoritatis, 3) perficere, 4) adesse, 5) i завизвав ero: postulare ab alqo, ut . . . , 6) conata exsequi, 7) temere, 8) obdormire; dormire coepisse, 9) expectare, 10) commeatum alci indulgere, dare, 11) locus pugnae, 12) deserta, orum, 13) nullā ratione habitā z acc. c. inf, 14) intra, 15) spes alqm fallit, 16) напастувати: exagitare; tum temporis, 17) contendere cum alqo, 18) statuere, 19) iter emetiri, 20) veritatis amans, verax.

срр. 80—89. 1) assuefacere alqm ad alqd, 2) prospere succedere, 3) лиш amicitiā cum alqo iungere, 4) procedere, 5) subsidio venire, 6) виправив послів... щоби не ставив: eos ad Bochum misit, re, 7) pluris habere, 8) fractus, 9) simultates cum alqo habere, 10) ab alqo stare in alqm, 11) num, 12) confidere, 13) deliberare, 14) obsistere alci, 15) miseret me alci; fortunam alci commiserari, 16) omnium consensu; omnibus sententiis, 17) conscribere, 18) gratiam alci amittere; gratiā alci excedere, 19) probare, 20) нїм від'їхав..., 21) contionem convocare, 22) perstringere, 23) ob rusticitatem et quod rusticis parentibus natus esset, 24) deridere, 25) vexare et vellicare alqm, 26) тому, що ви... приклонні, 27) benevolus superi, 28) alci favere, 29) cicātrix, 30) componere, 31) perpēti, 32) gerere impf, 33) nequitia, 34) quod sciam, 35) audacia, 36) avaritia, 37) auctor et adiutor, 38) accurere, 39) sunt qui affirmant, 40) gratiam sibi parare apud alqm, 41) accipere, 42) machinatio.

сapp. 88—89. 1) castellum, 2) multis et parvulis proeliis contendere, 3) hic illic, 4) conata audere, 5) urgere alqm, 6) ab armis discedere; arma dēpōnere, 7) inceptum, 8) incendere, 9) sub corona vendere, 10) durus, inhumanus, 11) via atque ratio, 12) prohibere, 13) haud magnā contentione, 14) vi aggredi alqd, 15) desistere ab rē, 16) enīti in saxosum nidum... inexpugnabilem.

сapp. 98—103. 1) angustiae, 2) adducere alqm, ut..., 3) iungere pss., 4) fieri non potest, quin..., 5) laetitia et voluptas, 6) illucescere, 7) somniculosus, 8) temptare, 9) aequitare ad alqm, 10) se abo signa convertere, 11) non multum abest, quin..., 12) alci rei momentum fit abo in hoc certamine male gesto fortuna alci disceptat.

сapp. 104—114. 1) inter se componere; часове печ., 2) через simulare, 3) через зворот і речене релятивне: alci liberum arbitrium alci rei tractandae permittere, 4) invicem, 5) iniquus, 6) frustrari, 7) alqm obsidem facere, 8) trahere, 9) animo praesenti uti, 10) abl. abs.: detrimentum facere; d. accipere, 11) alieno animo esse in alqm — а тому, що бояв ся — потурав їм (favere alci), 12) assidue, abo через: non intermittere, 13) від коли почала ся, 14) spectaculum, 15) mente alienari; in insaniam incidere, 16) maleficus; homo nefarius, 17) deicere, 18) squalidus, 19) metum alci incutere, 20) sudatorium gelidum, 21) fame et frigore exstingui.

I. 1) mare internum, 2) bello domare alqm, 3) intestinus, 4) alci exitium intendere, 4) скажїм лише: vel potius dicam, 5) було більше таких, що его підпомагали, чим ему потурали (indulgere alci), 6) eventum alci superare, 7) rei familiaris angustiae, 8) conatus, 9) libidini materiam quaerere, 10) rerum potiri, 11) nimius sumptus plur, 12) divitem fieri, 13) favere, abo convivere alci, 14) extolli; через fore ut...

II. 1) haud penitus notum esse, 2) incredibile dictu (est), 3) diligentia, vigilantia, 4) bonus civis, 5) plebs, 6) propensus ad novas res, 7) omni rē carens, 8) hāc ipsā rē, 9) tumultus, 10) ut tabes alqm invadit, 11) opprimere.

III. 1) animi facultas, 2) maculare, 3) consumere, profundere, 4) patrimonium, 5) partes alejs sequi, 6) proscribere, publicare bona, 7) inimicus, 8) mors або через: e medio tollere, 9) libīdo, 10) efficere, ut . . ., 11) quidem, 12) dissimulare, 13) versari cum alqo, 14) expedire, quaerere.

IV. 1) concupiscere, 2) artēs, 3) expilare, 4) repetundarum accusari, 5) compotem fieri alejs rei, 6) conciliare sibi alqm, 7) cedere, 8) competitor, 9) audax, 10) miserā instigāri, 11) mali mores, 12) se applicare ad alqm, 13) homullus, або лиш через iste, 14) consilium inire, 15) fascēs, 16) machinatio, 17) satis frequens, 18) signum dare matūro, 19) quaestionem habēre, 20) remove.

V. 1) contendere et elaborare, id agere et moliri, ut . . ., 2) дибивши ся его (nancisci), 3) коли переверне ся у. державний rem p. ēvertere, 4) colligere, 5) favēre, 6) alei rei subicere, 7) homo nequissimus, 8) як запропастити державу: perdere, ad interitum vocare, 9) se levare rē, 10) cura, necessitudo, 11) що зашле (in exilium mittere), 12) sacerdotium, 13) adiutorem esse in alqā rē, 14) se obstringere diro sacramento, 15) aperire, ostendere, 16) vanus, 17) audāciā cōnfidens, 18) alqd animō intendere, 19) alqd hoc momenti facit, ut . . .

VI. 20) execerbātus, exasperātus з quod, 21) що перепав: repulsam ferre, 22) alqm ad se perdūcere, allicere, 23) лиш: arma, 24) prīstīnus, antea, qui fuit, 25) profundere, 26) motu civili exorto . . praedam sperare, 27) nocturnos conventūs habere, 28) insidiās tendere alei, 29) cliens, 30) resistere alei rei; sustinere alqd, 31) consilium, 32) efficere, ne quid fiat, 33) se movere, 34) senatui placuit з acc. c. inf. (comitia haberi), 35) 36) monere alqm, ut caveat, 37) accuratius tractare, 38) se pūrgare, se excūsare, 39) debilis, немічний infirmus, 40) calēre rē, 41) prorumpere.

VII. nuntium affere pss. з acc. c. inf., 2) bellum concitare, 3) по м. ріш. сенату: ex sanatus consulto, 4) milites conscribere, 5) disponere, 6) custodes — stationes — praesidia (κλήματα), 7) indicare, 8) alqm in crimen vocare, 9) coniurationem conflare, 10) constringere, 11) statuere, 12) res adversae, 13) difficultas, 14) potentia, 15) immodice, 16) vitam miserrime sustentare, 17) abstinere divitiarum, 18) in manu alejs situm esse, 19) indignus, 20) seniō et luxuriā confectus, 21) vinculis alqm constringere (opp.) e vinculis se in libertatem vidicare, 22) exstruere, 23) consternere, 24) exaequare, 25) expergisci; ad sanitatem reverti, 26) nisi vero c. ind. . . promptiores estis ad . . ., 27) suscipere, 28) допустити до послуху: admittere alqm; aditum alei dari.

VIII. 1) реченєм: . . діяло ся 2) коли дасть звіт: *rationem de rē reddere*, 3) *incredibile auditū*; Cic. Cat. I. in exordio, 3) *indignatio*, 4) *cautio*, 5) *mitem se praeberere*, 6) *manifestus*, 7) *aliis alias partes assignare*, 8) *abire*, 9) *scelus committere*, 10) *proficisci*, 11) *protegere, tutari*.

IX. 1) *demissus*, 2) *insidias parare alci*, 3) *inquilinus civis*, 4) *fabulae*, 5) *homo malevolentissimus*, 6) *de alqo mentiri*, 7) *homo patricius*, 8) *bene institutum esse*, 9) *adsum alci in rē (gerund.)*, 10) *ambitioni satisfacere*, 11) *exstimulare*, 12) *obtrectare alci*, 13) *crescere*, 14) *credulitas*, 15) *appellat*, 16) *praecipitem agi*, 17) *restringere incendium*, 18) *se proripere*, 19) *furibundus*, 20) *ovāre*, 21) *facis*, 22) *alqm proscribere*, 23) *dilectum habere*, 24) *proficisci*.

X. 1) *auctor sum ut . . .*, 2) *seditionem facere*, 3) *manifestus*, 4) *divinitus*, 5) *consilium*, 6) *se liberare rē*, 7) *se participem polliceri*, 8) *patrōnus*, 9) *simulare*, 10) *integer, intactus*, 11) *in liberam custodiam tradere*.

XI. 1) *vinctus*, 2) *forum*, 3) *sententiam rogatus*, 4) *sententiam ferre de rē з acc. c. int., або in eam sententiam ire, ut*, 5) *supplicium sumere de alqo*, 6) *convincere*, 7) коротко через *deinceps bona alcijs publicare*, 8) *plane mihi diversa stat ab alqo sententia*, 9) *videri*, 10) *agitur de rē*, 11) *homo popularis*, 12) *nihil curare*, 13) *nullus locus relinquitur*, 14) *ridendus*, 15) *nugari*, 16) *tutum esse*, 17) *distribuere in loco*, 18) *tranquillo animo esse*, 19) *industria*, 20) *alqd invadere*, 21) *nequitia*, 22) *homo egenus (opp.) locuples*, 23) *supplicatio*, 24) *parcere alci*, 25) *maior pars in alcijs sententiam abit*.

XII. 1) *in carcerem inclūdere*, 2) *depressus*, 3) *supplicium exigere*, 4) *laudibus tolli*, 5) *consalūtare*, 6) *opprimere*, 7) *diffugere, dilābī*, 8) *insistere alci*, 9) *locus pugnae*, 10) *turba*, 11) *plane non dubito, quin . . або confīdo з acc. c. inf.*, 12) *abl.*, 13) *gratulationem decernere*, 14) *sollemne pl.*

Schulnachrichten.

I. Stand des Lehrkörpers und Fächerverteilung am Schlusse des Schuljahres 1903/1904.

a) Direktor :

1. Kornel Kozak, Besitzer der Kriegsmedaille. Obmann des Unterstützungsvereines der Anstalt, lehrte Geschichte und Geographie in VII., wöchentlich 3 Stunden.

b) Professoren, wirkliche und provisorische Lehrer :

2. Josef Bittner, k. k. Professor der VIII. Rangklasse, Geschäftsführer des Unterstützungsvereines der Anstalt, Verwalter der Lehrerbibliothek und der bibliotheca pauperum, Klassenvorstand in VII., lehrte Latein in III. A (5) und Griechisch in III. A (5) und VII. (4), zusammen wöchentlich 15 Stunden.

3. Peter Christof, k. k. Professor, Verwalter der Schülerbibliothek (deutsche Abteilung), Klassenvorstand in IV. A, lehrte Latein in IV. A (6) und Deutsch in IV. A (3), V. B (3), VI. B (3) und VII. (3), zusammen wöchentlich 18 St., außerdem Kalligraphie in I. A und II. A (je eine Stunde wöchentl.).

4. Nikolaus Isopenko, k. k. Professor, Kustos der physikalischen Lehrmittelsammlung, Klassenvorstand in V. B, lehrte Mathematik in III. B (3), IV. B (3), V. A (4), V. B (4), VII. (3) und Physik in IV. B (3), zus. wöch. 20 St.

5. Anton Klem, k. k. Professor, Verwalter der Schülerbibliothek (ruthenische Abteilung), Klassenvorstand in III. B, lehrte Latein in III. B (6), Deutsch in I. C (5) und Ruthenisch in III. B (3), IV. A (2) und V. A (2), zus. wöch. 18 St.

6. Wladimir Kmickiewicz, k. k. Professor, Klassenvorstand in I. B, lehrte Latein in I. B (8) und V. B (6) und Ruthenisch in I. B (3), zus. wöch. 17 St.

7. Julian Kobylanski, k. k. Professor der VIII. Rangklasse, Klassenvorstand in VI. B, lehrte Latein in VI. B (6), Griechisch in V. A (5), Deutsch in II. B (5) und philosophische Propädeutik in VII. (2), zus. wöch. 18 St., außerdem Kalligraphie in II. B (1 St. wöch.).

8. Dr. Miron Korduba, provisorischer Gymnasiallehrer an der Filiale des I. Staatsgymnasiums, zur Dienstleistung dem II. Staatsgymnasium zugewiesen, lehrte Geographie und Geschichte in I. C (3), III. A (3), V. B (3), VI. A (4) und VI. B (4) und Ruthenisch in III. A (2), zus. wöch. 19 St.

9. Athanasius Lewinski, k. k. wirklicher Gymnasiallehrer, gr.-kath. Weltpriester, Mitglied des k. k. Bezirksschulrates, lehrte gr.-kath. Religion in I.–VII. und in der Vorb.-Kl. (je 2 St.), Ruthenisch in I. A (2) und war Exhortator, zus. wöch. 20 St.

10. Friedrich Loebel, k. k. Professor der VII. Rangklasse, Kustos der archäologischen Sammlung, Klassenvorstand in VI. A, lehrte Latein in VI. A (6) und VII. (5) und Griechisch in V. B (5), zus. wöch. 16 St.

11. Emil Malachowski, k. k. Professor, Klassenvorstand in I. A, lehrte Latein in I. A (8), Griechisch in III. B (5) und Deutsch in I. A (4) und I. B (5), zus. wöch. 22 St., außerdem Kalligraphie in I. B und I. C (je 1 St. wöch.).

12. Dr. Adolf Michniewicz, k. k. Professor, zufolge h. Min.-Erlasses vom 26. August 1903, Zl. 26669 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 3. Sept. 1903, Zl. 772) der Filiale des I. Staatsgymnasiums zur Dienstleistung zugewiesen.

13. Franz Olszewski, k. k. wirklicher Gymnasiallehrer, lehrte Mathematik in II. A (3), IV. A (3), VI. A (3) und VI. B (3) und Physik in IV. A (3) und VII. (3), zus. wöch. 18 St.

14. Viktor Prelicz, k. k. Professor der VII. Rangsklasse, Kustos der geogr.-histor. Lehrmittelsammlung und der Münzensammlung, lehrte Geographie und Geschichte in I. A (3), II. A (4), II. B (4), IV. A (4) und IV. B (4), zus. wöch. 19 St.

15. Dr. Moses Sigall, k. k. Professor, Klassenvorstand in V. A, lehrte Latein in V. A (6), Griechisch in VI. A (5) und Deutsch in III. A (3), V. A (3) und VI. A (3), zus. wöch. 20 St.

16. Sergius Szpoynarowski, k. k. Professor, Besitzer der Kriegsmedaille, Mitglied der Prüfungskommission für allgemeine Volks- und Bürgerschulen, Klassenvorstand in II. B, lehrte Latein in II. B (8) und Ruthenisch in II. B (3), IV. B (3), V. B (2), VI. (2) und VII. (2), zus. wöch. 20 St.

17. Johann Tiron, k. k. Professor, Klassenvorstand in IV. B, lehrte Latein in IV. B (6), Griechisch in IV. B (4) und VI. B (5) und Deutsch in IV. B (3), zus. wöch. 18 St.

c) Supplenten:

18. Adolf Czerny, Kustos der naturhistorischen Lehrmittelsammlung, Klassenvorstand in III. A, lehrte Mathematik in I. A (3) und III. A (3) und Naturgeschichte in I. A (2), II. A (2), II. B (2), III. A (2), III. B (2) und VI. A (2), zus. wöch. 18 St.

19. Hilarion Fedorowicz, approbiert für Naturgeschichte am ganzen, Mathematik und Physik am Unter-Gymnasium, lehrte Mathematik in I. B (3), I. C (3) und II. B (3) und Naturgeschichte in I. B (2), I. C (2), V. A (2), V. B (2) und VI. B (2), zus. wöch. 19 St.

20. Orest Handiak, approbiert für Geographie und Geschichte am ganzen Gymnasium, Klassenvorstand in I. C, lehrte Latein in I. C (8) und Geographie und Geschichte in I. B (3), I. C (3), III. B (3) und V. A (3), zus. wöch. 20 St.

21. Paul Siretean, Klassenvorstand in II. A, lehrte Latein in II. A (8), Griechisch in IV. A (4) und Deutsch in II. A (4) und III. B (4), zus. wöch. 20 St.

22. Siegmund Szymonowicz, röm.-kath. Weltpriester, lehrte röm.-kath. Religion in I.—VII. (je 2 St.) und war Exhortator, zus. wöch. 16 St.

d) Religionslehrer:

23. Josef Fronius, Ritter des Franz-Josefs-Ordens, evang. Pfarrer und Senior, Mitglied des k. k. Landesschulrates und der Prüfungskommission für allgem. Volks- und Bürgerschulen, lehrte evang. Religion die evang. Schüler dieser Anstalt zugleich mit denen des I. Staatsgymnasiums in 2 Abt. (je 2 St.), zus. wöch. 4 St. (Gruppenunterricht).

24. Abraham Heumann, Rabbinatskandidat, lehrte mos. Religion in I.—VII. (je 1 St.), zus. wöch. 7 St. (Klassenunterricht).

25. Eugen R. v. Semaka, k. k. wirkl. Religionslehrer am I. Staatsgymnasium, gr.-or. Weltpriester, lehrte gr.-or. Religion mit ruthenischer Unterrichtsprache in I.—VII. und in der Vorb.-Kl. (je 2 St.) und war Exhortator in 2 Abt. (je 2 St.), zus. wöch. 20 St.

e) Lehrer an der Vorbereitungs-klasse:

26. Georg Kawulja, k. k. Übungsschullehrer, lehrte Deutsch (11 St.), Ruthenisch (7 St.), Rechnen (4 St.), Realien (2 St.) und Schönschreiben (2 St.), zus. wöch. 26 St.

f) Nebenlehrer:

27. Josef Bittner (s. o. Nr. 2), lehrte Stenographie in 2 Abt., wöch. 3 St.

28. Eugen Fedorowicz, Hilfsturnlehrer am I. Staatsgymnasium, lehrte gr.-or. und gr.-kath. Kirchengesang (je 1 St.) und ruthenischen allgemeinen Gesang (1 St.), zus. wöch. 3 St.

29. Johann Horner, Professor an der Schule des Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina approbiert für Gesang an Mittelschulen, lehrte allgemeinen Gesang in deutscher Sprache in 3 Abt., zus. wöch. 3 St.

30. Anton Klem (s. o. Nr. 5), lehrte ruthenische Sprache als relativ obligaten Gegenstand für Schüler beider Staatsgymnasien, und zwar im I. Kurse, wöch. 3 St.

31. Julian Kobylanski (s. o. Nr. 7), lehrte polnische Sprache in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

32. Anton Koller, Professor an der Schule des Vereines zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina, lehrte röm.-kath. Kirchengesang in 1 Abt., wöch. 1 St.

33. Dr. Alfred Nathansky, k. k. Professor am I. Staatsgymnasium, lehrte französische Sprache in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

34. Johann Radomski, Lehrer an der Volksschule in der Vorstadt Rosch (beurlaubt), erteilte den Turnunterricht in allen Klassen, zus. wöch. 26 St.

35. Karl Schwan, supplierender Lehrer am städtischen Mädchenlyzeum, lehrte Freihandzeichnen in 2 Abt., zus. wöch. 4 St.

36. Sergius Szpoynarowski (s. o. Nr. 16), lehrte ruthenische Sprache als relativ obligaten Gegenstand für Schüler beider Staatsgymnasien, und zwar im II. Kurse, wöchentl. 3 St.

Diener der Anstalt:

Eduard Kissling, Schuldiener (def. mit L.-Sch.-R.-Erl. vom 3. November 1897, Z. 5185); Demeter Choma und Ferdinand Rybczuk, Aushilfsdiener.

II. Lehrplan.

a) Obligate Lehrfächer.

Der Unterricht in den obligaten Lehrfächern wurde nach dem durch h. Ministerial-Erlaß vom 23. Februar 1900, Zl. 5141, neu herausgegebenen Lehrpläne erteilt.

Evangelische Religionslehre: Der Unterricht in der evangelischen Religion wurde den Schülern der Anstalt gemeinsam mit den Schülern des k. k. I. Staatsgymnasiums, der gr.-or. Oberrealschule und der k. k. Lehrerbildungsanstalt in 3 Abteilungen mit zusammen 6 Stunden wöchentlich erteilt.

I. Abt. (2 St.): Luthers kleiner Katechismus, erklärt von Ernesti, I. und II. Hauptstück; biblische Geschichte des alten und neuen Testaments.

II. Abt. (2 St.): Der christliche Glaube und das christliche Leben (nach Heinrich Palmer).

III. Abt. (2 St.): Christliche Glaubens- und Sittenlehre (nach Heinrich Palmer).

Mosaïsche Religionslehre: I. Kl. (1 St.): Geschichte Israels bis zum Tode Moses (nach Wolf, Gesch. Israels, 1. Heft); Hebräisch: Ausgewählte Gebete.

II. Kl. (1 St.): Die Geschichte der Richter und der Könige bis zur Teilung des Reiches (nach Wolf, 2. Heft); Hebr.: Ausgewählte Kapitel aus dem I. Buche Moses.

III. Kl. (1 St.): Die beiden Teilreiche, das babyionische Exil und die nachbiblische Geschichte der Juden bis zur Zeit Alexanders (nach Wolf, 3. Heft); Hebr. Lektüre: Auswahl aus dem II. Buche Moses.

IV. Kl. (1 St.): Übersicht der Geschichte der Juden bis Moses Mendelssohn (nach Wolf, 4. Heft); Hebr.: V. Buch Mos. (ausgew. Kap.).

V. Kl. (1 St.): Nachbiblische Geschichte des jüd. Volkes bis zur Zerstörung des zweiten Tempels (nach Braun, I. Tl.); Hebr.: Ausgew. Psalmen

VI. Kl. (1 St.): Geschichte des jüd. Volkes bis zum Ende des Gaonats 1040 (nach Braun, II. Tl.); Hebr.: Ausgew. Psalmen.

VII. Kl. (1 St.): Geschichte des jüdischen Volkes bis zum XVI. Jahrh. (nach Braun, III. Tl.); Hebr.: Ausgew. Kap. aus Jesaias.

I. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) für die röm.-kath. und b) für die gr.-kath. Schüler: Kurzgefaßte Glaubens- und Sittenlehre. c) Für die gr.-or. Schüler: Biblische Geschichte des alten Bundes.

Latein (8 St.): Regelmäßige Formenlehre, einige wichtige Präpositionen und Konjunktionen. Allwöchentlich eine halbstündige Schularbeit und später auch kleinere Hausarbeiten.

Deutsch Abt. A (4 St.): Formenlehre in der durch den lateinischen Unterricht erforderlichen Aufeinanderfolge, Syntax des einfachen Satzes, Elemente des zusammengezogenen und zusammengesetzten Satzes. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Stücke. Übungen in der Orthographie im 1. Sem. jede Woche, im 2. Semester jede zweite Woche; Aufsätze (im 2. Sem.) monatlich zwei, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (5 St.): Flexion der Nomina und Verba in Verbindung mit der Syntax des einfachen Satzes. Mündliche und schriftliche Übungen im Bilden von Sätzen unter Beachtung der richtigen Wortfolge. Die Hauptpunkte der Rechtschreibung in Verbindung mit praktischen Übungen. Lektüre nach dem Lesebuche mit Erklärungen. Übungen in der Wiedergabe kurzer Abschnitte und im Nacherzählen leichter Lesestücke. Memorieren und Vortragen einfacher poetischer und prosaischer Stücke. Schriftliche Aufsätze. Jede Woche ein Diktat von mäßigem Umfange zu orthogr. Zwecken.

Ruthenisch (3 St.): Deklination des Nomens, das Notwendigste vom Verbum, einschlägige Lautgesetze, Syntax des einfachen Satzes. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen, Nacherzählen, Memorieren. Orthographische Übungen: im Semester 8 Diktate.

Geographie (3 St.): Anschauliche Vermittlung der geographischen Grundvorstellungen. Die Tagesbahnen der Sonne in den verschiedenen Jahreszeiten. Orientierung in der wirklichen Umgebung, auf der Karte und am Globus. Beschreibung und Erklärung der Beleuchtungs- und Erwärmungsverhältnisse innerhalb der Heimat im Verlaufe des Jahres, soweit sie unmittelbar von der Tageslänge und der Sonnenhöhe abhängen. Hauptformen des Festen und Flüssigen in ihrer Verteilung auf der Erde. Lage der bedeutendsten Staaten und Städte bei steter Übung und Ausbildung im Kartenlesen. Versuche im Zeichnen der einfachsten geograph. Objekte.

Mathematik (3 St.): 1. Arithmetik: Das dekadische Zahlensystem. Römische Zahlzeichen. Die vier Rechnungsarten mit unbenannten und einnamigen Zahlen.

Die Dezimalzahlen. Metermaß und Gewicht. Das Rechnen mit mehrfach benannten Zahlen. Teilbarkeit der Zahlen. Zerlegung in Primfaktoren. Die einfachsten Vorübungen mit gemeinen Brüchen einschließlich des Aufsuchens des gemeinschaftlichen Maßes und Vielfachen. 2. Geometr. Anschauungslehre im 2. Sem.: Die Grundgebilde, Gerade, Kreis, Winkel, Parallele. Die einfachsten Eigenschaften des Dreieckes.

Naturgeschichte (2 St.): Tierreich: Säugetiere und Insekten in entsprechender Auswahl; die 4 letzten Monate: Pflanzenreich.

Kalligraphie (1 St.): Übungen in der Kurrent- und Lateinschrift nach Greiners Schreibheften.

II. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) Für die röm.-kath. und b) für die gr.-kath. Schüler: Biblische Geschichte des alten Bundes. c) Für die gr.-or. Schüler: Das Leben und Wirken Jesu Christi. (Biblische Geschichte des neuen Bundes).

Latin (8 St.): Ergänzung der unregelmäßigen Formenlehre, Pronomina und Numeralia, die wichtigsten Unregelmäßigkeiten in Deklination, Genus und Konjugation; acc. cum. inf. und abl. abs. Monatlich drei Kompositionen mit halb- bis dreiviertelstündiger Arbeitszeit und ein Pensum.

Deutsch Abt. A. (4 St.): Der zusammengezogene und zusammengesetzte Satz. Praktische Übungen in der Interpunktion. Lektüre nach dem Lesebuche mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Stücke. Diktate zu orthograph. Zwecken. Monatlich drei schriftliche Arbeiten, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (5 St.): Grammatik: Wiederholung des Lehrstoffes der I. Kl.; Vorwörter, Umstandswörter, Regeln der Wortfolge. Die Elemente des zusammengezogenen und zusammengesetzten Satzes Praktische Übungen in der Rechtschreibung und in der Anwendung der Satzzeichen. Lektüre wie in der I. Klasse. Jede Woche eine Schularbeit: im I. Semester Diktate zusammenhängender Stücke, im II. Semester Nacherzählungen.

Ruthenisch (3 St.): Konjugation des Verbums, Partikeln, zusammengesetzter Satz. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen poetischer und prosaischer Musterstücke. Im Semester 8 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.

Geographie und Geschichte (4 St.): a) Geographie, wöch. 2 St.: Asien und Afrika nach Lage und Umriß in oro-, hydrographischer und topographischer Hinsicht unter Rücksichtnahme auf die klimatischen Zustände. Europa: Übersicht nach Umriß, Relief und Gewässern; die Länder Südeuropas und des britischen Inselreiches. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) Geschichte, wöch. 2 St.: Altertum: Ausführliche Darstellung der Sagen; die wichtigsten Personen und Begebenheiten, hauptsächlich in der Geschichte der Griechen und Römer.

Mathematik (3 St.): 1. Arithmetik: Erweiterte Übungen über Maße und Vielfache. Zusammenhängende Darstellung und Durchübung der Bruchrechnung. Verwandlung von Dezimalbrüchen in gemeine Brüche und umgekehrt. Die Hauptsätze über Verhältnisse und Proportionen. Die einfache Regel detri mit Anwendung der Proportionen und der Schlußrechnung. Die Prozentrechnung und die einfache Zinsenrechnung. 2. Geometr. Anschauungslehre: Strecken- und Winkel-symmetrale, Kongruenz der Dreiecke und Anwendung derselben. Die wichtigsten Eigenschaften des Kreises, der Vierecke und Vielecke.

Naturgeschichte (2 St.): 1. Semester: Tierreich: Vögel, einige Reptilien, Amphibien, Fische. 2. Semester: Die wirbellosen Tiere mit Ausnahme der Insekten und (die 4 letzten Monate) das Pflanzenreich.

Kalligraphie (1 St.): Fortsetzung der Übungen der I. Klasse.

III. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) Für die röm.-kath. und b) für die gr.-kath. Schüler: Biblische Geschichte des neuen Bundes. c) Für die gr.-or. Schüler: Glaubens- und Sittenlehre.

Latein (6 St.): Lehre von der Kongruenz, die Kasuslehre, Präpositionen. Lektüre: Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas; Memorabilia Alex. Mag.: I. II. III. IV. VI. VII. IX. XIV. In der III. b: vitae des Corn. Nepos wie in III. a, überdies Cimon und Alcibiades. Alle 14 Tage eine Komposition, alle drei Wochen ein Pensum. Privatlektüre: Corn. Nepos: Hannibal.

Griechisch (5 St.): Die regelmäßige Formenlehre (bis auf die Verba liquida) im Anschlusse an Schenkls Elementarbuch. Von der 2. Hälfte des I. Semesters angefangen alle 14 Tage eine schriftliche Arbeit, abwechselnd Kompositionen u. Pensa.

Deutsch Abt. A. (3 St.): Systematischer Unterricht in der Formen- und Kasuslehre mit Berücksichtigung der Bedeutungslehre. Lektüre mit sprachlichen und sachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Monatlich zwei Aufsätze, abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Abt. B. (4 St.): Systematischer Unterricht in der Formen- und Kasuslehre. Lektüre mit Erklärungen und Anmerkungen zu stilistischen Zwecken. Freie Reproduktionen. Memorieren und Vortragen. Monatlich drei Arbeiten: zwei Schularbeiten und eine Hausarbeit, im 1. Sem. vorwiegend Nacherzählungen, im 2. Sem. freie Aufsätze nach Besprechung und Anleitung.

Ruthenisch (3 St.): Wiederholung und Ergänzung der Deklination des Nomens. Kongruenz- und Kasuslehre. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Im Semester 6 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.

Geographie und Geschichte (3 St.), abwechselnd Geographie und Geschichte: a) Geographie: Die in der II. Klasse nicht behandelten Länder Europas (mit Ausschluß der österr.-ung. Monarchie). Amerika und Australien, nach denselben Gesichtspunkten wie in der II. Klasse, insbesondere auch rücksichtlich der Erklärung der klimatischen Zustände. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) Geschichte: Mittelalter: die wichtigsten Personen und Begebenheiten mit besonderer Rücksicht auf die Geschichte der österr.-ung. Monarchie.

Mathematik (3 St.): 1. Arithmetik: Die vier Grundoperationen mit ganzen und gebrochenen allgemeinen Zahlen. Quadrieren und Ausziehen der Quadratwurzel. Im Zusammenhange mit den geometrischen Rechnungen: Unvollständige Dezimalzahlen, abgekürztes Multiplizieren und Dividieren; Anwendungen des letzteren beim Ausziehen der Quadratwurzel. 2. Geometrische Anschauungslehre: Einfache Fälle der Vergleichung, Verwandlung und Teilung ebener Figuren. Längen- und Flächenmessung. Pythagoräischer Lehrsatz auf Grund der einfachsten Beweise. Das Wichtigste über die Ähnlichkeit geometrischer Gebilde.

Naturwissenschaften (2 St.): 1. Physik: Allg. Eigenschaften der Körper. Wärmelehre. Chemische Grundbegriffe. 2. Semester: Naturgeschichte: Mineralreich.

IV. Klasse.

- Religionslehre** (2 St.): Für die röm.-kath., gr.-kath. und gr.-or. Schüler: Liturgik.
- Latein** (6 St.): Grammatik: Eigentümlichkeiten im Gebrauche der Nomina und Pronomina, Tempus- und Moduslehre nebst den Konjunktionen; das Wichtigste aus der Prosodie und Metrik. Lektüre: Caesar, b. g. lib. I, VI, VII; Ovid Metam.: die 4 Weltalter und die Götterversammlung. Alle 14 Tage eine Komposition, alle 3 Wochen ein Pensum. Privatlektüre: Caesar, b. g. lib. II. und III.
- Griechisch** (4 St.): Die Verba auf μ , die Verba mit verstärktem Präsensstamme und die unregelmäßigen Flexionen; das Wichtigste aus der Syntax. Alle 14 Tage eine schriftliche Arbeit, abwechselnd Kompositionen und Pensa.
- Deutsch** (3 St.): Syntax des zusammengesetzten Satzes. Periodenlehre. Lektüre mit sprachlichen und sachlichen Erklärungen. Grundzüge der Prosodie und Metrik. Tropen und Figuren. Memorieren und Vortragen. Im Monate zwei Aufsätze, abwechselnd Haus- und Schularbeiten, mit allmählich gesteigerten Anforderungen.
- Ruthenisch** (3 St.): Eingehende Wiederholung der Konjugation des Verbums. Syntax des zusammengesetzten Satzes. Grundzüge der Prosodie und Metrik. Lektüre mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen. Memorieren und Vortragen. Im Semester 7 schriftliche Arbeiten, abwechselnd Haus- und Schularbeiten.
- Geographie und Geschichte** (4 St.): a) **Geographie**: (wöch. 2 St.): Physische und politische Geographie der österr.-ung. Monarchie, mit Ausschluß des statist. Teiles als solchen, jedoch mit eingehender Beachtung der Produkte der Länder, der Beschäftigung, des Verkehrslebens und der Kulturverhältnisse der Völker. Übungen im Entwerfen einfacher Kartenskizzen. b) **Geschichte** (wöch. 2 St.): Neuzeit: die wichtigsten Personen und Begebenheiten; die Geschichte der österr.-ung. Monarchie bildete den Hauptinhalt des Unterrichtes.
- Mathematik** (3 St.): 1. **Arithmetik**: Die Lehre von den Gleichungen des 1. Grades mit einer und mehreren Unbekannten und von solchen reinen Gleichungen zweiten und dritten Grades, welche bei den geometrischen Rechnungen vorkommen. Im Zusammenhange mit den letzteren: Kubieren und Ausziehen der Kubikwurzel. Zusammengesetzte Regeldetri, Gesellschafts- und Zinsseszinsenrechnung. Geometr. **Anschaungslehre**: Gegenseitige Lage von Geraden und Ebenen. Die körperliche Ecke. Hauptarten der Körper, Oberflächen- und Volumsberechnungen.
- Physik** (3 St.): Magnetismus, Elektrizität, Mechanik, Akustik und Optik. Astronomische Geographie.

V. Klasse.

- Religionslehre** (2 St.): a) röm.-kath.: Die Göttlichkeit des Christentums (nach Dreher I.); b) gr.-kath.: Christl.-kath. Fundamentaldogmen und Apolog. (nach Toroński); c) gr.-or.: Die allgemeine und spezielle Dogmatik (nach Fedorowicz und Andrijczuk).
- Latein** (6 St.): Lektüre (5 St.): Im 1. Semester: Livius (ed. Grysar-Bitschofsky) I. und XXI., in Auswahl. Im 2. Semester: Ovid (ed. Grysar-Ziwsa): Auswahl aus den Metamorphosen, Fasti und Tristien. Grammatisch-stilistische Übungen (1 St.): nach dem Übungsbuche von Hintner-Neubauer. — In jedem Semester 5 Kompositionen, davon die letzte eine Übersetzung aus dem Lateinischen in die Unterrichtssprache.
- Griechisch** (4 St.): Lektüre (5 St.): Im 1. Semester: Xenophon (ed. Schenkl): Anab. I., II., III., IV., VI.; Kyrop. I. und III. — Im 2. Semester: Homers Ilias (ed. Christ) I. und II.; daneben — 1 St. wöch. — Fortsetzung der Xenophonlektüre.

— Grammatik (1 St.): Syntax: Hauptpunkte der Kasus- und Moduslehre, Wiederholung der Formenlehre, eingeübt an Hintner's Übungsbuch für O. G. -- Memorieren der Vokabeln und einiger Stellen aus der Ilias. — In jedem Semester 4 Kompositionen, davon die letzte eine Übersetzung aus dem Griechischen in die Unterrichtssprache.

Deutsch (3 St.): Grammatik: Wortbildung, Lehnwörter, Fremdwörter, Volksetymologie (nach Tumlirz II.). — Lektüre (nach dem Lesebuche von Prosch-Wiedenhofer f. O. G. I. T.) mit besonderer Rücksicht auf die Charakteristik der epischen, lyrischen und didaktischen Dichtungsarten. Ausgewählte Partien aus Wielands Oberon und Klopstocks Messias. — Memorieren und Vortragen. — Monatlich 1 Schul- und 1 Hausarbeit.

Ruthenisch (2 St.): Grammatik: Wortbildung, Fremdwörter, Lehnwörter (nach Gartner-Stocki) — Lektüre (nach dem Lesebuche von Luczakowski) mit sachlichen und sprachlichen Erläuterungen. Charakteristik der epischen, lyrischen und didaktischen Dichtungsarten im Anschlusse an die Lektüre. Schriftliche Arbeiten: 5 im Sem., abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.

Geschichte und Geographie (3 St.): Geschichte des Altertums, vornehmlich der Griechen und Römer, bis zum Auftreten der Gracchen (nach Zeebe) mit besonderer Hervorhebung der kulturhistorischen Momente und mit fortwährender Berücksichtigung der einschlägigen Geographie (Atlanten von Putzger, Schwabe und Kozenn).

Mathematik (4 St.): Arithmetik (2 St.): Die 4 Grundoperationen. Die negativen und die gebrochenen Zahlen. Eigenschaften der Zahlen. Verhältnisse und Proportionen. Gleichungen des I. Grades mit einer und mehreren Unbekannten (nach Wallentin). — Geometrie (2 St.). Planimetrie (nach Gajdeczka).

Naturgeschichte (2 St.): Systematischer Unterricht: 1. Sem.: Mineralogie (nach Scharizer). 2. Sem.: Botanik (nach Wretschko Heimerl).

VI. Klasse.

Religionslehre (2 St.): a) röm.-kath.: Katholische Glaubenslehre (nach Dreher II.); b) gr.-kath.: Kathol. Glaubenslehre (nach Wappler-Pelesz); c) gr.-or.: Moralthologie (nach Andrijczuk).

Latein (6 St.): Lektüre (5 St.): Sallust, Jugurtha (ed. Linker-Klimscha-Perschinka); Cicero, or. in Catil. I. (ed. Kornitzer), Caesar de bello civ. I und II, Auswahl (ed. Hoffmann); Vergil (ed. Golling), 1. und 5. Ekloge, Aen. I und Georgica II. — Grammatisch-stilistische Übungen (1 St.); schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.

Griechisch (5 St.): Lektüre (4 St.): Homers Ilias (ed. Christ) VI, IX, XI, XVI, XVIII, XXII. Xenophon (ed. Schenk): Auswahl aus den Memorabilien und der Kyropädie; im 2. Semester: Herodot: Auswahl aus der Geschichte der Perserkriege V—VII (nach Hintners Ausgabe). — Grammatik (1 St.): schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.

Deutsch (3 St.): Genealogie der germanischen Sprachen. Lektüre: Auswahl aus dem Nibelungenliede und aus Walther von der Vogelweide; Klopstock, Wieland und Lessing nach dem Lesebuche (Prosch-Wiedenhofer, II. T.); Minna von Barnhelm und Emilia Galotti; Hauslektüre: Nathan der Weise. — Literaturgeschichte: von den ältesten Spuren deutscher Dichtung bis zum Tode Lessings. Aufsätze: alle drei Wochen, abwechselnd 1 Schul- und 1 Hausarbeit.

- Ruthenisch** (2 St.): Altruthenische Lautlehre, Deklination und Konjugation. — Das Wichtigste aus der ruthen. Literatur: XI.—XVIII. Jahrh. — Lesen gewählter altruth. Texte mit sachlichen und sprachlichen Erklärungen (nach Ogonowski). — Schriftliche Arbeiten: 5 im Sem., abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.
- Geschichte und Geographie** (4 St.): Abschluß der Geschichte der Römer, das Mittelalter und die Geschichte der Neuzeit (nach Zeehe) bis zum Beginne des dreißigjährigen Krieges (1618). Stets Berücksichtigung der Kulturgeschichte und der Geographie.
- Mathematik** (3 St.): Arithmetik (nach Wallentin): Potenzen und Wurzelgrößen, Begriff der irrationalen Zahlen, die imaginäre Einheit, Logarithmen und quadr. Gleichungen mit einer Unbekannten. Geometrie (nach Gajdeczka): Stereometrie und ebene Trigonometrie.
- Naturgeschichte** (2 St.): Somatologie und Zoologie, systematischer Unterricht (nach Graber).

VII. Klasse.

- Religionslehre** (2 St.): a) röm.-kath.: Sittenlehre (nach König, IV.); b) gr.-kath.: Kathol. Sittenlehre (nach Wappler-Piurko); c) gr. or. Kirchengeschichte (nach Schriften des Katecheten Semaka).
- Latein** (5 St.): Lektüre (4 St.): Cicero, de imperio Cn. Pompei, pro Archia, Cato maior (ed. Kornitzer); Vergil, Aen. II, IV, VI, (ed. Golling). — Grammatisch-stilistische Übungen (1 St.); schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.
- Griechisch** (4 St.): Lektüre (3 St.): Demosthenes, I. Philipp., I, III. Olynth. und *περὶ εἰρήνης* (ed. Bottek); im 2. Semester: Homers Odyssee I, V—IX (ed. Christ), daneben Fortsetzung der Lektüre aus Demosthenes. — Grammatik (1 St.): Wiederholung und Ergänzung der Syntax; schriftliche Arbeiten wie in der V. Klasse.
- Deutsch** (3 St.): Lektüre: Herder, Goethe, Schiller (nach Prosch-Wiedenhofer, III. T.); Iphigenie, Maria Stuart. — Hauslektüre: Götz, Egmont, Don Karlos, Julius Cäsar. — Literaturgeschichte: bis zu Schillers Tode. — Redetübungen. — Aufsätze: von drei zu drei Wochen, abwechselnd eine Schul- und eine Hausarbeit.
- Ruthenisch** (2 St.): Auszüge aus der ukrainisch-ruthenischen Literatur des XIX. Jahrhunderts (nach dem Lesebuche von Barwinski, I. T.). — Lektüre: nach dem Lesebuche; Kwitka's, Soldatskyj Patret, Szewczenko, Nazar Stodola und Lewicki, Preczena (Privatlektüre). — Schriftliche Aufsätze: 5 im Sem., abwechselnd Schul- und Hausarbeiten.
- Geschichte und Geographie** (3 St.): Geschichte der Neuzeit (nach Zeehe, III. T.) vom Beginne des dreißigjährigen Krieges bis auf die Gegenwart mit besonderer Hervorhebung der kulturhistorischen Momente und mit fortwährender Berücksichtigung der Geographie.
- Mathematik** (3 St.): Arithmetik (nach Wallentin): Quadratische Gleichungen mit zwei Unbekannten, unbestimmte Gleichungen des ersten Grades mit zwei Unbekannten, arith. und geometr. Progressionen, Zinsezins- und Rentenrechnung, Elemente der Kombinationslehre, der Binomische Lehrsatz für ganze positive Exponenten.
- Geometrie** (nach Gajdeczka): Hauptsätze zur Auflösung schiefwinkliger Dreiecke und deren Anwendung. Die Elemente der analytischen Geometrie in der Ebene mit Zugrundelegung des rechtwinkligen Koordinatensystems und in einzelnen wichtigen Fällen auch der Polarkoordinaten: Analytische Behandlung der Geraden,

des Kreises und der Kegelschnittlinien. Eigenschaften der letzteren mit Rücksicht auf Brennpunkte, Tangenten und Normalen. Quadratur der Ellipse und der Parabel.

Physik (3 St.): Wiederholung der Grundbegriffe. Aggregatzustände. Mechanik, Wärmelehre und Chemie (nach Karl Rosenberg).

Philos. Propädeutik (2 St.): Grundlehren der Logik (nach A. Höfler.)

b) Freie Lehrgegenstände.

Ruthenische Sprache in 2 Abt. (je 3 St.). I. Abt.: Lese- und Schreibübungen, Sprechen und das Wichtigste aus der Formenlehre nach dem „Ruth. Sprachbuch, I.“ von Popowicz. — II. Abt.: Lesen, Erzählen, Memorieren, schriftliche Übungen, Formenlehre und das Wichtigste aus der Syntax nach dem „Ruth. Sprachbuch, II.“ von Popowicz.

Polnische Sprache in 2 Abt. (je 2 St.). I. Abt.: Die Formenlehre und das Wichtigste aus der Syntax. Lesen, Übersetzen, korrektes Nacherzählen und Memorieren poetischer und prosaischer Stücke. Grammatische und orthographische Übungen nach A. Karel's Sprachbuch. — II. Abt.: Syntaktische Eigentümlichkeiten und schriftliche Übungen, hiezu ausgewählte Lektüre aus der polnischen Literatur und der damit zusammenhängenden Geschichte. Übersetzen aus lat. und griech. Autoren. Memorieren poetischer und prosaischer Stücke nach Próchnicki's Lesebuch, I. und II. T. Alle 4 Wochen eine schriftliche Arbeit.

Französische Sprache in 2 Kursen (je 2 St.). I. Kurs: Einübung der Aussprache, Elemente der Formenlehre und die wichtigsten Regeln der Syntax. Mündliche und schriftliche Übersetzungen nach Feichtinger „Lehrgang der französischen Sprache für Gymn., I. T.“, 1. Aufl. — II. Kurs: Fortsetzung der Formenlehre und der Syntax, nach Feichtinger.

Stenographie in 2 Abt. I. Abt. (2 St.): Wortbildung und Wortkürzung; Lese- und Schreibübungen. — II. Abt. (1 St.): Satzkürzungen mit fortwährenden Schreib- und Leseübungen nach Schellers Lehrbuch des Gabelsberg'schen Stenographie.

Freihandzeichnen in 2 Abt. (je 2 St.). I. Abt. (für Anfänger): Zeichnen der geraden und krummen Linien, Zeichnen von Winkeln und geometrischen Figuren, Entwerfen leichter geometrischer Ornamente. Anwendung der Farben; Skizzieren nach der Natur. — II. Abt. (für vorgebildete Schüler): Auffassen, Entwerfen und Ausführen von Ornamenten.

Gesang: a) Allgemeiner Gesang in 3 Abt. (je 1 St.) I. Abt.: Elemente der allgemeinen Musiklehre, Tonbildung, Skalen und Intervallübungen. Rhythmus und Takt; rhythmische Singübungen nach dem Chorliederbuche von Fiby, I. T. — II. Abt.: Fortsetzung der Chorgesangschule nach Fiby, I. T.; Einübung zwei- und dreistimmiger Kanons und Chöre. — III. Abt.: Einübung von gemischten Chören nach Fiby's Chorliederbuche, II. T., 1. Aufl. — b) Röm. kath. Kirchengesang (1 St.): Einübung vierstimmiger Kirchenlieder. — c) Gr.-kath. Kirchengesang (1 St.): Einübung der Meßlieder von Kolessa und Iwanus. — d) Gr.-or. Kirchengesang (1 St.): Einübung der Meßlieder von Bortniański. — e) Rutheniseber weltlicher Gesang (1 St.): Einübung von gemischten und Männerchören.

Turnen in 13 Abt. (je 2 St.) wurde nach dem Lehrplane für Gymnasien und Realschulen vom 12. Februar 1897 (M.-V.-Bl. Nr. 17 ex 1897) klassenweise in 25 Riegen unterrichtet.

Unterrichtssprache.

Der Religionsunterricht wurde den röm.-kath., arm.-kath., evang. und mosaischen Schülern in deutscher Sprache, den gr.-kath. und den gr.-or. in ruthenischer Sprache erteilt. Für den Unterricht im Ruthenischen, im gr.-kath. und gr.-or. Kirchengesange und im allgemeinen ruth. Gesange gilt die Landessprache zugleich als Unterrichtssprache.

In den übrigen Gegenständen war die Unterrichtssprache in den Stammabteilungen die deutsche.

In den utraquistischen Parallelabteilungen wurden die griechische und deutsche Sprache, die Geographie und Geschichte und die Naturwissenschaften in deutscher, die lateinische Sprache und die Mathematik in ruthenischer Sprache gelehrt.

Vorbereitungsklasse.

Das k. k. Ministerium für Kuitus und Unterricht hat mit dem Erlasse vom 28. September 1901, Zl. 18952, vorbehaltlich der verfassungsmäßigen Bewilligung der erforderlichen Mittel, genehmigt, daß an der Anstalt eine Vorbereitungsklasse vom Schuljahre 1902/1903 angefangen unter den im Ministerial-Erlasse vom 22. April 1901, Zl. 22131 ex 1900 (L.-Sch.-R.-E., Zl. 2656) näher bezeichneten Modalitäten errichtet werde. Dieselbe wurde auch am 1. September 1902 eröffnet und hat einen doppelten Zweck zu erfüllen, und zwar :

1. die in der 4. Volksschulklasse zu erwerbende Vorbereitung für die am Gymnasium ruthenisch vorzutragenden Lehrgegenstände (Religionslehre, Latein, Ruthenisch und Mathematik) zu vermitteln;

2. die für den erfolgreichen Unterricht in den deutsch gelehrten Lehrgegenständen (deutsche Sprache, Geographie und Naturgeschichte) unerläßliche Sprachfertigkeit in der deutschen Sprache zu erzielen

Die Unterrichtssprache ist für Religionslehre, Muttersprache und Rechnen die ruthenische, für die deutsche Sprache und die Realien die deutsche. Doch ist der in den Realien (Geographie und Naturgeschichte) vorgeschriebene Lehrstoff immer zuerst in ruthenischer Sprache durchzunehmen, damit er den Schülern bereits geläufig ist, wenn der Lehrer zur Behandlung desselben in deutscher Sprache übergeht.

Der Stoff für die Realien ist aus einem geeigneten Lehrbuche auszuwählen.

Im Schönschreiben werden die deutsche, lateinische und cyrillische Kurrentschrift gleichmäßig berücksichtigt.

Den Unterricht in den weltlichen Lehrgegenständen erteilte bis Ende Oktober 1903 der Oberlehrer an der Volksschule in Privat-Lenkoutz Georg Martyniuk als provis. Lehrer und nach seiner über eigenes Ansuchen erfolgten Enthebung seit 1. November der mit Beginn des 2. Sem. zum wirklichen Übungsschullehrer an der Vorbereitungsklasse ernannte städtische Unterlehrer Georg Kawulia. (M.-Erl. vom 11. Jänner 1904, Zl. 28, L.-Sch.-R.-E. vom 26. Jänner 1904, Zl. 430).

Mit der Erteilung des Religionsunterrichtes wurden die betreffenden Religionslehrer der Anstalt betraut.

Lehrplan.

(Provisorisch genehmigt mit Min.-Erl. vom 22. Oktober 1901, Zl. 26548, teilweise geändert mit Min.-Erl. vom 19. Jänner 1904, Zl. 29).

Religionslehre (2 St.): Lehrstoff der IV. Klasse der 6-klassigen Volksschule. (Katechismus und biblische Geschichte.)

Deutsch (11 St.): Lektüre (6 St.): Laut- und sinnrichtiges Lesen, Wiedergabe des Gelesenen nach gestellten Fragen; Memorieren prosaischer und poetischer Stücke

nach dem Lesebuche von Dr. Karl Kummer, 3. Teil. In jeder Woche 1 Stunde zusammenfassende Sprechübungen über das in der Woche Gelesene und Gelernte. — Sprachlehre (3 St.): Der reine und erweiterte Satz, Elemente des zusammengesetzten Satzes. Im Zusammenhange mit der Satzlehre die regelmäßige Formenlehre und Übungen in der Wort- und Satzanalyse nach dem Sprachbuche von Josef Lehmann, 3. Teil. — Rechtschreibung (2 St.): Laut- und Silbenlehre, Dehnung und Schärfung, große und kleine Anfangsbuchstaben. — Schriftliche Arbeiten: Wöchentlich 5 häusliche Übungen, zumeist grammatischen und orthographischen Inhaltes. Jede Woche ein kurzes Diktat als Schularbeit.

Ruthenisch (7 St.): Lektüre (3 St.): Gekläufiges und sinnrichtiges Lesen, Wort- und Sacherklärung. Wiedergabe des Gelesenen, Übungen in der Mannigfaltigkeit des Ausdruckes; Memorieren nach dem Lesebuche von Emilian Popowicz, 3. Teil. — Sprachlehre (3 St.): Der erweiterte einfache und einfach zusammengesetzte Satz (das Bindewort). Ergänzungen der gesamten Formenlehre mit besonderer Berücksichtigung des Nomens und Verbums nach dem Sprachbuche von Emilian Popowicz, 2. Teil. — Rechtschreibung (1 St.): Übungen mit besonderer Beachtung ähnlichlautender Wörter. — Schriftliche Arbeiten: Wöchentlich 4 häusliche Übungen wie im Deutschen; jede Woche eine Schularbeit, abwechselnd ein Diktat und eine schriftliche Wiedergabe gelesener kurzer prosaischer Stücke.

Rechnen (4 St.): Übungen im Anschreiben und Lesen mehrziffriger Zahlen; Kopfrechnen. Die 4 Grundrechnungsarten mit unbenannten und benannten ganzen und Dezimalzahlen. — Schriftliche Arbeiten: Monatlich eine Schularbeit; häusliche Übungen von Stunde zu Stunde.

Realien (2 St.): a) **Geographie** (1 St.): Die wichtigsten Grundbegriffe der Geographie; Verständnis des Globus. — Allgemeine Übersicht über die Erdteile und Weltmeere; Übersicht über die österreichisch-ungarische Monarchie. — b) **Naturgeschichte** (1 St.): Die wichtigsten Tier- und Pflanzentypen an der Hand der Naturobjekte oder passender Abbildungen.

Der Lehrstoff aus den Realien wurde zuerst mit ruthenischer Unterrichtssprache durchgenommen und in der nächsten Stunde in deutscher Sprache behandelt. Bei der Prüfung wurden beide Unterrichtssprachen angewendet.

Schönschreiben (2 St.): Übungen in der deutschen, lateinischen und cyrillischen Kurrentschrift.

Freie Lehrgegenstände: Als freie Lehrgegenstände wurden gelehrt: Turnen und Gesang, und zwar gemeinsam mit den Schülern der I. Gymnasialklasse.

III. Absolvierte Lektüre:

Latein.

III. Klasse Abt. A: Corn. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Epaminondas, Pelopidas. — Curt. Rufus: Memor. Alex. Magni Nr. I, II, III, IV, VI, VII, IX, XIV.

III. Klasse Abt. B: Corn. Nepos: Milt., Them., Arist., Cim., Alcib., Epam., Pelop. Häusl. Lekt.: Hannibal.

IV. Klasse: Caes. beil. Gall. I, VI, VII; häusl. Lekt.: Caes. b. g. II. und III; Ovid, Metam.: Die 4 Weltalter, die Göttersammlung.

- V. Klasse: Liv. I und XXI in Auswahl. Ovid, Metam.: Die große Flut, Denkalion und Pyrrha, Phaethon, Niobe, Philemon und Baucis, Midas, Orpheus und Eurydice; Fasti: Untergang der Fabier, Romulus Quirinus, Matronalia; Tristia: Abschied von Rom, Selbstbiographie.
- VI. Klasse: Sall. bell. Jugurth.; Cicero in Cat. or. I; Caesar de bell. civ. I und II in Auswahl; Vergil, Ecl. I und V, Aen. I, Georgica II.
- VII. Klasse: Cicero, de imp. Cn. Pompei, pro Archia, Cato maior; Vergil, Aen. II, IV, VI.

Griechisch.

- V. Klasse A: Xenoph. Anab. I, II, III, IV, VI. Kyr. I, III. — Homers Ilias I und II.
- V. Klasse B: Xenoph. Anab. I, III, IV, VI; Kyrup. I, V. — Hom. Ilias I. u. II.
- VI. Klasse A: Hom. Ilias VI, IX, XI, XVI, XVIII, XXII. — Herodot (nach Hintner), Auswahl aus V, VI, VII. — Xen. Kyr. VIII, Mem. III.
- VI. Klasse B: wie in VI. A.
- VII. Klasse: Demosthenes, I. Philipp., I, III. Olynth. und περὶ εἰρήνης. — Hom. Odyssee I, V—IX.

Deutsch.

- VI. Klasse: Lessings Minna von Barnhelm und Emilia Galotti; Hauslektüre: Nathan der Weise
- VII. Klasse: Goethe, Iphigenie; Schiller, Maria Stuart. Hauslektüre: Götz, Egmont, Don Karlos und Julius Caesar.

Ruthenisch.

- VI. Klasse: Франко, Захар Беркут; Hauslektüre: Цеглинський, Кара совісти.
- VII. Klasse: Квітка, Салдатскія партрє; Hauslektüre: Шевченко, Назар Стодоля; Нечуй Ливіцкій, Причепл.

Privatlektüre.

Latein.

- IV. Klasse A: Caesar, b. G. III.: 1. Altmann; Caesar, II.: 2. Kozarisczuk; Caesar, V.: 3. Dickstein. Ovid, Arion: Altmann, 4. Buchholz, 5. Hoscislawski. 6. Michniewicz, 7. Schärf; Ovid, Fast., de Romulo Quirino: Altmann; die Eroberung von Gabii: 8. Galan, Hoscislawski, Michniewicz, 9. Schäfler; Daedalus u. Ikarus: Galan; Quirinalia: Hoscislawski, Michniewicz, Schärf; Trist., de Ovidii navig.: Schärf.
- IV. Klasse B: Caes., bell. Gall. II. (ganz): 1. Bodnariuk, 2. Bojko, 3. Calinciuc, 4. Jędrzejowski, 5. Kocznerhan, 6. Matejko, 7. Poklitar, 8. Serbeniuk, 9. Seyk, 10. Warszawski Siegmund; Caes. bell. Gall. III. (ganz): 11. Budz Basil, 12. Czaikowski, 13. Ilewicz, 14. Illiuk, 15. Kapustynski, 16. Suchowerski, 17. Wynahradnyk.
- V. Klasse A: Liv. II. (ganz): 1. Brandl, 2. Dutkowski, 3. Dworzak, 4. Haber, 5. Jekeles, 6. Kozak, 7. Lang, 8. Latawicz, 9. Serfas Karl, 10. Sternberg; Liv. II., c. 1—30: 11. Zachar; Liv. II., c. 1—12: 12. Renner, 13. Rosenrauch, 14. Schärf Pinkas, 15. Tarnowiecki; Ov. Metam. Phaethon: 16. Domański, Latawicz; Orpheus a Thraciis mulieribus discerpitur: 17. Bezen; de Herculis morte: Haber, 18. Kwitkowski, 19. Nykusewicz, Rosenrauch; Caesar in stellam crinitam transformatur: 20. Adlersberg; Ov. Fasti, Arion a delphino servatur: Brandl, 21. Krauthammer, 22. Runes, 23. Ungurian; Ov. Trist., describitur hiems Tomitana: Lang.

- V. Klasse B: Ovid. Met. de Icaro et Perdice, de Orpheo et Euryd., de Mida rege: 1. Baloszeskul, 2. Butzura, 3. Chiowschi, 4. Drohomirecki, 5. Kowaliuk, 6. Mihaliuk, 7. Orelecki; Liv. IV. (Auswahl): 8. Bodnariuk, 9. Czesnykowski, 10. Lityk.
- VI. Klasse A: Cic. in Cat. II.: 1. Csikany, 2. Druckmann, 3. Lenkisch, 4. Lessner, 5. Schnee, 6. Weihrauch; Sall. bell. Cat., c. 1—30: 7. Fuchs, 8. Haas, 9. Krämer, 10. Rüber; Verg. Aen. III.: Krämer.
- VI. Klasse B: 1. Andriewicz: Cic. in Cat. IV.; 2. Doszczwiwnyk: Sall. Cat., Cic. in Cat. III., Verg. Georg. I.; 3. Dragan: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Verg. Aen. IV.; Dron: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Verg. Georg. II.; 5. Fedorowicz: Cic. in Cat. IV., Verg. Aen. IV.; 6. Frundzey: Cic. in Cat. III.; 7. Hankewicz: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Verg. Aen. IV.; 8. Iwaniuk: Cic. in Cat. IV., Verg. Georg. II.; 9. Lipecki: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Aen. V.; 10. Lupaszko: Cic. in Cat. IV., Georg. II.; 11. Mayer Dion.: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Aen. V.; 12. Mayer Eug.: Cic. in Cat. IV., Georg. II.; 13. Pihaliak: Cic. in Cat. IV., Georg. II.; 14. Podlaszecki: Sall. Cat., Cic. in Cat. III., Georg. II.; 15. Rongusz: Aen. IV.; 16. Soroczan: Cic. in Cat. IV., Aen. V.; 17. Szuchewycz: Georg. II.; 18. Suchowerski: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Aen. IV.; 19. Tyminski: Sall. Cat., Cic. in Cat. IV., Aen. IV.; 20. Zahorodniuk: Georg. II.
- VII. Klasse: Verg. Aen. V.: 1. Baumann, 2. v. Drohomirecki, 3. Hnidey, 4. Lessner, 5. Muntean, 6. Orza, 7. Rongusz, 8. Schapira; 9. Halip: Verg. Aen. III.; 10. Jędrzyjowski: Verg. Aen., III. u. V., Liv. XXI. c. 1—28, Cic. pro rege Deiotaro, pro Ligario; 11. Straucher: Cic. pro Roscio Amerino, c. 1—15.

Griechisch.

- V. Klasse A: 1. Adlersberg: Xen. Kyr. XIII; 2. Bezen: Hom. II. XIX; 3. Brandl: II. XIX; 4. Brenmann: Xen. Kyr. IX; 5. Domanski: Kyr. V; 6. Dutkowski: Kyr. IX., II. IV; 7. Dworzak: II. III., Xen. VIII; 8. Granirer: Kyr. XIII; 9. Jakubowicz: II. IX; 10. Kozak: Kyr. VIII; 11. Lang: II. III; 12. Latawiec: Kyr. XIII; 13. Nykusewicz: Kyr. XIII; 14. Ostapowicz: II. III; 15. Pächt: II. XIX; 16. Prelicz: II. IV; 17. Ptaslic: Kyr. V; 18. Renner: Kyr. V., II. II. u. VII; 19. Rosenrauch: II. XIX; 20. Schärf Phoebus: Kyr. V; 21. Serfas Franz: II. III; 22. Serfas Karl: II. III; 23. Ungurian: II. XIX; 24. Zachar: Kyr. VIII., II. III; 25. Zarkanowicz Emilian: Kyr. V.
- VI. Klasse A: Ilias IV.: 1. Haas; II. VII.: 2. Druckmann, 3. Germann, 4. Grabowski, 5. Gruberg, Haas, 6. Huhn, 7. Kleinwächter, 8. Krämer, 9. Rüber, 10. Stepek, 11. Weihrauch, 12. Wittner; II. X.: Rüber; II. XII.: 13. Allerhand Heinr., 14. Allerhand Karl, 15. Berl, Druckmann, Krämer, 16. Oleksiewicz, Rüber, 17. Ruzyłowicz, Weihrauch; II. XIV.: 18. Csikany, Huhn, Krämer, 19. Lessner; II. XIX.: Berl, Csikany, 20. Fuchs, Germann, Grabowski, Gruberg, Haas, 21. Kozariszczuk, Krämer, 22. Radek, 23. Schnee, 24. Schwartz, 25. Tannenbaum, 26. Totoleskul, Weihrauch; II. XX.: Haas, Ruzyłowicz, Stepek; II. XXI.: Grabowski, Haas; II. XXIV.: Fuchs, Krämer, 27. Lenkisch, Lessner, Rüber, Schnee, Wittner; Herodot: VIII. Buch (Auswahl von Hintner): Haas; Herod. I. (Arion, Polykrates): Allerhand Heinr., Allerhand Karl, Kozariszczuk, Ruzyłowicz.
- VI. Klasse B: 1. Doszczwiwnyk: Hom. II. XII; Herod. IX, 96—106. 2. Dron: II. XII; Herod. IX, 96—106. 3. Frundza: II. XIX; Her. III, 39—43, 120—125. 4. Hankewicz: II. XII, XIII. 5. Iwaniuk: II. VII; Her. IX, 17—28. 6. Lipecki: Her. I, 23, 24; II, 28—45, 85—91; III, 39—43, 120—125. 7. Lupaszko: II. XII; Her. IX, 96—106. 8. Mayer: II. XIX; Her. III, 39—43, 120—125. 9. Moysiuk: II. XIX; Her. IX, 16—106. 10. Podlaszecki: II. XII; Her. VIII, 15—17; IX, 10—15. 11. Soroczan:

- II. XIX; Her. IX, 96—106. 12. Suchowerski: II. X, XII. 13. Tyminski: II. XIX; Her. IX, 96—106.
- VII. Klasse: 1. Bekul: Odyss. III. XIII. XXIII. 2. Buchberg: Odyss. III. XIII. XXIII. 3. Chodakowski: Odyss. III. XXIII. 4. Drohomirecki: Odyss. III. XIII. XXIII. 5. Ebner: Odyss. II. 6. Grabowski: Odyss. III. 7. Halip: Odyss. XIII—XXIV.; Dem. κατὰ Φιλ. β. 8. Harnik: Odyss. II. III. 9. Hnidey: Odyss. III. XXIII; Xen. Hell. I. 10. Jędrzyjowski: Odyss. XIII—XXIV.; Dem. περὶ εἰρήνης. 11. Krüssel: Odyss. XIII.; Xen. Hell. I.; Dem. περὶ εἰρήνης, κατὰ Φιλ. β. 12. Lagadyn: Xen. Hell. I. 13. Landau: Od. II. u. III.; Dem. κατὰ Φιλ. β. 1—28, Xen. Hell. I. 14. Lesner: Odyss. IV. 15. Mak: Xen. Hell. I. 16. Matich: Odyss. VII. 17. Muntean: Odyss. XXIII. 18. Mykityla: Odyss. II. u. III. 19. Orza: Odyss. II. III. XIII. 20. Pfaff: Odyss. II.; Xen. Hell. I. 21. Schapira: Odyss. IV. XIII. 22. Schlamp: Odyss. III. IV. XV. XXIII. 23. Straucher: Odyss. III. XXIII. 24. Svoboda: Xen. Hell. I. 25. Szkwareczuk: Xen. Hell. I.; Her. VIII. 26. Welisch: Odyss. II. III.; II. XII.; Xen. Hell. I.

Deutsch.

- V. Klasse A: Chamisso, Peter Schlemihl (4); Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts (18); Freytag, Ingo und Ingraban (2), Soll und Haben (8), Die verlorene Handschrift (2); Gerstäcker, Eine Mutter (2); Grillparzer, Der arme Spielmann (3), Das Kloster von Sendmir (2), Ahnfrau (2), Das goldene Vlies (2), Ein treuer Diener seines Herrn (2), Der Traum ein Leben (2); Gudrunlied (4); Hauff, Lichtenstein (13), Märchen (2), Mann im Monde (2); Herder, Cid (7); Immermann, Oberhof (5); Keller, Die drei gerechten Kammacher (2), Martin Salander (3); Heibr. Kleist, Hermannschlacht (2), Michael Kolhaas (3); Körner, Zriny (2); Ludwig, Zwischen Himmel und Erde (2); Platen, Abassiden (1); Scheffel, Eckehard (4); Schiller's Übersetzungen: Der Neffe als Onkel (2), Der Parasit (2), Turandot (3); Sienkiewicz, Quo vadis? (3); Spielhagen, Hammer und Ambos (4); Voß, Luise (5).
- V. Klasse B: Ahnfrau (2), Clavigo (1), Der arme Spielmann (1), Hermann und Dorothea (3), Münchhausen (1), Nathan (1), Oberon (3), Otto der Schütz (1), Quo vadis? (2), Sappho (1), Wilhelm Tell (2).
- VI. Klasse A: Arnim, Kronenwächter (2); Bulwer, Die letzten Tage von Pompeji (3); Chamisso, Peter Schlemihl (9); Dahn, Felicitas (3), Kreuzfahrer (2); Ebers, Eine ägyptische Königstochter (3), Serapis (2), Uarda (2); Eichendorff, Aus dem Leben eines Taugenichts (3); Freytag, Soll und Haben (7), Journalisten (1), Die verlorene Handschrift (1); Grillparzer, Ahnfrau (2), König Ottokars Glück und Ende (2), Des Meeres und der Liebe Wellen (1), Weh dem, der lügt (2); Gudrun: Wie süße Hörant sanc (4); Halm, Sohn der Wildnis (3); Hauff, Mann im Monde (2); Immermann, Oberhof (2), Merlin (3); Keller, Leute von Seldwyla (4), Martin Salander (6); Kleist, Der zerbrochene Krug (5); Leisewitz, Julius von Tarent (6); Lessing, Jugenddramen (8), Miß Sara Sampson (7), Philotas (3), Abhandlungen über die Fabel (2), Nib. (im Urtext) I. Lied (3), II. (1), III. (1), IV. (3), VIII. (3); Raimund, Verschwenker (2); Scheffel, Eckehard (4); Shakespeare, Julius Cäsar (6), König Lear (4), Spielhagen, Hammer und Ambos (5), In Reih und Glied (3), Problematische Naturen (2); Storm, Aquis submersus (3); Walther von der Vogelweide: fünf „Sprüche“ im Urtexte (4); Wieland, Abderiten (8).
- VI. Klasse B: Ahnfrau (3), Der Barometermacher (1), Jul. Cäsar (1), Clavigo (3), Don Karlos (1), Coriolan (1), Die gefesselte Phantasie (1), Hermann und Dorothea (3), Hilde (1), Gudrun (1), Jüdin von Toledo (1), Julius v. Tarent (1), Kaufmann v. Venedig (6), König Lear (1), König Ottokar (1), Kabale und Liebe (2), Makbeth (2),

Miß Sara Sampson (3), Paul und Virginie (1), Philotas (2), Quo vadis? (2), Richard III. (1), Schwanhild (2), Serapis (1), Sommernachtstraum (1), Zriny (1).

- VII. Klasse: Abhandlungen über d. Fabel (2), Alexis Werwolf (1), Ahnen (1), Athalie (1), Die Aufgeregten (2), Amor u. Psyche (1), Ägyptische Königstochter (2), Bulwer: Pelham (1), Bürgergeneral (2), Clavigo (2), Coriolan (1), Dichtung und Wahrheit (2), Der eingebilddete Kranke (4), Erbförster (2), Fiesko (1), Der Geizige (1), Der junge Gelehrte (3), Großkophta (3), Goethes Jugenddramen (3), Hamlet (1), Hanneles Himmelfahrt (1), Heidepeters Gabriel (1), Herders Ideen... (1), Hroswithas Dramen (1), Hermann und Dorothea (1), Jordan: Nib. (1), Die Juden (1), Jungfrau v. Orl. (1), Judith (1), Josua (1), König Lear (1), König v. Sion (2), Kabale und Liebe (2), Lenau's Faust (1), Don Juan (1), Lessings Jugenddramen (1), Lied von Thrym (1), Kaufmann von Venedig (1), Meineidbauer (1), Miß Sara Sampson (2), Der Müller und sein Kind (1), Parasit (1), Othello (1), Philotas (1), Räuber (4), Regulus (3), Serapis (1), Soll und Haben (1), Shakespeares Lustspiele (1), Teut (1), Torquato Tasso (1), Turandot (1), Trompeter von Säckingen (1), Versunkene Glocke (1), Werthers Leiden (1), Wilhelm Meisters Lehrjahre (1), Uarda (2).

IV. Übersicht

über die im Schuljahre 1903/1904 gebrauchten Lehrbücher.

- Religionslehre: A. Für die röm.-kath. Schüler: I. Kl.: Großer Katechismus der kath. Religion, 1. Aufl. — II. Kl.: Fischer, göttl. Offenbarung des alten Bundes, 8. und 9. Aufl. — III. Kl.: Fischer, göttl. Offenbarung des neuen Bundes, 9. Aufl. — IV. Kl.: Zetter, kath. Liturgik, 3. und 4. Aufl. — V. Kl.: König, allgemeine Glaubenslehre (I. Kursus), 7. und 8. Aufl. — VI. Kl.: König, die besondere Glaubenslehre (III. Kursus), 7. und 8. Aufl. — VII. Kl.: König, die Sittenlehre (IV. Kursus), 7. und 8. Aufl. — B. Für die gr.-kath. Schüler: I. Kl.: Toronski, christlich-kathol. Katechismus, 3. Aufl. — II. und III. Kl.: Schuster, biblische Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl. — IV. Kl.: Toronski, Liturgik der gr.-kathol. Kirche, 2. Aufl. — V. Kl.: christl.-kathol. Fundamentaldogmatik und Apologetik, 1. Aufl. — VI. Kl.: Wappler-Pelesz, kathol. Glaubenslehre, 1. Aufl. — VII. Kl.: Wappler-Piurko, kathol. Sittenlehre, 1. Aufl. — C. Für die gr.-or. Schüler: I. und II. Kl.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl. — III. Kl.: Guszalewicz, christlich-kath. Katechismus, 2. Aufl. — IV. Kl.: E. Iwanowicz, Liturgik der gr.-or. Kirche, 2. Aufl. — V. Kl.: H. Fedorowicz, Dogmatik der gr.-or. Kirche, I. und II. T., 1. Aufl. — VI. Kl.: E. Andrijczuk, Morallehre, 1. Aufl. — VII. Kl.: Kirchengeschichte (nach Schriften des Religionslehrers Semaka). — D. Für die evang. Schüler: I. Abt.: Ernesti, Luthers kleiner Katechismus, 40. Aufl. — II. Abt.: Brudniok, Bibelkunde, 1. Aufl. — III. Abt.: Heinrich Palmer, die christliche Glaubens- und Sittenlehre, 6. Aufl. — E. Für die mos. Schüler: I.—IV. Kl.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 1.—4. Heft. — V. Kl.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, I. T. — VI. Kl.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, II. T. — VII. Kl.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, III. T. — Hebräische Lektüre: ausgewählte Stücke aus dem 1., 2. und 5. Buche Mos. in den unteren, ausgewählte Psalmen in den oberen Klassen.
- Lateinische Sprache: a) in den deutschen Stammklassen: I.—VII. Klasse: Scheindler, lateinische Schulgrammatik, 3. und 4. Aufl. — I. Kl.: Hauler, lateinisches Übungsbuch für das 1. Schuljahr, Ausgabe B, 12. und 13. Aufl. — II. Kl.: Hauler, lat.

Übungsb. für das 2. Schulj., 14. und 15. Aufl. — III. Kl.: Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax: Kasuslehre, 9. und 10. Aufl.; Golling, Chrestomathie aus Cornelius Nepos und Q. Curtius Rufus, 1. Aufl. — IV. Kl.: Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax: Tempus- und Moduslehre, 6 und 7. Aufl.; Prammer, C. Julii Caesaris comm. de bell. Gall., 6. Aufl.; Grysar-Ziwsa, P. Ovidii Nasonis carm. sel., 3. und 4. Aufl. — V. Kl.: Grysar-Bitschofsky, Titi Livii ab urbe cond. libr. partes sel., 1. Aufl.; Grysar-Ziwsa, P. Ovidii Nasonis carm. sel., 4. Aufl.; Hintner-Neubauer, Sammlung von Übungstücken zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Latein, 1. Aufl. — VI. Kl.: Linker-Klimscha-Perschinka, Sallust's bellum Cat. und bell. Iugurth., 1. Aufl.; Hoffmann, Caesar's bell. civ., 3. Aufl.; Kornitzer, Cic. in Cat. or. IV., 2. Aufl., Golling, Vergili carm. sel., 2. Aufl.; Deutsch-Latein wie in der V. Klasse. — VII. Kl.: Kornitzer, Cic. de imperio Cn. Pompei, pro Archia poeta, Cato maior; Golling, Vergili carm. sel., 2. Aufl.; Deutsch-Latein wie in der V. Klasse. — b) in den ruthen.-deutschen Klassen: I. Kl.: Самолевич-Цеглинський, Вправи латинські для I. кл., 2. вид.; Самолевич-Цеглинський, Граматика латинська для I. і II. кл.; — II. Klasse: Самолевич-Коцовский, Вправи лат. для II. кл.; Самолевич-Цеглинський, Граматика лат. ut I. кл. — III. Klasse: Самолевич-Огоновский, Граматика лат. языка, 2. вид., 1897; Прухніцкий Огоновский, Вправи латинські для III. кл., 1. вид., 1897; Сяльо Людвик, Corp. Nepotis liber, 1. вид. 1897; — IV. Klasse: Самолевич-Огоновский, Граматика лат. ut III. кл.; Прухніцкий-Огоновский, Вправи лат. для IV. кл., 1. вид., 1898; Prammer-Kalinka, Caes. de bell. Gall. und Grysar-Ziwsa, P. Ovid. Nas. carm. sel. wie in der deutschen Abt. — V. Klasse: Jul. Kobylanski, Grammatisch-stilist. Übungen nach Livius I.; die übrigen Lehrbücher wie in der deutschen Abteilung.

Griechische Sprache: III. Kl.: Curtius-Hartel-Weigel, griech. Schulgrammatik, 24. Aufl. — IV.—VII. Kl.: Curtius-Hartel, griech. Schulgrammatik, 22. Aufl. — III und IV. Kl.: Schenkl, griech. Elementarbuch, 18. Aufl. — V. Kl.: Schenkl, Chrestomathie aus Xenophon, 12. Aufl.; Christ, Homers Ilias in verkürzter Ausg., 2. Aufl.; Hintner, griech. Aufgaben in zusammenhängenden Stücken, 3. Aufl. — VI. Kl.: Hintner's griech. Aufgaben, Xenophon und Homer's Ilias wie in der V. Klasse; Hintner, Herodot's Perserkriege, I. Teil (Text) und II. Teil (Anmerkungen), 5. Aufl.; Tkač, Wörterbuch zu Herodot, 2. Aufl. — VII. Kl.: Bottek, ausgewählte Reden des Demosthenes, 1. Aufl.; Christ, Homer's Odyssee in verkürzter Ausg., 3. Aufl.; Hintners griech. Aufgaben wie in der V. Klasse.

Deutsche Sprache: I. Kl. (deutsche Abt.): Tumlirz, deutsche Schulgrammatik, 4. Aufl. — II.—IV. Kl. (deut. Abt.) und IV. Kl. (ruth.-deutsche Abt.): Tumlirz, deutsche Grammatik, I. Teil, 3. Aufl. — I.—III. Kl. (ruth.-deutsche Abt.): Christof, deutsche Grammatik, 1. Aufl. — I. Kl. (deutsche Abt.): Lampel, deutsches Lesebuch, I. Bd., 10. Aufl. — I. Kl. (ruth.-deutsche Abt.): Stritof, deutsches Lesebuch f. d. I. und II. Klasse, 1. Aufl. — II. Kl. (deut. Abt.): Prosch-Wiedenhofer, deutsches Leseb., II. Bd., 2. Aufl. — II. Kl. (ruth.-deut. Abt.): Lampel, deutsches Lesebuch II. Bd., 8. Aufl. — III. Kl. (deut. Abt.): Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, III. Bd., 1. Aufl. — III. Kl. (ruth.-deut. Abt.): Lampel, deutsches Lesebuch, III. Bd., 7. Aufl. — IV. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch, IV. Bd., 1. Aufl. — V. Kl.: Tumlirz, deutsche Grammatik, II. T., 1. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch für österr. Obergymn., I. Teil, 1. Aufl. — VI. Kl.: Tumlirz, deutsche Grammatik, II. T., 1. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch für österr. Obergymn., II. T., 1. Aufl. — VII. Kl.: Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch für österr. Obergymn., III. T., 1. Aufl.

- Ruthenische Sprache:** I.—IV. Kl.: Stocki-Gartner, ruthen. Grammatik, 1. Aufl. — I. Kl.: С. Шоймаровский, Руска читанка для першої класи шкіл середних, 1. вид. — II. Kl.: С. Шоймаровский, Руска читанка для другої класи шкіл середних, 1. вид. — III. Kl.: Читанка руска для третьої класи, Львів, 1. вид. — IV. Kl.: Читанка руска для четвертої класи, Львів, 1. вид. — V. Kl.: Лучаковский, Ввори поезії і прози для пятої кл. шкіл середних, 1. вид., — VI. Kl.: Огоновский, Староруска хрестоматія. — VII. Kl.: Барвіньский, Витмики в укр.-рускої літератури XIX в. ч. I. 3. вид.
- Geographie und Geschichte:** I.—IV. Kl.: Kozenn-Haardt-Schmidt, geogr. Atlas, 38. und 39. Aufl. — II.—VII. Kl.: Putzger-Baldamus-Schwabe, histor. Schulatlas, 23. und 24. Aufl. — I. Kl.: Umlauf, Lehrbuch der Geographie, I. T., 6. Aufl. — II. Kl.: Umlauf, Lehrbuch der Geographie, II. T., 6. Aufl.; Mayer, Geschichte des Altertums für U.-G., 4. Aufl. — III. Kl.: Umlauf's Geogr. wie in der II. Klasse; Mayer, Geschichte des Mittelalters für U.-G., 4. Aufl. — IV. Kl.: Mayer, Geographie der österr.-ung. Monarchie, 5. und 6. Aufl.; Mayer, Geschichte der Neuzeit für U.-G., 4. Aufl. — V. Kl.: Zeehe, Geschichte des Altertums für O.-G., 4. Aufl. — VI. Kl.: Zeehe, Geschichte des Altertums für O.-G., 3. Aufl.; Zeehe, Lehrbuch der Geschichte vom Beginne des Mittelalters für O. G., 1. u. 2. Aufl. — VII. Kl.: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte der Neuzeit, 1. Aufl.
- Mathematik:** a) in den deutschen Klassen: I. und II. Kl.: Močnik-Neumann, Arithmetik, I. T., 36. Aufl.; Močnik-Spielmann, Geometrie, I. T., 26. Aufl. — III. u. IV. Kl.: Hočevar, Arithmetik, 4. Aufl.; Hočevar, Geometrie, 5. und 6. Aufl. — V.—VII. Kl.: Wallentin, Lehrbuch der Arithmetik, 2. Aufl. und Übungsbuch zur Arithm., 5. Aufl.; Gajdeczka, Geometrie und Übungsbuch, 2. Aufl. — b) in den ruth.-deutschen Klassen: I. und II. Kl.: Огоновский, учебник арифметики, ч. I. для I. і II. кл., 2 вид., 1900; Мочник-Савицкий, наука геометрії, ч. I. для I. і II. кл., 1. вид., 1898. — III. und IV. Kl.: П. Огоновский, учебник арифметики, ч. II. для III. і IV. кл., 1. вид., 1898; Е. Савицкий, наука геометрії, ч. II. для III. і IV. кл., 1. вид., 1901.
- Naturgeschichte und Physik:** I. und II. Kl.: Pokorny-Latzel, Tierreich, 26. Aufl.; Pokorny-Fritsch, Pflanzenreich, 21. Aufl. — III. Kl.: Ficker Gustav, Mineralreich, 1. Aufl.; Wallentin, Grundzüge der Naturlehre f. u. Kl., 5. Aufl. — IV. Kl.: Wallentin, Grundzüge der Naturlehre f. u. Kl., 5. Aufl. — V. Kl.: Scharitzer, Mineralogie und Geologie für obere Klassen, 4. Aufl.; Wretschko-Heimerl, Vorschule der Botanik, 7. Aufl. — VI. Kl.: Graber-Mik, Zoologie, 3. Aufl. — VII. Kl.: Wallentin, Lehrbuch der Physik für obere Klassen, 12. und 13. Aufl.
- Philosophische Propädeutik:** VII. Kl.: Höfler, Logik.

In der Vorbereitungs-klasse.

- Religionslehre:** a) gr.-or.: А. Торонський, Коротка історія біблійна старого і нового завіта, 1. вид., 1897; Е. Іванович, Малий катехизм, 1. вид., 1901. b) gr.-kath.: А. Торонський, Коротка історія біблійна, 1. вид., 1897; А. Торонський, Більший християнсько-католицкий катехизм, 1. вид., 1897.
- Deutsche Sprache:** Lesebuch von Dr. Karl Kummer, 2. Teil, 1902; Sprachlehre von Josef Lehmann, 3. Teil, 1903.
- Ruthenische Sprache;** Руска читанка, Омеляна Поповича, 3. часть, 1900; Руска граматика, Омел. Поповича, 2. часть, 1903.
- Rechnen:** Книжка рахункова, др. Франца Мочника, 2. часть, 1902.

V. Themen für die schriftlichen Arbeiten in den oberen Klassen.

a) In deutscher Sprache.

- V. Klasse A: 1. (H.) Das Wesen des Märchens, an „Dornröschen“ erläutert. — 2. (S.) Heldenehre und Freundestreue in „Walther und Hildegunde“. — 3. (H.) „Was des Bürgers Fleiß geschaffen, Schütze treu des Kriegers Kraft!“ (Mit Bezug auf Österreich.) — 4. (S.) Der Monat November (Schilderung). — 5. (H.) Inwieferne erweist sich die Lektüre als das reichhaltigste und dauerndste Vergnügen? — 6. (S.) Der Kampf der Horatier und Curiatier (Nach Livius). — 7. (H.) Man muß das Eisen schmieden, solange es warm ist (Erklärung). — 8. (S.) Scheramin, ein treuer Diener seines Herrn. — 9. (S.) Worin hat die Anhänglichkeit des Menschen an seine Heimat ihren Grund? — 10. (H.) „Der Staub, wie hoch der Wind ihn auch erhebt, Bleibt doch gemein. Der Edelstein, den man im Staub begräbt, Bleibt Edelstein“. (In Form einer Chrie zu behandeln.) — 11. (S.) Die Charaktere in Voßens Idylle „Der siebzigste Geburtstag“. — 12. (H.) Des Frühlings Erwachen. — 13. (S.) Eine unterbrochene Aufführung der „Eumeniden“ des Aeschylus. (Erzählung eines Augenzeugen). — 14. (H.) „Viele Boten gehn und gingen zwischen Erd' und Himmelslust. Solchen Gruß kann keiner bringen Als ein Lied aus frischer Brust“. — 15. (S.) Der Mutter Ceres Leid und Trost. — 16. (H.) Die landschaftlichen Schönheiten Österreichs. (Nach den Gedichten „Mein Vaterland“ und „Hymne an Österreich“).
- V. Klasse B: 1. Wie Cäsar Krieg führte. (H.) — 2. Mythos und Märchen. (S.) — 3. Die Jugend des Romulus. (H.) — 4. Die alte orientalische Kultur. (S.) — 5. Hunnenleben. (H.) — 6. Die erzbischöfliche Residenz in Czernowitz. (S.) — 7. Ein hydrographisches Bild von Österreich. (H.) — 8. Weihnachten in Stadt und Dorf. (S.) — 9. Das altgriechische Theater. (H.) — 10. Der Untergang der Nibelungen. (S.) — 11. Hagen und Rüdiger von Bechlarn. (H.) — 12. Wie rächt Apollo seinen Priester Chryses an den Achäern? (S.) — 13. Die Ernährung der Pflanzen. (H.) — 14. Hüons Abenteuer auf dem Wege nach Bagdad. (S.) — 15. Die Belagerung von Sagunt. (H.) — 16. Der Kampf der Plebejer mit den Patriziern um die politische Gleichberechtigung. (S.)
- VI. Klasse A: 1. (H.) „Bergauf sachte, bergab achte, vorwärts trachte!“ — 2. (S.) Gudrun in der Edda, Kriemhilde im Nibelungenliede (Vergleich). — 3. (H.) „Im Vaterlande, da sind Liebesbande, da ist deine Welt“. Goethe. — 4. (S.) „Hüetet iuwer zungen — daß zimt wol den jungen“. Walther von der Vogelweide. — 5. (H.) Das Aufschieben, eine böse Sitte. — 6. (S.) Die vier menschlichen Lebensalter — ein Bild der Geschichte Roms. — 7. (S.) Welche Zwecke wollen wir durch das Studium unserer Muttersprache erreichen? — 8. (H.) „Was tat dir, Tor, dein Vaterland? Dein spott' ich, glüht dein Herz dir nicht Bei seines Namens Schall!“ Klopstock. — 9. (S.) Der Wettstreit der Musen nach Klopstocks Ode „Die beiden Musen“. — 10. (H.) Ostergedanken. — 11. (S.) Das Ringmotiv in „Minna von Barnhelm“. — 12. (H.) Die Keime der Handlung in der Exposition des Dramas „Emilia Galotti“.
- VI. Klasse B: 1. „Wem Gott will rechte Gunst erweisen, den schiekt er in die weite Welt“. (H.) — 2. Die Graburg und ihre Wunder. (S.) — 3. Die Bedeutung der Völkerwanderung in der Geschichte und der Literatur. (H.) — 4. Österreichs Anteil an der deutschen Literatur des Mittelalters. (S.) — 5. Jugurthas Umtriebe in Rom

nach Adherbals Tode. (H.) — 6. Dramatische Spiele in alter und neuer Zeit. (S.) — 7. Hoffnung und Erinnerung. (H.) — 8. Schwedische Soldaten plündern im 30jährigen Kriege einen Bauernhof. (S.) — 9. Die Friedhöfe auf dem Lande. (H.) — 10. Das Verfahren des Wirts gegen Tellheim in „Minna v. Barnhelm“. (S.) — 11. In welchen Fällen kann sich der Spruch bewahrheiten „Bis dat, qui cito dat“? (H.) — 12. Die Städte im Mittelalter. (S.)

VII. Klasse: 1. „Sei uns, was wir treiben, Niemals einerlei; Fels und Steine bleiben, Wasser zieht vorbei“. (H.) — 2. Iphigeniens Seelenstimmung am Anfang des Goetheschen Dramas. (S.) — 3. Die Lokalfarbe in Shakespeares „Julius Cäsar“. (H.) — 4. „Frei atmen macht das Leben nicht allein“. (S.) — 5. Österreich, das Herz Europas. (H.) — 6. Das Zeitbild im „Götz v. Berlichingen“. (S.) — 7. Die Hand als Organ und als sprachlicher Begriff. (H.) — 8. Wie wird Herder in „Dichtung und Wahrheit“ charakterisiert? (S.) — 9. „In müßiger Weile schafft der böse Geist“. (H.) — 10. Niederländische Zustände nach Goethes Darstellung im „Egmont“. (S.) — 11. „Die Könige sind nur Sklaven ihres Standes“. (H.) — 12. Inwieferne hat Österreich zum Sturze der Napoleonischen Gewaltherrschaft beigetragen? (S.)

Redeübungen und Vorträge: 1. Gang und Komposition der Handlung im „Julius Cäsar“. — 2. Charakter des Brutus, Cassius, Cäsar, Antonius. — 3. Die Reden des Brutus und Antonius. — 4. Die Frauencharaktere im „Julius Cäsar“. — 5. Die Lokalfarbe in Goethes „Iphigenie“. — 6. Die Poesie der Sprache in Goethes „Iphigenie“. — 7. Aufbau des Dramas. — 8. Die Freundschaft des Orest und Pylades. — 9. Charaktere. — 10. Die Sprache im „Götz v. Berlichingen“. — 11. „Götz“ als Produkt der Sturm- und Drangzeit. — 12. Götz und Weislingen. — 13. Marie und Adelheid.

b) In ruthenischer Sprache.

V. Klasse A: 1. Хто рано встає, тому Бог дає. (H.) — 2. Спір Ахіля в Агамемноном. (S.) — 3. Міста осередками культури. (H.) — 4. Безталанне Максима в поемі Шевченка „Москалева криниця“. (S.) — 5. Хто чисте сумління має, спокійно спати лягає. (H.) — 6. Опис весняного ранку. (S.) — 7. Не той убогий, хто мало має, а той, хто багато жадає. (H.) — 8. Недоля Івги тай Петра в оповіданні Івидора Воробкенича „Турецкі бранці“. (S.) — 9. Пожиток в желіза. (H.) — 10. Історія учительського життя. (S.)

VI. Klasse B: 1. Чотири пори року, образ життя людського. — 2. Доля Павла в легенді Школиченка „Богатий Марко“. — 3. Суперечка між Ахілем а Агамемноном. — 4. Хто в літі пустує, той в зимі голодує. — 5. Море а пустеля. — 6. Історична сторона „Слова о полку Ігоревім“. — 7. Основанє Риму, (Після І. книги Лівія). — 8. Що довідуємо ся із „Слова о полку Ігоревім“ про староруску мігольою? — 9. Нагорода богів за гостинність. (Після Овідія „Філемона і Бавкиди“). — 10. Хід гадок в думці Шевченковій „Лічу в неволі дні і ночі“.

VII. Klasse: 1. Чому називаємо Кирила і Методія слов'янськими апостолами? — 2. Основанє києво-печерської лаври. (Після „Патерика печерського“). — 3. Хосен желізняць. — 4. Коваль клепає, поки тепле. — 5. Яку науку подає Володимир Мономах в своїм „Наученію дѣтям“? — 6. Що довідуємо ся в Несторовій літописи про Київ до р. 882? — 7. З якої причини виступив Цицерон против Катиліни? — 8. Початки християнства на Русі. — 9. Опис морської бурі. (Після Вергілія). — 10. Як зображає ся пекло в апокрифічнім творі „Хожденіє Богородиць по мукамъ“?

VIII. Klasse: 1. Висказ Котляревського „Слава в тілом не ложить ся у могилу нічия“ (Ода до князя Куракіна) пояснити з огляду на него самого. — 2. Характер Паталки

в опереті Котляревського „Наталка Полтавка“. — 3. В якій цілі написав Артемовський-Гулак свою сатиричну поему „Пан та собака“? — 4. Опис сходу совця після Квітчині повісти „Маруся“. — 5. Чим визначають ся повісти Квітчині? — 6. Поясненє Гребінчині перестороги в приказці „Мірошник“: „Гледіть, добродію, чи ваш міцний млинок“. — 7. Генеза нової доби літературної в Галичині. — 8. Де багато світла, там багато тіни. — 9. Характер Продава в повісти Устияновича „Мєсть верховинця“. — 10. Ріжниці між мало-а велико-руским племенем. (На підставі монографії Костомарова „Дві рускі народности“).

VI. Vermehrung der Lehrmittelsammlungen.

a) Lehrerbibliothek.

Verwalter: Prof. Josef Bittner.

I. Periodische Blätter für Realienunterricht und Lehrmittelwesen. IX. Jahrgang 1903/1904. — Bulletin international de l'Académie des sciences de Cracovie, 1903.¹⁾ — Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums, 1902. — Mitteilungen der Szewcenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg, Bd. 39—41, 51—56. — Monatsschrift für höhere Schulen, 1904. — Österr.-ung. Revue, 31. Bd. — Rocznik Akad. Umiejętności w Krakowie 1903.¹⁾ — Rozprawy Ak. Um. wydział hist.-filoz. XX.¹⁾ — ... filologiczny XXI, XXII, XXIII.¹⁾ — Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akad. Um. w Krakowie r. 1901—3.¹⁾ — Zeitschrift für das Realschulwesen, 1904. — Zeitschrift für die österr. Gymnasien, 1904. — Czernowitzer Zeitung, 1902—3.

II. Baumann, deutsche und außerdeutsche Philosophie der letzten Jahrzehnte. — Habrich, Pädagogische Psychologie. — Kirchmann, Katechismus der Philosophie.²⁾ — Sammlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der pädagogischen Psychologie und Physiologie, VII. Bd.

III. Festschrift zur Feier des 50jährigen Bestandes der k. k. St.-O.-R. in Laibach.³⁾ — Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich, 1903 und 1904. — Jugendschriftenwarte 1903/4. — Katalog der Ausstellung neuerer Lehr- und Anschauungsmittel für den Unterricht an den Mittelschulen, 1903.⁴⁾ — Rein, Pädagogik im Grundriß.²⁾ — Verordnungsblatt, 1904. — Weisungen zur Führung des Schulamtes...²⁾ — Willmann, Didaktik als Bildungslehre. — Zeitschrift für das österr. Volksschulwesen, 1904. — Kramsal, Lehrbuch der Stenographie.⁵⁾ — Zeitschrift für Zeichen- und Kunstunterricht, 30. Jahrg.

IV. Heim, Unser Herr Jesus von Nazareth, der Menschensohn. — Schematismus der Bukowinaer gr. or. Archiepiskopal-Diözese, 1903.⁶⁾ — Stimmen aus Maria Laach, LXVI. Jahrg.

V. Archäologischer Anzeiger, 1904. — Bender, das Organon des Aristoteles.²⁾ — Bernhardt, Grundriß der griech. Litteratur, II.²⁾ — Bloch, Römische Altertumskunde.²⁾ — Freund, Triennium philologicum II.²⁾ — Gilbert, Handbuch der

Anmerkung: Geschenke: ¹⁾ der Akademie der Wissenschaften in Krakau; ²⁾ aus dem Nachlasse des Prof. Ferd. Saxl; ³⁾ des Herausgebers; ⁴⁾ vom k. k. L.-Sch.-R.; ⁵⁾ vom Verleger; ⁶⁾ vom gr. or. Konsistorium; ⁷⁾ von einem Ungenannten; ⁸⁾ des Direktors Kozak; ⁹⁾ des Prof. Szpoynarowski; ¹⁰⁾ des Buk. Landesauschusses; ¹¹⁾ des Professors Christof; ¹²⁾ k. k. Min. f. Kult. und Unterr.; ¹³⁾ des Vereines „Zion“; ¹⁴⁾ des Verfassers.

griech. Staatsaltertümer I.²) — Hellwig, M. Tullius Cicero: ausgewählte Reden, 2 Bdch.²) — Jordan, Ausgewählte Stücke aus Cicero in biographischer Folge.²) — Keller, Kritische Beiträge zum IV. Buche der Horazischen Oden.²) — Keyzlar, Theorie des Übersetzens aus dem Lateinischen, zugleich Grundzüge einer lat.-deutschen Stilistik.²) — Klotz, Handwörterbuch der lat. Sprache, II.²) — Kopp, Römische Kriegsaltertümer für höhere Lehranstalten.²) — Lübker, Reallexikon des klass. Altertums, 6. Aufl.²) — Meyer Gust., Griech. Grammatik.²) — Mueller Luc., Rei metricae poetarum latinorum praeter Plautum et Terentium summarium.²) — Müller O., Gesch. der griech. Literatur bis auf das Zeitalter Alexanders, 3. Aufl. v. Heitz.²) — Pape, griech.-deutsches Handwörterbuch, 3. Aufl. von Sengebusch.²) — Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, Lief. 63–8. — Ritter, Platons Dialoge I. — Schäfer, Demosthenes und seine Zeit. — Schmidt Joh., Commentar zur Auswahl aus den Schriften Xenophons v. Lindner.²) — Teuffel, Geschichte der röm. Literatur, 4. Aufl.²) — Thesaurus linguae latinae I. 6; II. 4. 5. — Wagner, Zur Präparation von Platons ausgewählten Dialogen, II.²) — Wolf A., Prolegomena ad Homerum.²) — C. Julii Caesaris de b. Gall. comm. ed. Hoffmann.²) — idem ed. Prammer.²) — Q. Valerii Catulli Veronensis liber, rec. Rossbach.²) — Cicero, Ausgewählte Reden: p. P. Sestio, I. et II. Phil., p. Murena et Sulla, erkl. v. Hahn;²) — de officiis, erkl. v. Heine;²) — p. Sulla et A. Licinio Archia poeta rec. Klotz;²) — Laelius, erkl. v. Lahmeyer;²) — für den Dichter Archias v. Nohl;²) — in Q. Caecilius divinatio in C. Verrem accusationis lib. IV. et V., ed. Nohl;²) — gegen L. Catilina u. s. Genossen, v. Nohl;²) — Philipische Reden I. II. III. VII. v. dems;²) — für den Oberbefehl des Cn. Pompeius, v. dems;²) — Catilinarische Reden von Richter-Eberhard;²) — über das imperium des Cn. Pompeius v. dems;²) Laelius, mit Comm. v. Seyffert.²) — Q. Horatii Flacci epistulae, v. Anton. — Satirae, erkl. v. Breithaupt. — Opera, rec. Keller et Holder.²) — Satiren und Episteln, v. Krüger.²) — Oden, erkl. v. Nauck.²) — Oden und Epoden, herausg. von Rosenberg, 1. Aufl.²) und 3. Aufl. — T. Livii a. u. c. libr. partes sel., ed. Gysar;²) — liber I., erkl. von Heynacher;²) libri I—XXIII., rec. Weissenborn;²) — libri I. II. XXI. erkl. v. Weissenborn-Müller;²) — libri I. II. XXI. XXII., v. Zingerle.²) — Golling, Memorabilia Alexandri Magni.²) — P. Ovidius Naso, ex rec. Merckellii ed. Ewald I;²) — fastorum I. VI., erkl. v. Péter.²) — Phaedri fabulae Aesopiae, ed. Dressler.²) — T. Macci Plauti Menaechmi, herausg. von Brix.²) — Cornelii Taciti annales, erkl. v. Peitzner. — Ann. libri I et II, erkl. v. Tücking; — de origine, situ, moribus ac populis Germ. liber, erkl. von Egelhaaf — Germania, ed. Prammer.²) — Germania, erkl. von Tücking. — Historias et libros minores cont., rec. Halm.²) — Historische Schriften in Auswahl von Weidner.²) — Terentii comoediae, rec. Fleckeisen.²) — Adelphi, ed. Stallbaum.²) — Albi Tibullii libri IV, rec. Rossbach.²) — Vergils Aeneide, erl. von Kappes.²) — Aeneis nebst ausgewählten Stücken der Bucolica und Georgica, von Kloucek.²) — Aeneide, von Ladewig-Schaper I—XII.²) — Bucolica et Georgica, rec. Ribbeck.²) — Werke, übers. von I. H. Voss.²) — Aeschinis orationes, ed. Franke.²) — Aeschyli tragoediae, rec. Dindorf.²) — Aristophanis comoediae, ed. Bergk.²) — Babrii fabulae Aesopeae, ed. Schneidewin.²) — Buchholz, Anthologie aus den Epikern der Griechen.²) — Demosthenis orat., ed. Dindorf, voll. II.²) — Ausgewählte Reden von Sörgel, I. und II. Bdch. — Euripidis tragoediae, ex rec. Nauckii I. et II.²) — Herodoti b. Persici hist., ed. Holder.²) — Homers Ilias v. Ameis-Hentze. Ges. IV--VI.²) — Ilias, ed. Dindorf.²) — Ilias, erkl. von Faesi Franke, Ges. I—VI. — Odyssee, erkl. von Ameis-Hentze. Ges. I—VI. XIII—XVIII.²) — Odyssee, ed. Dindorf.²) — Voss: Homers Odyssee.²) — Hyperidis orat. IV, ed. Blass.²) — Isaei orat. cum aliquot deperditaram fragmentis, ed. Scheibe.²) — Isokrates: ausgewählte Reden: Panegyricus und Areopagiticus, erkl. von Rauchenstein.²) — Lycurgi

orat. in Leocratem, ed. Scheibe.²⁾ — *Lysiae orat.*, rec. Scheibe.²⁾ — *Platons Verteidigungsrede des Sokrates und Kriton*, von Bertram. — *Protagoras*, von demselben. — *Verteidigungsrede des Sokrates, Kriton, Gorgias und Protagoras*, erkl. von Deuschle-Cron.²⁾ — *Phaedon*, von Christ.²⁾ — *Apologie des Sokrates und Kriton*, von Goebel. — *Dialogi secundum Thrasylli tetralogias dispositi*, rec. Hermann.²⁾ — *Protagoras*, erkl. von Sauppe. — *Sophoclis tragoediae*, ed. Dindorf.²⁾ — *Antigone*, erkl. von Kern. — *Antigone, Oedipus auf Kolonos und Philoktetes*, erkl. von Nauck.²⁾ — *Oedipus rex*, ed. Schubert.²⁾ — *Elektra*, erkl. von Wolf.²⁾ — *Thucydidis de b. Peloponnesiacol. VIII*, rec. Boehme.²⁾ — *Xenophontis commentarii et scripta minora*, rec. Dindorf.²⁾ — *.. qui fertur libellus de republica Atheniensium*, ed. Kirchoff.²⁾ — *Auswahl aus den Schriften Xen.*, von Lindner.²⁾ — *Anabasis*, erkl. von Rehdantz.²⁾ — *Schenk l., Übungsbuch zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Griechische.*²⁾ — *Sedlmayer-Scheindler, Lat. Übungsbuch für die oberen Klassen der Gymn.*²⁾ — *Steiner-Scheindler, Lat. Lese- und Übungsbuch I. und III.*²⁾ — *Süpfle-Rappold, Aufgaben zu lateinischen Stilübungen II.*²⁾

VI. *Grimm, deutsches Wörterbuch, VII. Bd.* — *Koch, Geschichte der deutschen Literatur.*²⁾ — *Könnecke, Bilderatlas zur Geschichte der deutschen Nationalliteratur.* — *Nagl-Zeidler, Deutsch-österreichische Literaturgeschichte, II. 5–8.* — *Paul Grundriß der germ. Philologie II. 4.* — *Wustmann, Allerhand Sprachdummheiten.* — *Castelli, Gedichte in niederöstr. Mundart.*⁸⁾ — *Kürschner, Deutsche Nationalliteratur, Bd. 1–112, 123–156.* — *Stelzhamer, Mundartliche Dichtungen.* — *Uhlands Tagebuch v. J. Hartmann.* — *Prosch-Wiedenhofer, Deutsches Lesebuch für österr. Mittelschulen.*⁷⁾

VII. *Archiv für slavische Philologie, 1904.* — *Писаня Федьковича I. II. III. 2.* — *Кіевская старина, 1904.* — *Літературно-науковий вістник, 1904.* — *Покажчик літературно-науковий вістника т. I–XX.* — *Porowicz-Szpoynarowski, Ruthenisches Sprachbuch III.*⁹⁾ — *Schewtschenko*, ausgew. Gedichte aus dem Ruthenischen, übersetzt von Serg. Szpoynarowski.⁹⁾ — *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce t. X.*¹⁾ — *Brückner, Faceycy polskie z roku 1624; Co nowego. Zbiór anegdot polskich z r. 1650.*¹⁾ — *Dante Alighieri, Göttliche Komödie III.*, übertr. v. Eitner.²⁾ — *Finkel, Bibliografia historyi polskiej III. 1.*¹⁾ — *Goldsmith, der Landprediger von Wakefield*²⁾ — *Karłowicz, Słownik gwar polskich t. III.* — *Kochanowski, Goffred abo Jeruzalem wyzwolona Torquata Tassa, t. II.*¹⁾ — *Materiały i prace komisji językowej Akad. um. w Krakowie t. I.*¹⁾ — *Rötscher, Shakespeare in seinen höchsten Charaktergebilden enthüllt und entwickelt.*²⁾

VIII. *Geographischer Anzeiger v. Just. Perthes, 1904.* — *Bericht über die Arbeiten zur Landeskunde der Bukowina, 1900–2.* — *Hickmann, Geogr.-statistischer Taschenatlas 1894.*⁸⁾ — *Rechenschaftsbericht des Buk. Landesmuseums XI.* — *Sievers: Afrika, Australien, Ozeanien und Polarländer; Süd- und Mittelamerika.* — *Trunk, die Anschaulichkeit des geogr. Unterrichtes.* — *Ubiory ludu polskiego.*¹⁾ — *Zeitschrift für die österr. Volkskunde, 1902–4.* — *Zeitschrift für Schulgeographie, 1904.*

IX. *Collectanea ex archivo collegii historici Acad. lit. Cracoviensis, t. IX.*¹⁾ — *Goldsmith, Geschichte der Griechen von den frühesten Zeiten bis auf den Tod Alexanders des Macedoniers.*⁹⁾ — *Helmolt, Weltgeschichte I–IV., VII., VIII.* — *Hruszewski, История України руси, т. IV.* — *de Hormuzaki, Documente privitoare la istoria Românilor, vol. I., III., IV., V., VII. Suppl. vol. I–III.* — *Justi, Geschichte der orientalischen Völker im Altertume.* — *Pütz, Die Geschichte des Altertums, 1861.*⁸⁾ — *Weber-Baldamus, Lehr- und Handbuch der Weltgeschichte, I. und II. Bd.*

X. Stenographische Protokolle des Bukowinaer Landtages, 1903.¹⁰⁾ — Staatsvoranschlag IX. 1903.⁹⁾

XI. Arithmetik (armenisch) 1863.¹¹⁾

XII. Bürgerstein, Gesundheitsregeln für Schüler und Schülerinnen; — zur häuslichen Gesundheitspflege der Schuljugend.¹²⁾ — Gutberlet, der Mensch. Sein Ursprung und seine Entwicklung. — Sprawozdanie komisji fizyograficznej obejmujące poglad na czynności dokonane w ciągu r. 1901.¹⁾ — Hertwig, Lehrbuch der Zoologie. — Marshall, Die Tiere der Erde, I. Bd. — Strasburger ... Lehrbuch der Botanik für Hochschulen. — Grzybowski-Szajnocha, Atlas geologiczny Galicyi, XIV., XIII.¹⁾

XIII. Höfler-Maiss, Naturlehre für die unteren Klassen der Mittelschulen.¹³⁾

XIV. Collignon-Thraemer, Geschichte der griech. Plastik. — Norst, Der Verein zur Förderung der Tonkunst in der Bukowina, 1862—1902.¹⁴⁾ — Sprawozdania komisji do badania historyi sztuki w Polsce, t. VII. 3.)

Die Lehrerbibliothek wurde um 389 Bände und 9 Hefte vermehrt und besteht gegenwärtig aus 3596 Bänden, 350 Heften (beziehungsweise Blättern) und 34 Karten in 2234 Inventarnummern.

b) Programmsammlung.

Verwalter: Prof. Josef Bittner.

Diese wurde durch Tausch mit anderen Anstalten um 284 vermehrt und besteht gegenwärtig aus 4276 Stück.

c) Schülerbibliothek.

(Deutsche Abteilung.)

Verwalter: Prof. Peter Christof.

Der Stand der deutschen Abteilung der Schülerbibliothek wurde vermehrt:

1. Durch Kauf:

37 Bändchen Jugendbibliothek aus Oehmigkes Verlag in Leipzig (27 Bändchen Spiegelbilder, 10 Bändchen G. Nieritz); R. Baumbach Zlatorog; F. Dahn Felicitas, Julian der Abtrünnige (2 Bde.); H. v. Kleists sämtliche Werke 2 Bde in 1 Bd.; J. V. v. Scheffel Der Trompeter von Säckingen; F. Dahn Bis zum Tode getreu, Die Kreuzfahrer; Karl May Reiseerlebnisse 10 Bde.; Fr. Gerstäcker Erzählungen, 6 Bde.; L. Uhland: Ernst, Herzog von Schwaben, Ludwig der Bayer; W. Jordan Nibelunge, 2 Bde.; P. K. Rosegger: Heidepeters Gabriel; C. F. Meyer: Die Versuchung des Pescara, der Heilige; E. T. A. Hoffmann: Meister Martin; E. Tegnér: Die Frithjofsage; A. Grün: Die Nibelungen im Frack; G. Kinkel: Otto der Schütz; L. Anzengruber: Der Gewissenswurm, Der Meineidbauer; H. Zschokke, Ausgewählte Werke, 4 Bde.; W. Hauff: Das kalte Herz; H. C Andersen: Märchen; E. de Amicis: Von den Apenninen zu den Anden; L. Pauer: Vinzenz der Köhlerbub; Fr. Halm: Der Sohn der Wildnis, der Fechter von Ravenna; Dr. Ad. Höck: Herodot und sein Geschichtswerk; G. Ebers: Eine ägyptische Königstochter; Dr. L. Smolle: Kaiserin Elisabeth.

2. Durch Schenkung.

A. Daudet: Briefe aus meiner Mühle, gesch. von E. Bronikowski (VI. a Kl.); Fr. Hoffmann: Zigeunerfriedl, gesch. von R. Dworzak (V. a Kl.); H. Sienkiewicz: Quo vadis? gesch. von H. Brettler (III. a Kl.); R. Hamerling: Der König von Sion, gesch. von K. Rongusz (VII. Kl.); B. Auerbach: Dorfgeschichten, gesch. von Sommer

Marem (VII. Kl.); R. Hamerlings Werke, Volksausgabe in 4 Bänden, gesch. von N. Drohomirecki (VII. Kl.); J. Gotthelf: Der Knabe des Tell, gesch. von J. Soroczan (VI. b); L. Fulda: Meier Helmbrecht von Wernher dem Gärtner, gesch. von ?; Al. Blumauer: Virgils Äneis travestiert, gesch. von ?; G. Höcker: Die Seelöwen, gesch. von M. Merdinger (IV. a Kl.); J. Mach: Hanna, gesch. von Rauchwerger (III. a Kl.); E. L. Bulwer: Die letzten Tage von Pompeji, gesch. von Tyminski (VI. b Kl.); Fr. Gerstäcker: General Franco, gesch. von H. Kudisch (V. a Kl.); E. Golling: Jahrbuch der Erfindungen 1901, 1902, gesch. von M. Drancz (IV. a Kl.).

3. Aus der Lehrerbibliothek übernommen:

Wielands gesammelte Werke in 6 Bänden. Stuttgart, Cotta.

Zu den 1190 gewesenen Nummern sind mit dem abgelaufenen Schuljahre noch 102 in zusammen 118 Bänden hinzugekommen, so daß nunmehr die Bibliothek im ganzen 1292 Nummern in 1336 Bänden zählt.

Im Schuljahre 1903/1904 fanden im ganzen 2485 Bücherentlehnungen statt.

	K l a s s e														Summe
	I			II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		
Gelesene Bücher	282	48	13	318	143	322	38	248	116	196	116	191	196	258	2485
Lesende Schüler	45	17	12	40	36	53	16	42	31	43	24	27	27	36	449

Ruthenische Abteilung.

Verwalter: Prof. Anton Klem.

Durch Kauf wurden erworben:

1. Дзвінок Jahrg. 1901 und 1902 in je 2 Exempl. — 2. Рудавський: Твори VI und VII. — 3. Тов. недаг.: Робінзон Крузо in 2 Exempl. — 4. Др. Начовский: Народні Думи т. II. in 2 Exempl. — 5. Грінченко: Твори I - III. — 6. Гоголь: Ревізор, Тарас Бульба. — 7. Бордуляк: Ближні. — 8. Тобилевич: Чумаки. — 9. Мордовець: Дві долі. — 10. Шевченко: Поезії вид. „Просвіти“. — 11. Ол. Барвіньский: „Вибір з української літератури для семин, учит. — 12. Ол. Барвіньский: Вибір ч. III. — 13. Мандибул: Логіка. — 14. Тен-Барвіньский: Фільозовія штука. — 15. Марко Вовчок: Твори т. I. — 16. Королевский: Дві могили in 2 Exempl. — 17. Леся Українка і Бідуги. — 18. Раковский: Вулкани. — 19. Рудницький: Про плями сонячні I. und II. — 20. Отащенко: Стороженко. — 21. Охримович: Про наголос. — 22. Барвіньский: Бєсталанне сватанє. — 23. Ярошенська: Перша китичка. — 24. Гете-Франко: Гелєна і Фауст. — 25. Короленко: Судний день. — 26. Лєпкий: Пцаслива година. — 27. Мандичевский: З живого і мертвого. — 28. Студинський: Літературні замітки. — 29. Сеньобо: Австрія в XIX. в. — 30. Н. Ланьска: Обруситель. — 31. Лукашевич: Серед цвітїв. — 32. Лукашевич: Шекспір в повістях. — 33. Начовский: Розсипані перли. — 34. Любомір Селяньский; Англійські казки in 2 Exempl. — 35. Цеглинський: Ворожити, Кара совісти. — 36. Окуневский: „Листи з чужини“. — 37. Горкий: Міщани. — 38. Стороженко: Марко Прохлятий. — 39. Масарик: Ідеали гуманности. — 40. Ів. Франко: Розвії географічних поглядів. — 41. Сергій Ефремов: Національне питанє в Норвегії. — 42. Семкович: Історія т. I, II, III. — 43. Петро Байда: Гомерова Іліада. — 44. Іван Франко: Вибір деклямацій. — 45. В. Сивеньский: Давте „Пекло“. — 46. В. Гнатюк: Раси Європи. — 47. Др. Мандибул:

Юпітер в клопотах. — 48. Гайне-Лєся Українка: Книга пісень. — 49. Іван Франко: Акорди, Лис Микита. — 50. Цегляньський: Аргонавти. — 51. Цегляньський: На добродійні цілі. — 52. Лопатинський: Конкурс на мужа. — 53. Мартович: Хитрий-Пацько. — 54. Коцюбинський: Оповідання in 2 Exempl. — 55. Кониський: Вибір з поем in 2 Exempl. — 56. Ів. Франко: Абу каземові капці. — 57. Насальський: Бібліотека для молодіжи in 3 Exempl.

Durch Schenkung:

Vom Schüler der V. Klasse b Alexander Cyganiuk: „Просьвіта“: Микола Лисенко, Гетманські свати, Смерть Тимоша, Від чого вмерла Мєлєся, Богдавів снюок, Держись землі, Спартак — Провідник римських глядіаторів.

Zu den 383 Exemplaren des Vorjahres kamen 84 Exemplare hinzu, so daß der Stand 487 Exemplare beträgt.

Bücherentlehnungen fanden in 960 Fällen statt.

d) Geographisch-historische Lehrmittelsammlung.

Kustos: Prof. Viktor Preliez.

a) Geographische Sammlung.

Durch Kauf:

Kiepert H., pol. Wandkarte von Nord-, Südamerika und Australien. Sydow-Habenicht, oro-hyd. Schulwandk. v. Öst-Ungarn, Afrika, Europa, der Planigloben, Asiens und des deutschen Reiches. Felkl's Tellurium. — Hölzls Rassentypen des Menschen. Felkl, Zerlegbarer Globus. — Roth, M., Relief zur Erklärung geogr. Grundbegriffe. Eschner, Technische Wandtafeln (Glockenguß). — Furrer, 5 Bilder aus Palästina. — Lehmann's geographische Charakterbilder 3 St. — Boussole. — Kiepert H., phys. Wandkarte von Afrika. — Kiepert R., polit. Wandkarte von Mitteleuropa. — Kiepert H., phys. Wandkarte des östl. Planiglob, des westlichen Planiglobs, Asiens, Südamerikas, des pol. Afrika und Australiens. — Bamberg R., phys. Wandkarte von Europa. — Kozenn, Kleine Wandkarte der Planigloben.

Jetziger Stand dieser Sammlung: 3 Globen, 1 Tellurium, 48 Wandkarten, 81 Bilder, 267 Demonstrationsobjekte und 1 Boussole im Holzgehäuse (Nadel 15 cm).

β) Historisch-geographische Sammlung.

Durch Kauf:

Kiepert H., Alte Welt, Italien, Griechenland, Reiche der Perser und Imperium Romanum. — Baldanus, Wandkarte zur deutschen Geschichte des 16., 17. und 18. Jahrh., Deutschlands und Italiens zur Zeit Napoleons. — Mayer-Luksch, Karte der Entdeckungen. — Spruner-Brettschneider, historischer Wandatlas in 10 Karten. — Lehmann, kulturgeschichtliche Bilder, und zwar: das Karmelgebirge und die Stadt Haifa, im röm. Lager, im Priesterhofe, griechische Tempelweihe, ägypt. Totenkultus, ägypt. Tempel, Inneres eines röm. Hauses und Forum Romanum.

Jetziger Stand dieser Sammlung: 87 Karten und 159 Bilder.

e) Münzensammlung. (Kustos wie unter d.)

Durch Schenkung:

1. Römischer Sestertius v. d. Schüler Jędrzyjowski VII. — 1. Fünf Pence, Ed. Kiesling. — 3. Eine Para, Moysesowicz VI, a. — 4. Drei Kreuzer, Silberstück vom Jahre 1697, Dragan IV. b. — 5. Ein Kreuzer Wiener Währung 1812, Jędrzyjowski IV. b. — 6. 3 Kreuzer Silber von Schächter Isidor, V. a. — 7. Silberdreier, Rußland ex 1770, dtto. — 8. Ein Kreuzer ex 1760. — 9. Denar aus dem Jahre 191 n. Chr. — 10. $\frac{1}{2}$ Kreuzer ex 1774. —

11. 5 Pfennige aus Deutschland ex 1899. — 12. 5 Centimes ex 1853. — 13. 10 Centimes ex 1856. Alle vom Schüler Schächter Isidor, V. a. — 14. 10 Lepta ex 1869 und 15. Grossus Poloniae ex 1794 von Prelicz Friedrich, V. a. — 16. 3 Kreuzerstück ex 1777, — 17. 3 Kreuzer österr. W. 1497, — 18. und 19. 1 Schilling und Moneta Nürnbergiae o./S. von Herrn Direktor Kozak. — 20. Poln. Grossus ex 1794, — 21. Gröschel Friedrichs III., — 22. Grossus aus Silber ex 1695, — 23. 1 Gröschel aus Silber, — 24. ein Batzen und 25. 1 Grossus 1695 (poln.) von Prof. Prelicz. — 26. Röm. As aus d. J. 300 n. Chr. von Kleinwächter, VI. a. — 27. Eine sächsische Silbermünze aus der Reformationszeit von Kleinwächter, VI. a. — 28.—30. 1 Solidus ex 1603 (Polen), 1 Würtenb. Kreuzer ex 1844 und 1 österr. Silbergroschen ex 1806, von Direktor Kozak.

Gegenwärtiger Stand der Sammlung: 130 Münzen.

f) Archäologische Lehrmittelsammlung.

Kustos: Prof. Friedrich Loebel.

Stand der archäologischen Lehrmittel am Ende des Schuljahres 1902/03: Wandtafeln und Wandbilder: 46 Stück; Modelle: 18 Stück; Photographien: 476 Stück; Diapositive: 109 Stück.

Im Laufe des Schuljahres wurden angeschafft: 53 Wandtafeln und Wandbilder, und zwar die Akropolis von Athen von Bohn, die Akropolis von Athen von Durm, Olympia von Bohn und 50 Wandbilder von Seemann; ferner 76 Photographien des Forums (neue Ausgrabungen) des Palatins.

Gegenwärtiger Stand: Wandtafeln und Wandbilder 99 Stück; Modelle 18 Stück; Photographien 552 Stück; Diapositive 109 Stück.

g) Physikalisches Kabinet.

Kustos: Prof. Nikolaus Isopenko.

Bisheriger Stand der Sammlung: 417 Stück. — Neu angeschafft wurden: Schublehre von Stahl. 2. Nonius für Projektion. 3. Schraubentaster. 4. Stativ für Mechanik. 5. Schraube ohne Ende. 6. Stabilitätsapparat. 7. Kreisel. 8. Gelenkstange für Kreisel. 9. Reversionspendel. 10. Zentrifugalbahn. 11. Zentrifugalregulator. 12. Bodendruckapparat. 13. Tauchfigur im Glasgehäuse. 14. Apparat zum Nachweis von Druck in Flüssigkeiten. 15. Taucher mit Druckkolben. 16. Kapillarplatten für Projektion. 17. Reaktionsrädchen. 18. Gefrierapparat. 19. Interferenzspiegel. 20. Spektrometer. 21. Akkumulator mit Lampe. 22. Elektrisches Ei.

h) Mathematische Lehrmittel.

Bisheriger Stand: 30 Stück. — Neuangeschafft wurden: 7 Maßstäbe, 1 Meter lang; 9 Dreiecke, 2 Transporteure und 2 Zirkel.

i) Lehrmittel für Zeichnen.

Bisheriger Stand: 79 Stück. — Neuangeschafft wurden: 1. das polychrome pflanzliche Ornament von Sadoma, 2. 10 Zeichenvorlagen (Köpfe) von Barge et Garome.

k) Naturgeschichtliche Lehrmittelsammlung.

Kustos: suppl. Gymn.-Lehrer Adolf Czerny.

I. Zoologie.

Durch Schenkung:

Seitens des Fräulein Emma Grätz: Stylophora pistillata; seitens der Schüler: Schwemmschuh Alexander (I. a): Colymbus arcticus; Miszkiewicz Stanislaus (II. a) und Porges Eugen (II. a): je ein Geweih von Cervus capreolus; Mitrofanowicz Eugen (II. a), Allerhand Alfred (II. a),

Kuczowski Theophil (II. b) und Tokaryk Michael (II. b): mehrere Konchylien; Macieliński Karl (V. b): ein Schädel skelet von *Cervus capreolus*; seitens des Kustos: eine Wandtafel zur vergl. Anatomie des Reptilien-, Amphibien- und Fischschädels (Orig.).

Durch Kauf:

a) Skelette, bezw. Skeletteile: Schädel von *Mycetes seniculus* mit Schallblase, *Pteropus edulis*, *Felis pardus*, *Ursus arctos*, *Lutra vulgaris*, *Trichechus rosmarus*, *Myrmecophaga tetradactyla*, *Delphinus delphis*; Hörner, bezw. Geweihe von *Antilope rupicapra*, *Antilope dorcas*, *Rangifer tarandus*; Barte von *Balaena mysticetus*, Stoßzahn von *Elephas indicus*; b) Zootomische Präparate: Blutgefäßsystem von *Anodonta*, *Esox* und *Sciurus*; Verdauungsorgan von *Columba livia*, Athmungsorgan von *Columba*, Nervensystem von *Torpedo* und *Astacus*, Entwicklung von *Tropidonotus*; c) Doppelpräparate von *Felis catus*, *Columba livia*, *Rana escul.*; d) Stopfpräparate von *Falco tinnunculus*, *Coracias garrula*, *Vanellus cristatus*, *Gallinula porzana*, *Perdix coturnix*, *Buteo lagopus*, *Picus martius*, *Otus vulgaris*, *Falco aesalon*, *Phasianus colchicus*, *Lepus cuniculus*, *Spermophilus citillus*, *Strix uralensis*, *Psittacus erythacus*, *Astur nisus*, *Tringa spec.*, *Gallinago gallinula*, *Otis tarda*, *Anthus pratensis*, *Fringilla cannabina*, *Erythacus rubecula*, *Lanius collurio*, *Anser cinereus*, *Cavia cobaya*, *Sterna fluviatilis*, *Tetrao tetrax*, *Putorius vulgaris*, *Corvus monedula*, *Mus rattus*, dto *Albino*, *Mustela herminea* Winterpelz, *Phoca vitulina*, *Dasyptus 9 cinctus*, *Didelphis aurita*, *Sorex vulg.*, *Arvicola arvalis*, *Chrysotis amazonica*, *Rhynchastus discolorus*, *Caprimulgus europaeus*, *Cypselus apus*, *Loxia curvirostra*, *Hirundo riparia*, *Motacilla flava*, *Corvus corax*, *Corvus cornix*, *Milvus*, *Lagopus albus* im Sommer- und Winterkleide, *Perca fluviatilis*, *Naucrates ductor*, *Thynnus vulgaris*, *Trigla gurnardus*, *Dactylopterus volitans*, *Rhombus laevis*, *Cyprinus carpio*, *Cyprinus carassius*, *Tinca vulgaris*, *Barbus vulgaris*, *Leuciscus rutilus*, *Abramis brama*, *Exocoetus volitans*, *Esox lucius*, *Muraena helena*, *Anguilla vulgaris*, *Ophichthys serpens*, *Lepidosteus osseus*, *Carcharias glaucus*, *Torpedo marmorata*. Pfurtscheller, Wandtafeln (8 St.); Lendenfeld, Wandtafeln (2 St.); *Carabus violaceus*, Mundwerkzeuge.

II. Botanik.

Durch Schenkung:

Seitens des H. Direktors K. Kozak: *Anemone silv.*; des Schülers Zachar Franz Xaver (V. a): ein Herbarium (84 Blatt); des Kustos: Entwicklung von *Agaricus campestris* (Orig. Gipsmodell).

III. Mineralogie und Geologie.

Durch Schenkung:

Seitens des H. Direktors K. Kozak: Quarz, Sphärosiderit, Manganeisenerz, Kupferkies, Lava; des Schülers Hessler Edmund (III. a): Modell zur Demonstration der Entstehung von Zwillingkristallen.

Durch Kauf:

24 St. Edelsteinimitationen.

Stand der Sammlung:

	1902/3. Zuwachs, 1903/4			
I. Zool.:	1. Wirbeltiere	215	96	311
	2. Wirbellose	144	12	156
	3. Modelle	5	1	6
	4. Abbildungen	107	11	118
	5. Mikroskop. Präp.	4	0	4
	Zus.	475	120	595

		1902/3. Zuwachs. 1903/4		
II. Bot.:		179	85	264
III. Min. u. Geol.:	1. Mineralstufen	486	32	518
	2. Gesteine	55	1	56
	3. Petrefakten	36	—	36
	4. Modelle	26	1	27
	Zus.	603	34	637
IV. Instrumente etc.:		12	—	12
		1269	239	1508

l) Jugendspielgeräte.

Kustos: Turnlehrer Johann Radomski.

Bisberiger Stand: 217 Spielgeräte. — Im Schuljahre 1903/04 wurden neu angeschafft: 2 Schläger, 6 Lavn-Tennis-Bälle und 30 Paar Turnschuhe.

m) Lehrmittel für Gesang. (Zuwachs.)

Gruber Jos., Requiem in e moll op. 77, für Orgel und 4 Singstimmen. — Huber, Lateinische Messe für Orgel und 4 Singstimmen. — Fiby H., Chorliederbuch für österr. Mittelschulen, II. T. (6 Exempl.). — Boos Jos., Deutsche Messe für Orgel und 4 Singstimmen. — Österreichische Volkshymne in ruthenischer Sprache (50 Exemplare für alle Stimmen).

n) Lehrmittel der Vorbereitungs-klasse.

Kustos: Lehrer Georg Kawulia.

Im Schuljahre 1903/04 wurden neu angeschafft: 1. Gerold's Sohn, Naturgeschichtliche Wandbilder, 4 Stück; 2. Schreiber's Wandtafel zur Veranschaulichung der Werkstätten und der Werkzeuge der Handwerker, 4 Stück.

Gegenwärtiger Stand der Lehrmittelsammlung: 1 Globus, 4 geographische Wandkarten, 2 geographische Wandbilder, 38 naturgeschichtliche Wandbilder und 16 Stück Wilke's Anschauungsbilder.

VII. Unterstützung der Schüler.

A. Stipendien.

Post-Nr.	Name des Stipendisten	Klasse	Benennung des Stipendiums	Datum und Zahl des Verleihungsdekretes	Jährlicher Betrag	
					K	h
1	Wraubek Josef .	I. a	Peter Wojnarski'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 20. Februar 1904, Zl. 4887.	84	—
2	Toderiuk Simon .	III. b	Andr. v. Gaffenko'sches Stipendium.	L.-Aussch. v. 26. Mai 1903, Zl. 3888.	100	—
3	Markiewicz Kajet.	IV. a	Florian Mitulski-War-tonowicz'sches Stipendium.	L.-Aussch. v. 12. Nov. 1903, Zl. 7455.	200	—

Post-Nr.	Name des Stipendisten	Klasse	Benennung des Stipendiums	Datum und Zahl des Verleihungsdekretes	Jährlicher Betrag	
					K	h
4	Poklitar Isidor .	IV. b	Köhler'sches Stipendium.	Bezirksschulrat Kotzman v. 20. Dez. 1902, Zl. 5739.	160	—
5	Lang Adolf . .	V. a	Klaudius R. v. Jasiński'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 28. Jänner 1901, Zl. 25706/1900.	300	—
6	Serfas Karl . .	V. a	Kaiser Regierungsjubiläums-Stipendium des Czern. Konsortiums des I. allg. Beamtenv. in Wien.	Gymn. Direktor 24. Nov. 1903, Zl. 618.	160	--
7	Orelecki Johann .	V. b	Dr. Basil Wolan'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 23. Dez. 1903, Zl. 35536.	240	—
8	Sopiuk Alexius .	V. b	Alexander Freih. v. Petrino'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 8. Februar 1902, Zl. 1263.	120	--
9	Haas Eduard . .	VI. a	Leib Achner'sches Stipendium.	L.-Reg. v. 31. Dez. 1900, Zl. 26010.	240	—
10	Oleksiewicz St.	VI. a	Kaiser Franz-Josef-Regierung-Jubiläumstiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 2. Dez. 1903, Zl. 147.	100	--
11	Suchowerski J. .	VI. b	Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 2. Dez. 1903, Zl. 148.	100	—
12	Jędrzyjowski L. .	VII.	Wilhelm Pompe-Stipendium-Stiftung.	Unterstützungsverein an der Anstalt v. 2. Dez 1903, Zl. 149.	100	80
13	Romanko Stefan .	Vorb.-Kl.	Ausschuss des Bezirkrates-Stipendium.	Bezirksrat Zaleszczyki v. 15. Dez. 1903, Zl. 1374/03,	100	—

B. Unterstützungsverein der Anstalt.

1. Gebarungsausweis.

Postzahl	Benennung	Wertpapiere		Bargeld	
		K	h	K	h
A. Einnahmen.					
1	Vermögensstand am Ende des Jahres 1902 1903:				
	a) vinkulierte Silberrente der Kaiser Franz Josef-Regierungsjubiläums-Stiftung	2400	—	—	—
	b) vinkulierte Silberrente der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	2400	—	—	—
	Fürtrag	4800	—	—	—

Postzahl	Benennung	Wertpapiere		Bargeld	
		K	h	K	h
	Übertrag	4800	—	—	—
	c) vinkulierte Silberrente der Wilhelm Pompe-Stiftung	2400	—	—	—
	d) Silberrente in der Postsparkasse	1200	—	—	—
	e) Einlagen in der Bukowiner Sparkasse und in der Postsparkasse und Bargeld	—	—	675	71
	Dazu kommen im Jahre 1903/1904:				
2	Silberrente im Nominalbetrage von	600	—	—	—
3	Subvention des hohen Landtages	—	—	200	—
4	Subvention der löbl. Bukowiner Sparkasse	—	—	100	—
5	Mitgliederbeiträge	—	—	182	—
6	Spenden von Wohltätern	—	—	13	—
7	Ergebnis der Sammlungen unter den Schülern	—	—	509	31
8	Zinsen der Kaiser Franz Josef-Regierungsjubiläums-Stiftung	—	—	100	80
9	Zinsen der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	—	—	100	80
10	Zinsen der Wilhelm Pompe-Stiftung	—	—	100	80
11	Zinsen der anderen angelegten Kapitalien	—	—	81	44
12	Zinsen des zufolge L.-Sch.-R. vom 2. Dez. 1901, Zl. 8587, angelegten Spielfondes	—	—	24	—
13	Anderc Einnahmen	—	—	6	82
14	Kaiser-Regierungsjubiläumsstiftung des Czernowitzer Konsortiums des I. allgemeinen Beamtenvereines in Wien	—	—	100	—
	Summe des Empfanges	9000	—	2194	68
		Einzeln		Zus.	
		K	n	K	h
	B. Ausgaben.				
1	Ankauf von Silberrente im Nominalbetrage von 600 K	—	—	611	32
2	3. Jahresrate der Gebühren der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	—	—	23	60
3	Regieauslagen:				
	a) Stempel und Porto	—	3 17	—	—
	b) Remuneration des Dieners	—	5 63	—	—
	c) andere Auslagen	—	26	9	03
4	Unterstützungen:				
	a) für Bücher und Buchbinderarbeiten	382	11	—	—
	b) Geldunterstützung und Kleidung	51	—	—	—
	c) Stipendium der Kaiser Franz Josef-Regierungsjubiläums-Stiftung	100	—	—	—
	d) Stipendium der Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	100	—	—	—
	e) Stipendium der Wilhelm Pompe-Stiftung	100	80	733	91
5	Kaiser-Regierungsjubiläumsstiftung des Czernowitzer Konsortiums des I. allgemeinen Beamtenvereines	—	—	100	—
	Summe der Ausgaben	—	—	1477	6

Benennung	Wertpapiere		Bargeld	
	K	h	K	h
C. Bilanz.				
Hält man die Summe der Einnahmen von	9000	—	2194	68
der Summe der Ausgaben von	—	—	1477	86
gegenüber, so ergibt sich ein Guthaben von	9000	—	716	82
und zwar:				
1. die Kaiser Franz Josef Regierungsjubilaums-Stiftung	2400	—	—	—
2. die Kaiserin Elisabeth-Gedächtnisstiftung	2400	—	—	—
3. die Wilhelm Pompe-Stiftung	2400	—	—	—
4. Silberrente im Nominalbetrage von	1800	—	—	—
(in Verwahrung der Postsparkasse)				
5. Einlage in der Bukowiner Sparkasse	—	—	568	35
6. Einlage in der Postsparkasse	—	—	87	39
7. Bargeld in der Handkasse	—	—	61	08

Es betragen in den Jahren 1896/7—1903/4 die Einnahmen 13.613 K 13 h und die Unterstützungen 2980 K 78 h.

2. Verzeichnis

der Gründer, Mitglieder, Wohltäter und deren Beiträge.

a) Gründer:

- aus dem Jahre 1896/97: der Lehrkörper der Anstalt. Ferner:
1. Gymnasialdirektor Vinzenz Faustmann †,
  2. Gutsbesitzer Roman Freitag,
  3. Bürgermeister Anton Freiherr v. Kochanowski,
  4. Bezirkshauptmannsgattin Olympia v. Tabora,
  5. Nikolaj Ritter v. Wassilko;
- aus dem Jahre 1898/99: 6. Franz Graf Bellegarde sen.,
7. Frau Alma v. Poliakoff geb. Reiß;
- aus dem Jahre 1901/02: 8. Erzbischof Dr. Josef Bilzewski,
9. Gymnasialdirektor Kornel Kozak.

b) Mitglieder:

1.	Mitglied seit 1900	Professor A. Alber (Friedek)	K	4
2.	" " 1897	" J. Bittner	"	10
3.	" " "	A. M. Brunstein	"	2
4.	" " "	Frau Josefine Brunstein	"	2
5.	" " "	Kaufmann W. Fontin	"	2
6.	" " 1899	Direktor Dr. Josef Frank	"	2
7.	" " 1898	Advokat Dr. Max Goldenberg	"	10
8.	" " 1899	Universitätsprofessor Dr. A. Handl	"	2
9.	" " 1897	Religionslehrer A. Heumann	"	—
10.	" " "	Direktor Friedr. Hinghofer	"	2
11.	" " 1902	Professor Nik. Isopenko	"	2
12.	" " 1897	Frau Sabine Jakowetz	"	10

13.	Mitglied seit	1897	Universitätsprofessor Dr. Emil Kałużniacki	K	2
14.	"	"	Direktor Joh. Kamiński	"	2
15.	"	1898	Domherr Kajetan Kasprowicz	"	10
16.	"	1897	Professor Dr. Ludw. Kleinwächter	"	2
17.	"	1900	" Anton Klem	"	2
18.	"	1898	" Julian Kobylański	"	2
19.	"	1904	" Dr. Miron Korduba	"	2
20.	"	1900	Forstrat Arthur Krahl	"	2
21.	"	"	Holzhändler Chaim Krämer	"	2
22.	"	1902	Professor Athanasius Lewinski	"	2
23.	"	1898	" Friedrich LoebL	"	4
24.	"	1904	" Emil Malachowski	"	2
25.	"	1900	Frau Louise Mauthner	"	2
26.	"	1897	" Prof. Marie Mayer	"	4
27.	"	1899	" Zofja Merzowicz	"	2
28.	"	1897	Staatsanwalt Wladimir Michalski	"	2
29.	"	1900	Professor Dr. A. Michniewicz	"	2
30.	"	1897	Eduard Neunteufel	"	2
31.	"	1899	Anton Ohrenstein	"	2
32.	"	1902	Frau Hofrat Erwine Pompe	"	5
33.	"	1897	Dr. Orestes Popescul	"	2
34.	"	1899	Universitätsprofessor Dr. Rich. Příbram	"	2
35.	"	1897	Regierungsrat Dr. E. Reiß	"	3
36.	"	"	Leon Rosenzweig	"	4
37.	"	1900	Buchhändler Rom. Schally	"	3
38.	"	1899	Universitätsprofessor Dr. Rudolf Scharizer	"	2
39.	"	1897	Ignaz Schnirch	"	2
40.	"	"	Bernhard Seidenstein	"	2
41.	"	1902	Frau Honora Seidenstein	"	4
42.	"	1897	Josef Steiner	"	2
43.	"	"	Advokat Dr. Benno Straucher	"	2
44.	"	1899	Revident Leopold Szule	"	2
45.	"	1902	Katechet Sigm. Szymonowicz	"	3
46.	"	1897	Brüder Tabakar	"	3
47.	"	"	Frau M. Tabakar-Kowszewicz	"	2
48.	"	1899	Universitätsprofessor Dr. Eduard Tangl	"	2
49.	"	1902	Professor Joh. Tiron	"	2
50.	"	1897	Kultusvorstand N. Tittinger	"	2
51.	"	"	Kaufmann Isak Tittinger	"	2
52.	"	"	Landeschulinspektor Dr. Karl Tumlirz	"	6
53.	"	1900	Hofrat Jos. Ullmann	"	6
54.	"	1897	Berciu Wenders Söhne	"	2
55.	"	"	Oberbaurat Ludwig West	"	2
56.	"	1900	Leo Winkler v. Seefels	"	2
57.	"	1902	Frau Rachel Wolfinger	"	3
58.	"	1904	Dr. Leop. Zaloszer (Kimpolung)	"	10
59.	"	1899	Universitätsprofessor Dr. Karl Zelinka	"	2
60.	"	"	Hofrat Dr. Ferd. Ziegler v. Blumenthal	"	1

Summe . . . . . K 182

c) Spenden der Wohltäter:

Ergebnis einer Sammlung in Witznitz 11 K. Herr David Fallik 2 K. — Ergebnis der Sammlung unter den Schülern: a) Nachtrag zum Berichte über das Jahr 1902/3: I. Kl. c 6 K 20 h, II. Kl. b 12 K, IV. Kl. b 4 K 20 h. b) Sammlung im Jahre 1903/4: Es spendeten die Schüler der

I. Kl. a: 63 K 70 h, davon Ferliewicz und Baron Kapri je 5 K, Bilgrei und Roß je 4 K, Czechowski, Daskaliuk, Hermann, Jasilkowski, Kobierzycki, Leo, Osadez, Sachter, Wolanski und Wraubek je 2 K, Malina und Przygodzki je 1 K 60 h, Czupka 1 K 40 h, Drohomirecki Nik. und Ilnicki je 1 K 20 h, Danilewicz, Grünberg, Jäger, Kozariszczuk, Rybka, Schwemmschuh und Żurowski 1 K und 19 Schüler kleinere Beträge.

I. Kl. b: 19 K 50 h, davon Doinicki 2 K 10 h, Smal-Stocki 1 K 40 h, Baloscheskul 1 K 50 h, Kahusiński 1 K und 39 Schüler kleinere Beträge.

1 Kl. c: 13 K 50 h, davon Popiel 2 K, Minticz und Nayda je 1 K und 39 Schüler kleinere Beträge.

II. Kl. a: 42 K 90 h, davon Allerhand 6 K, Orobko 4 K, Christof, Huley, Kozak, Porges und Zelenczuk je 2 K, Aufgabel 1 K 20 h, Hammel 1 K 20 h, Grabowski 1 K 10 h, Karmin, Mitrofanowicz, Ostaficiuk und Weidenfeld je 1 K und 31 Schüler kleinere Beträge.

II. Kl. b: 14 K, davon Hladij 1 K 50 h, Balicki, Cyganek und Jerijmiczuk je 1 K und 34 Schüler kleinere Beträge.

III. Kl. a: 53 K 50 h, davon Braudstetter und Metsch Bela je 4 K, Gärtner 3 K 80 h, Holder und Kwiatkowski je 3 K, Iwanowicz, Labij, Rauchwerger, Romanowicz, Schapira Gustav und Max je 2 K, Korn 1 K 60 h, Herzog 1 K 50 h, Bretfeld 1 K 20 h, Hirschhorn 1 K 10 h und 24 Schüler kleinere Beträge.

III. Kl. b: 22 K 20 h, davon Gliński, Hankiewicz und Jeremijczuk Wlad. je 2 K, Baloscheskul 1 K 70 h, Sarnawski 1 K 50 h, Dzerowicz, Stupnicki Stefan und Wladimir und Wlad je 1 K und 34 Schüler kleinere Beträge.

IV. Kl. a: 30 K, davon Hnles 8 K, Bar 6 K, Lerchenfeld 3 K, Buchholz 1 K 20 h, Andrejczuk 1 K 10 h und 19 Schüler kleinere Beträge.

IV. Kl. b: 14 K 98 h, davon Ilewicz 2 K, Czajkowski und Koczerhan je 1 K 50 h und 29 Schüler kleinere Beträge.

V. Kl. a: 61 K 40 h, davon Jekeles 7 K, Schurf Pinkas 5 K 50 h, Bezen 5 K, Haber 4 K 50 h, Iwanowicz, Jakubowski und Zachar je 4 K, Landmann 3 K, Domański, Kozak, Lunenfeld, Morgenstern, Ostapowicz und Runes je 2 K, Abraham 1 K 50, Geller und Schurf Phöbus 1 K 10 h und 14 Schüler kleinere Beträge.

V. Kl. b: 41 K 20 h, davon v. Drohomirecki und Orelecki je 5 K, Pauliuk 4 K 50 h, Mihaliuk 4 K 45 h, Chiovschi und Czesnykowski je 4 K 40 h, v. Jasienicki und Iwasiuk je 4 K, Baloszeskul 2 K, Cyganiuk 1 K 20 h und 8 Schüler kleinere Beträge.

VI. Kl. a: 26 K 40 h, davon Allerhand Heinrich und Karl je 2 K 50 h, Czikaný, Druckmanu und Schnee je 2 K, Schule 1 K 20 h, Haas 1 K 10 h, Gierowski, Krämer und Lessner je 1 K und 22 Schüler kleinere Beträge.

VI. Klasse s: 8 K, davon Macieliński 2 K, Tyminskyj 1 K und 13 Schüler kleinere Beträge.

VII. Kl.: 75 K 63 h, davon v. Drohomirecki 9 K 78 h, Krassel 6 K 70 h, Bekul 5 K 85 h, Einhorn 5 K 42 h, Baumann und Sommer je 5 K, Landau 3 K 80 h, Jędrzyjowski und Kosiński je 3 K 60 h, Hornik 2 K 65 h, Buchberg 2 K 60 h, Welisch 2 K 5 h, Halip, Pfaff, Rongusz und Schmul je 2 K, Schapira 1 K 38 h, Kirstiuk 1 K 20 h, Mykityla 1 K 10 h, Ebner, Lesner, Orza, Svohoda und Szkwarzuk je 1 K und 5 Schüler kleinere Beträge.

d) Ausweis über den Stand der „Bibliotheca pauperum“.

Zu den am Ende des Schuljahres 1902/03 ausgewiesenen 901 Lehrbüchern sind in diesem Jahre durch Kauf 115 und durch Schenkung 55 hinzugekommen. Nach Ausscheidung von 103 Exemplaren besitzt die Bibliothek gegenwärtig 968 Lehrbücher

Geschenkt wurden vom Direktor Kozak 8, Prof. Bittner 1, aus dem Nachlasse des Prof. Saxl 10, Verein „Zion“ 5, ferner von Schülern, und zwar 1902/03: Kostecki, Lewandowski, Holubowicz (VII.) und Załoziecki (VIII., I. St.-G.) je 1, Zelenczuk (I. a), von Drohomirecki und Podlaszecki (VI. b) je 1, Zaloszer (III. a) 5, und von ungen. Spendern 6. — 1903/04: aus der Schülerlade des I. St.-G. 4, von den Schülern Gärtner (III. a) 2, Hessler (III. a) 1, Brendzan (IV. a) 2, Cyganiuk (V. b), Kassianowicz (V. a), Bronikowski (VI. a) und Chodakowski (VII) je 1 Buch.

Ausgeliehen wurden im Berichtsjahre an 250 Schüler 687 Bücher.

Der unterzeichnete Ausschuß sagt allen edlen Spendern, besonders dem hohen Landtage und der löblichen Bukowiner Sparkasse für die neuerlich zugewiesenen Subventionen im Namen der unterstützten Schüler den innigsten Dank und bittet auch in Hinkunft dem Vereine das gleiche Wohlwollen zuwenden zu wollen.

Czernowitz, am 1. Juni 1904.

Direktor Kornel Kozak,
Obmann.

Prof. Emil Malachowski,
Schriftführer.

Regierungsrat Dr. Ed. Reiß,
Obmann-Stellvertreter.

Prof. Jos. Bittner,
Säckelwart und Bibliothekar.

Advokat Dr. Max Goldenberg, Domherr Kajetan Kasprowicz, Professor
Athanasius Lewinski.

C. Sonstige Unterstützungen.

Der Kaiserin Elisabeth-Damenverein zur Beköstigung armer israelitischer Schulkinder wendete der Anstalt vier Freitische in der Volksküche zu, in deren Genuss Süszie Engler (III. a), Juda Chaim Morgenstern (IV. a), Hersch Rosenfeld (IV. a) und Benzin Schauer (IV. a) standen.

Der Verwaltungsrat des I. allgemeinen Beamtenvereines in Wien hat in seiner Sitzung vom 28. Oktober 1903, Zl. 28000, folgenden Schülern einmalige Unterrichtsbeiträge bewilligt: 1. Stupnicki Stefan (III. a) 80 K; 2. Brendzan Valerian (IV. a) 80 K; 3. Podlaszecki Jaroslaus (VI. b) 100 K und 4. Rongusz Wladimir (IV. b) 80 K.

Der Ausschuß des Schulfondsvereines für Bedienstete der Staatseisenbahnverwaltung hat mit Zustimmung Seiner Exzellenz des Herrn Eisenbahn-Ministers den Schülern Newrly Jaroslaus (IV. a) und Rużyłowicz Franz (VI. a) einen Unterrichtsbeitrag von je 200 K bewilligt. (Laut Erlaß des k. k. Eisenbahnministeriums vom 11. Dezember 1903, Zl. 50313/04).

Mit Zuschrift vom 30. Juni 1904 verlieh das Ferienheim-Komitee des jüdisch-nationalen Vereines „Zion“ zwei Schülern der Anstalt je einen Ferienheim-Platz.

Mehrere Ärzte, vornehmlich die Herren Direktor des Landes-Krankenhauses Sanitätsrat Dr. Philippowicz, Zahnarzt Dr. Klem und Dr. Swiercho, behandelten unbemittelte Schüler unentgeltlich.

Die Direktion spricht an dieser Stelle allen edlen Wohltätern der studierenden Jugend den wärmsten Dank mit der Bitte aus, der Anstalt das bisherige Wohlwollen auch fernerhin zu bewahren.

Dir. Kornel Kozak.

VIII. Chronik der Anstalt.

Die Einschreibungen der Schüler, ferner die Aufnahms-, Wiederholungs- und Nachtragsprüfungen fanden am 1., 2. und 3. September 1903 statt.

Am 4. September wohnten Schüler und Lehrer dem feierlichen Eröffnungsgottesdienste bei, worauf die Disziplinarvorschriften und der Stundenplan verlesen wurden. Der regelmäßige Unterricht begann am 4. September nachmittags.

Im Berichtsjahre erfuhr die Anstalt eine weitere Ausgestaltung dadurch, daß im Sinne des Min.-Erl. vom 30. Oktober 1900, Zl. 28075, die VII. Klasse eröffnet wurde. Die Anstalt zählte also im abgelaufenen Schuljahre 15 Klassen, die in vier benachbarten Gebäuden notdürftig untergebracht waren.

Auch auf dem Gebiete der relativ obligaten Gegenstände und der Freifächer trat eine Vermehrung ein, indem zufolge Min.-Erl. vom 4. Juni 1903, Z. 1035 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. Juni 1903, Z. 4488) der früheren zwei ruthenischen Freikurse nunmehr die sukzessive Errichtung von vier aufsteigenden relativ-obligaten Kursen zur Ausbildung in der ruthenischen Sprache für Schüler nicht-ruthenischer Nationalität genehmigt und mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1903, Z. 7229, der II. Kurs für den Unterricht im Französischen (2 St. wöch.) aktiviert wurde.

Im Personalstande des Lehrkörpers traten folgende Veränderungen ein:

Mit dem Min.-Erl. vom 19. Juni 1903, Z. 19434 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 2. Juli 1903, Z. 4891, bezw. 4951) wurde den Professoren Emil Malachowski am Staatsgymnasium in Sereth und Wladimir Kmicikiewicz am Staatsgymnasium in Przemysl je eine Lehrstelle am h. o. k. k. II. Staatsgymnasium verliehen.

Mit dem Min.-Erl. vom 26. August 1903, Z. 24727 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 9. September 1903, Zl. 6938) wurde der Supplent Franz Olszewski zum wirklichen Lehrer an der Anstalt ernannt.

Zufolge Min.-Erl. vom 26. August 1903, Z. 26669 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 3. September 1903, Z. 6772) wurde der wirkliche Lehrer Dr. Adolf Michniewicz aus Dienstesrücksichten der Filiale des I. Staatsgymnasiums — zunächst auf die Dauer des Schuljahres 1903/4 — zur Dienstleistung zugewiesen und an dessen Stelle im Grunde Sitzungsbeschlusses des k. k. Landesschulrates vom 7. September 1903 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1903, Z. 6930) der Supplent Adolf Czerny dem II. Staatsgymnasium zur Dienstleistung zugeteilt.

Zufolge Min.-Erl. vom 15. September 1903, Z. 30683 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 5. November 1903, Z. 7804) wurde der Supplent Dr. Miron Korduba zum provisorischen Lehrer an der Filiale des I. Staatsgymnasiums ernannt und gleichzeitig dem II. Staatsgymnasium zur Dienstleistung zugewiesen.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. Oktober 1903, Z. 8758, wurde an Stelle des bisherigen Nebenlehrers für Zeichnen Basil Iwasiuk, der auf seinen Posten resigniert hatte, mit Genehmigung des k. k. Min. f. K u. U. (Min.-Erl. vom 9. Oktober 1903, Z. 32425) der ungeprüfte Supplent Karl Schwan zum Nebenlehrer für den Unterricht im Freihandzeichnen bestellt.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 6. September 1903, Z. 6812, wurde dem Supplenten Hilarion Fedorowicz behufs Fortsetzung des Kurgebrauches in der Bilz'schen Heilanstalt bei Dresden ein vierzehntägiger und zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 18. September 1903, Z. 7238, dem wirklichen Lehrer Franz Olszewski krankheitshalber ein vierwöchentlicher Urlaub bewilligt.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 3. September 1903, Zl. 6623, wurde der Nebenlehrer für den Unterricht im weltlichen Gesange Johann Horner für die Dauer von 14 Tagen beurlaubt.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 26. Oktober 1903, Zl. 9055, wurde die Aufteilung der Lehrstunden des mit dem Min.-Erl. vom 4. Dezember 1903, Zl. 40044, krankheitshalber bis zum Schlusse des ersten Semesters beurlaubten Prof. Wladimir Kmicikiewicz für die Dauer seiner Dienfuntauglichkeit genehmigt und gleichzeitig gestattet, daß aus diesem Anlasse dem prov. Hauptlehrer an der hierortigen Lehrerbildungsanstalt Peter Komonowski der Lateinunterricht in der ersten ultraquistischen Abteilung der I. Klasse in 8 wöchentlichen Stunden übertragen wurde.

Zutolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 8. November 1903, Zl. 9519, wurde an Stelle des über eigenes Ansuchen enthobenen prov. Lehrers an der Vorbereitungs-klasse Georg Martyniuk der städtische Unterlehrer Georg Kawulia zum supplierenden Übungsschullehrer an der genannten Klasse bestellt.

Se. Exzellenz der Herr Minister für Kultus und Unterricht hat mit dem Erlasse vom 11. Jänner 1904, Zl. 28, (intim. mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 26. Jänner 1904, Zl. 430, den Unterlehrer Georg Kawulia zum wirklichen Lehrer an der Vorbereitungs-klasse mit den Rechten und Pflichten eines Übungsschullehrers ernannt und gleichzeitig dem Genannten die im Volksschuldienste zugebrachte Zeit im Sinne des § 14 des Gesetzes vom 19. September 1898 (R.-G.-Bl. Nr. 174) mit einem Jahre angerechnet.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 24. Mai 1904, Zl. 1445, wurde im Einvernehmen mit der k. k. Landesregierung der k. k. Sanitätskonzipist Dr. Michael Lewicki zum Schularzte - gegen ein Ehrenhonorar von 500 K jährlich - für die Anstalt provisorisch bestellt.

Mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1903, Zl. 7093, beziehungsweise Zl. 7103, wurde den Professoren Johann Tiron und Dr. Moses Sigall und mit dem L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. September 1903, Zl. 7312, dem Professor Sergius Szpoynarowski ab 1. September 1903 die II. Quinquennalzulage zuerkannt.

Zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 13. Jänner 1904, Zl. 117, wurde dem Professor Peter Christof vom 1. Februar 1904 angefangen die II. Quinquennalzulage zuerkannt.

Aus Anlaß des Ablebens Sr. Heiligkeit des Papstes Leo XIII. fand am 24. Juli 1903 in der h. o. röm.-kath. Pfarrkirche ein feierliches Requiem statt, an welchem der Direktor namens der Anstalt teilnahm.

Am 12. August 1903 wurde anläßlich der Wahl Sr. Heiligkeit Pius X. zum Papste in der röm. kath. Pfarrkirche ein solenner Dankgottesdienst mit Tedeum abgehalten, dem in Vertretung des beurlaubten Direktors der Senior des Lehrkörpers, Professor Viktor Prelicz, beiwohnte.

Am 10. September nahmen Schüler und Lehrer an den feierlichen Trauerandachten der verschiedenen Riten für weiland Ihre Majestät die verewigte Kaiserin Elisabeth teil.

Am 4. Oktober als am Tage des Allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät des Kaisers wurden in den Gotteshäusern aller Konfessionen Festgottesdienste abgehalten, denen die Schuljugend unter Führung des Lehrkörpers beiwohnte.

Am 17. Oktober hielt der Vortragsmeister Konrad Peckelmann einen von Schülern und Lehrern sehr beifällig aufgenommenen Rezitationsvortrag, wobei einige ausgewählte Dichtungen von Goethe, Uhland, Baumbach und Wildenbruch in gelungener Weise deklamiert wurden.

Am 31. Oktober nachmittags besuchten die Schüler der höheren Klassen unter Führung des Direktors und der Professoren Bittner, Isopenko und Klem die von der hiesigen Gesellschaft der Kunstfreunde im Gebäude des Gewerbemuseums veranstaltete Kunstausstellung, wobei der Nebenlehrer für den Unterricht im Zeichnen, Karl Schwan, die zum Verständnis der Gemälde und der Skulpturen nötigen Erläuterungen gab.

Am 10. Dezember inspizierte der k. k. Landesschulinspektor, Herr Dr. Karl Tumlirz, den Unterricht in der Vorbereitungs-klasse.

Am 19. Dezember besichtigten die älteren Schüler unter Führung mehrerer Mitglieder des Lehrkörpers die Zuckerfabrik in Żuczka. Die daselbst anwesenden Fabrikbeamten erteilten den Besuchern in besonders entgegenkommender Weise die nötigen Informationen.

Am 30. Jänner schloß das I. Semester mit der Zeugnisverteilung; an demselben Tage und am 31. wurden die Privatistenprüfungen vorgenommen.

Mit Beginn des II. Semesters, am 3. Februar, nahm Prof. Kmicikiewicz nach erfolgter Wiedergenesung seine lehramtliche Tätigkeit wieder auf. In seiner Lehrverpflichtung trat insofern eine Änderung ein, als er statt des Deutschunterrichtes in I. b den Unterricht im Ruthenischen — als Unterrichtssprache — in der genannten Klasse übernahm. Der hiedurch entlastete provisorische Gymnasiallehrer Dr. Korduba übernahm von Prof. Klem den Unterricht im Ruthenischen in der III. Klasse A, während der Deutschunterricht in I. b dem Prof. Malachowski, als dem bisherigen Vertreter des im I. Semester beurlaubten Prof. Kmicikiewicz, übertragen wurde.

In der Zeit vom 20. Februar bis 5. März unterzog der k. k. Landesschulinspektor, Herr Dr. Karl Tumlirz, unter Assistenz des Landesschulrats-Mitgliedes Univ.-Prof. Dr. Smal-Stocki die Anstalt einer eingehenden Inspektion und sprach sich bei der am 5. März abgehaltenen Inspektionskonferenz hinsichtlich der Disziplin, der Methode und der erzielten Unterrichtserfolge im allgemeinen anerkennend aus.

Zufolge Min.-Erl. vom 5. März 1904 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 13. März 1903, Z. 2241) wurde der der Filiale des I. Staatsgymnasiums zur Dienstleistung zugewiesene wirkliche Lehrer Adolf Michniewicz im Lehramte definitiv bestätigt.

Am 6. März wohnten die Schüler dem vom Afrika-Reisenden Westmark in der Turnhalle veranstalteten Vortrage „Über die Menschenfresser am Kongo“ bei und nahmen die überaus instruktiven Ausführungen des Vortragenden mit großem Interesse entgegen.

Die Osterexerzitien wurden für die Schüler aller christlichen Konfessionen am 27., 28. und 29. April abgehalten.

Am 5. Mai inspizierte der k. k. Landeschulinspektor Anton Stefanowicz den Zeichenunterricht, besichtigte auch die Lehrmittelsammlung und gab seiner vollen Befriedigung über das Gesehene Ausdruck.

Mit Einwilligung Seiner Durchlaucht des Herrn k. k. Landespräsidenten Prinzen Hohenlohe-Schillingsfürst inspizierte am 9. und 10. Mai der k. k. Landeschulinspektor für Galizien, Emanuel Dworski, — in Begleitung des Direktors — zum Zwecke des Studiums der Frage einer utraquistischen Einrichtung der Mittelschulen in Ostgalizien den Unterricht in den ruthenisch-deutschen Parallel-, wie auch in einigen deutschen Stammklassen in eingehender Weise und nahm auch Einsicht in die schriftlichen Arbeiten, beziehungsweise Präparationen der Schüler, so daß er auf Grund der eigenen Wahrnehmungen und der ihm seitens des Direktors hinsichtlich des Lehrziels, der Methode und des Erfolges des Unterrichtes erteilten Auskünfte und Informationen ein vollkommenes Bild über die utraquistische Organisation der Anstalt gewinnen konnte.

Am 1. Juni trat der mit dem Landesschulrats-Erlasse vom 24. Mai 1904, Z. 1445, für die Anstalt provisorisch bestellte Schularzt, k. k. Sanitätskonzipist Dr. Michael Lewicki, den Dienst an.

Am 31. Mai, 1., 6. und 7. Juni inspizierte der zufolge L.-Sch.-R.-Erl. vom 10. Juni 1903, Z. 4292, mit den Funktionen eines Diözesaninspektors betraute hochw. Seminarrektor Michael Draczynski den gr.-or. Religionsunterricht in allen Klassen.

Im Sinne des h. Min.-Erl. vom 4. Juni 1903, Zl. 1035 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 21. Juni 1903, Z. 9488) wurden mit Beginn des Schuljahres 1903/4 die ersten zwei Kurse zur Ausbildung in der ruthenischen Sprache für Schüler nichtruthenischer Nationalität aktiviert. Die Schüler des II. Kurses wurden in eine Unter- und eine Obergruppe geteilt.

Während des abgelaufenen Schuljahres wurden die röm.-kath., gr.-kath. und gr.-or. Schüler dreimal zur h. Beichte und h. Kommunion geführt.

Die mündlichen Versetzungsprüfungen fanden in der Zeit vom 21. Juni bis 10. Juli im Beisein des Direktors statt.

Der 6. Juli wurde vom Direktor freigegeben und zu Schülersausflügen der unteren Klassen benützt.

Am 6. und 7. Juli wurden die Privatistenprüfungen vorgenommen.

Am 15. Juli wurde das zweite Semester mit einem feierlichen Dankamte und der Verteilung der Zeugnisse geschlossen.

Am 15. und 16. Juli fanden die Aufnahmeprüfungen in die I. Klasse statt.

IX. Gesundheitspflege.

Zu Beginn des Schuljahres 1903/4 wurde die Konferenz betreffend die Gesundheitspflege der Schuljugend abgehalten, der aber diesmal ein Arzt nicht beiwohnte, da Dr. Michael Lewicki nur für das vorige Schuljahr 1902/3 bestellt war. In derselben wurden im Sinne der Min.-Verord. vom 15. September 1890, Z. 19097, die zur Förderung der Gesundheitspflege zu ergreifenden Maßnahmen besprochen, worauf hiefür ein bestimmtes Programm, besonders auf Baden, Schwimmen, Turnen, Schlittschuhlaufen, Jugendspiele und Exkursionen Bezug nehmend, festgestellt wurde.

Am 19. September 1903 hielt das Jugendspielkomitee, das aus dem Direktor als Obmann, den Professoren Adolf Czerny, Nikolaus Isopenko, Julian Kobylański und dem Turnlehrer Johann Radomski als Mitgliedern besteht, eine Besprechung ab, bei welcher der Turnlehrer ein ausführliches Programm entwarf, das auch angenommen wurde.

Auf Grund desselben fanden im abgelaufenen Schuljahre Jugendspiele, beziehungsweise Ausflüge und Übungsmärsche unter der Leitung des obgenannten Komitees jeden Samstag nachmittags, oft auch an Sonn- und Feiertagen, soweit es die Witterung erlaubte, statt. Die Spieler wurden behufs besserer Leitung und Überwachung in 2 bis 3 Gruppen eingeteilt. Die Beteiligung sowohl an den Spielen im Schulgarten als auch an den Ausflügen und Übungsmärschen war eine so rege, daß die Zahl der an den Jugendspielen teilnehmenden Schüler 46% der Gesamtzahl der Schüler betrug. Außerdem spielten die Schüler des Obergymnasiums an jedem Wochentage, mit Ausnahme der Sonntage, 1½ bis 2 Stunden Lawn-Tennis.

Während des Winters wurden an jedem Sonntage von 11—12 Uhr vormittags durch den Turnlehrer 10 brave Schüler, die sich dazu selbst meldeten, als Spielwarte ausgebildet. Zur selben Zeit, besonders in den Wintermonaten, wurden einige Schüler unter Aufsicht des Turnlehrers durch ältere, bereits ausgebildete Schüler, im Trommelschlagen und Hornblasen unterrichtet. Von den Spielwarten zeichneten sich durch ihren regen Eifer die Schüler: Kozak Arkadius (V. Kl. a), Mihaliuk Nikolaus (V. Kl. b), Tarnowiecki Theophil (V. Kl. a), Dragan Orest (VI. Kl. b) und von den Spilleuten: Kozak Georg (II. Kl. a) und Onciul Johann (II. Kl. a) besonders aus, weshalb sie in Anerkennung dessen mit angemessenen Prämien bedacht wurden.

Im verflossenen Schuljahre wurden 18 Ausflüge und Übungsmärsche veranstaltet, und zwar je einer nach Molodia, Rohozna, nach dem Zuczkaer Walde und auf den Cecina,

zwei nach Zuczka, wobei auch die Zuckerfabrik besichtigt wurde, und 11 nach dem Horeczaer Waldchen. Bei den Wintermärschen wurde das Schneeballwerfen geübt. An den Exkursionen beteiligten sich 42% der Gesamtschülerzahl.

Wie alljährlich, wurde auch in diesem Winter im Schulgarten ein Eislaufplatz hergerichtet, der fast täglich von vielen Schülern zum Schlittschuhlaufen benützt wurde. Im Sommer wurde heuer derselbe Platz für das Lawn-Tennispiel hergestellt.

Auch im Berichtsjahre hatte die Direktion für warme Bäder im Badehaus des Herrn Gedali vorgesorgt, welcher an bestimmten Tagen den Schülern der Anstalt den Besuch des Bades zu ermäßigten Preisen freistellte.

In der Zeit vom 6. Oktober 1903 bis 1. Juni 1904 wurden 920 Badekarten ausgegeben; darunter waren 214 vom Badehausbesitzer Herrn Gedali bewilligte Freikarten, wofür ihm an dieser Stelle der gebührende Dank abgestattet wird und 175 Badekarten, zu deren Anschaffung 35 K aus den Jugendspielbeiträgen verwendet wurden.

Bäder wurden von den Schülern der einzelnen Klassen in nachstehender Anzahl genommen: I. Kl. 273, II. Kl. 136, III. Kl. 117, IV. Kl. 121, V. Kl. 104, VI. Kl. 97, VII. Kl. 52.

Die Ausgabe und Verrechnung der Badekarten, die Führung des Verzeichnisses der Badenden behufs Kontrolle in sanitärer Hinsicht sowie die Überwachung des Badehausbesuches besorgte die Direktion im Einvernehmen mit dem Jugendspielkomitee.

Übersichtstabelle

über die Teilnehmer an den Jugendspielen, den Ausflügen etc. und über den Gesundheitszustand der Schüler im Schuljahre 1902/1903.

Klasse	Zahl der					Zahl der		Zahl der an Infektionskrankheiten Erkrankten						
	Teilnehmer an		Eisläufer	Schwimmer	in den Ferien auf dem Lande Wohnenden	Kurz-sichtigen	Schwerhörigen	Influenza	Masern	Scharlach	Diphtheritis	Typhus	Blattern	Keuchhusten
	Jugendspielen	Ausflügen												
I. a .	30	31	11	10	19	3	3	—	—	—	—	—	—	—
I. b .	33	34	12	17	34	2	3	3	1	1	—	—	—	—
I. c .	33	35	5	24	47	2	—	—	1	—	—	—	—	—
II. a .	25	27	14	15	31	5	2	—	—	1	1	—	1	1
II. b .	24	30	21	25	38	2	2	—	—	1	—	1	—	—
III. a .	15	19	26	22	38	7	3	4	—	—	—	—	—	1
III. b .	25	30	28	32	51	1	4	—	—	—	—	—	—	—
IV. a .	18	30	25	26	31	7	1	4	2	1	1	—	—	—
IV. b .	24	25	5	19	29	5	—	—	—	—	—	1	—	—
V. a .	18	26	12	21	32	2	—	3	—	—	—	—	—	—
V. b .	13	15	8	13	24	3	1	1	1	—	—	—	—	—
VI. a .	10	10	18	27	36	4	—	2	—	—	—	—	—	—
VI. b .	5	5	14	20	20	3	1	7	—	—	—	—	—	—
VII. .	7	7	12	19	24	7	2	3	—	—	—	—	1	—
Summe .	280	324	211	290	454	53	22	27	5	4	2	2	2	2

X. Wichtigere Erlässe der vorgesetzten Behörden.

1. Min.-Erl. vom 23. Juni 1903, Zl. 1322 (intim. mit L.-Sch.-R.-Erl. vom 6. Juli 1903, Zl. 4828), womit Anordnungen hinsichtlich des vorgeschriebenen Schulgebietes getroffen werden.

2. L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1903, Zl. 7229, durch welchen genehmigt wird, daß vom Beginne des Schuljahres 1903/04 bis auf weiteres der nicht obligate französische Sprachunterricht in zwei Kursen mit je 2 wöchentlichen Stunden abgehalten werde.

3. Min.-Erl. vom 2. September 1903, Zl. 29359 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. September 1903, Zl. 7187), wodurch eröffnet wird, daß die bei einer Maturitätsvorprüfung erworbenen günstigen Noten, im Falle sie durch ein dem Kandidaten ausgestelltes Maturitäts-Prüfungszeugnis nachgewiesen oder ämtlich bescheinigt werden, bei einer eventuellen neuerlichen Ablegung der Maturitätsprüfung auch dann ihre volle Geltung beibehalten, wenn die Wiederholung der Maturitätsprüfung an einer anderen Anstalt, als an welcher seinerzeit die Vorprüfung abgehalten wurde, stattfindet.

4. L.-Sch.-R.-Erl. vom 17. Oktober 1903, Zl. 7314: im Sinne des Min.-Erl. vom 21. August 1903, Zl. 28852, wird die vom Lehrkörper beantragte Einführung des fünfständigen Vormittagsunterrichtes zunächst versuchsweise für das Schuljahr 1903/04 genehmigt und dem entsprechend auch die Verteilung der Erholungspausen derart geregelt, daß auf jede Unterrichtsstunde 50 Minuten entfallen.

5. Min.-Erl. vom 4. Dezember 1903, Zl. 13846 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 2. März 1904, Zl. 11300 ex 1903): Weisungen, betreffend a) die häufige Untersuchung der Turngeräte auf ihren tadellosen Zustand, b) die Kletterübungen, c) die Verantwortlichkeit des Turnlehrers bezüglich der persönlichen Sicherheit seiner Schüler.

6. L.-Sch.-R.-Erl. vom 9. Dezember 1903, Zl. 10611, betreffend die Ermächtigung zur Vornahme von praktischen Prüfungen aus der ruthenischen, beziehungsweise rumänischen Sprache für den Fall, daß seitens der Universitätsprofessoren die Abhaltung dieser Sprachprüfungen abgelehnt wird.

7. L.-Sch.-R.-Erl. vom 11. Jänner 1904, Z. 74, ordnet die weiteste Verbreitung der von Prof. Leo Burgerstein herausgegebenen schulhygienischen Broschüren: „Gesundheitsregeln für Schüler und Schülerinnen“ und „Zur häuslichen Gesundheitspflege der Schuljugend“ an.

8. Min.-Erl. vom 19. Jänner 1904, Z. 29 (L.-Sch.-R.-Erl. vom 29. Jänner 1904, Z. 741), womit der zufolge Min.-Erl. vom 22. Oktober 1901, Z. 26548, genehmigte Lehrplan für die mit der Anstalt in Verbindung stehende Vorbereitungsklasse dahin abgeändert wird, daß die wöchentlichen Realienstunden von vier auf zwei herabgesetzt, dagegen die wöchentlichen Unterrichtsstunden im Ruthenischen und ebenso im Rechnen um je eine vermehrt werden, so daß die Gesamtstundenzahl (28) bis auf weiteres bestehen bleibt.

9. L.-Sch.-R.-Erl. vom 18. März 1904, Z. 1449: Anordnung, daß in Hinkunft die Vorprüfungen unmittelbar vor dem Beginne der schriftlichen Maturitätsprüfung abzuhalten sind.

10. L.-Sch.-R.-Erl. vom 22. März 1904, Z. 1765, womit im Sinne der Weisungen bestimmt wird, daß die Lokalausschließung eines Schülers wegen wiederholter dritter Fortgangsklasse nur am Schlusse des zweiten Semesters erfolgen kann.

11. L.-Sch.-R.-Erl. vom 1. Mai 1904, Z. 3133, betreffend die normativen Bestimmungen hinsichtlich der Behandlung der Lehrpersonen und der Schüler mosaischer Konfession gelegentlich der gebotenen (13) jüdischen Festtage.

12. L.-Sch.-R.-Erl. vom 24. Mai 1904, Z. 1445: es wird ein besonderer Schularzt für die Anstalt provisorisch bestellt und zugleich eine provisorische Instruktion für die Schulärzte an Mittelschulen erlassen.

XI. Verzeichnis der Schüler am Schlusse des Schuljahres 1903/1904.

Schüler, deren Namen **fett** gedruckt sind, haben ein Zeugnis der ersten Klasse mit
Vorzug erhalten.

I. Klasse A. (35 + 9 Schüler.)

1. Balicki Kornel, 2. Beł Emilian, 3. Bilgrei Adolf, 4. Czechowski Kasimir, 5. Czupka Basil, 6. Danilewicz Nikolaus, 7. Daskaliuk Basil, 8. Drohomirecki Johann, 9. Drohomirecki Nikolaus, 10. Dutezak Theophil, 11. Ferliewicz Ottokar, 12. Geller Bernhard, 13. Ilnicki Marian, 14. Jasilkowski Stanislaus, 15. Kobierzycki Emil, 16. Kozariszczuk Igor, 17. Leo Otto, 18. Malina Paul, 19. Münz Aron, 20. Nowelski Romuald, 21. Osadez Epiphanius, 22. Piatkowski Rudolf, 23. Prelicz Alfred, 24. Prelicz Erwin, 25. Przygodzki Eduard, 26. Rosenkranz Siegmund, 27. Roß Johann, 28. Rybka Josef, 29. Sachter Heinrich, 30. Schwemschuh Alexander, 31. Tkaczuk Otto, 32. Wolanski Josef, 33. Woloszczuk Gregor, 34. Wraubek Josef, 35. Zoppa Alexander. *Privatisten:* 1. Balicki Jaroslaus, 2. Brauner Hersch, 3. Donnersberg Helene, 4. Grünberg Julius, 5. Hermann Albert, 6. Jäger Julius, 7. Baron Kapri Dominik, 8. Trent Eduard, 9. Zappler Artur.

I. Klasse B. (49 Schüler.)

1. Albota Alexander, 2. Aronetz Johann, 3. Babiuk Adam, 4. Baczynski Eugen, 5. Badiuk Nikolaus, 6. Baloscheskul Wladimir, 7. Baraniak Wladimir, 8. Bohatyretz Ananias, 9. Boyczuk Wassil, 10. Burek Emanuel, 11. Butzura Isidor, 12. Chemiczuk Darius, 13. Cisyk Anatol-Leontius, 14. Dobrowolski Adolf-Anton, 15. Dolnicki Roman, 16. Dragan Justin, 17. Durst Rudolf-Roman, 18. Dudeczak Sofoni, 19. Dzendzanowski Georg, 20. Eustafiewicz Kornel, 21. Galan Stephan, 22. Gayer Isidor, 23. Gregori Wladimir, 24. Grekul Stephan, 25. Hajduk Johann, 26. Halicki Philipp, 27. Hohol Georg, 28. Horbaczewski Olympius, 29. Hoszowski Orest, 30. Hrehoriak Alexander, 31. Hrehorowicz Orest, 32. Hrymaliuk Nikolaus, 33. Hryniewicz Alexander, 34. Ilaszczuk Michael, 35. Iliuk Theophil, 36. Isopenko Dionysius, 37. Isopenko Nikolaus, 38. Ivonceskul Alexander, 39. Jarmolowicz Zenobius, 40. Jedrzejowski Ludwig, 41. Kaniuk Wladimir, 42. **Kapustynski Nikolaus**, 43. Koszewsko Josef, 44. Kera Elias-Johann, 45. Kostenczuk Konstantin, 46. Kosteniuk Kornel, 47. Kostecki Wladimir, 48. Kryżanowski Zeno, 49. Smal-Stocki Roman-Sophon.

I. Klasse C. (51 Schüler.)

1. **Kwasnicki Kasimir**, 2. Łazariuk Stephan, 3. Lesniak Alexander, 4. Letweniuk Demeter, 5. Luczek Nikolaus, 6. Lupuliak Jakob, 7. Lyczkowski Wladimir, 8. Majkowski Eugen, 9. Mihaiczuk Basil, 10. Minticz Stephan, 11. Morgocz Nikolaus, 12. Moskalek Simeon, 13. **Nayda Alexander**, 14. Neborak Nikolaus, 15. Niedzielski Stephan, 16. Odynski Basil, 17. Osadez Stephan, 18. Ostaficzuk Basil, 19. Pacaryniuk Basil, 20. Perepetza Athanasius, 21. Piśa Oldrich, 22. Plaga Anton, 23. Poluk Eugen, 24. Ponycz Basil, 25. Popiel Georg, 26. Popowiecki Johann, 27. Popowiecki Nikolaus, 28. Rachmistriuk Emil, 29. Radesz Konstantin, 30. Radomski Konstantin, 31. Rzyziuk Wladimir, 32. Serbinski Kornel, 33. Skowronski Peter, 34. Skyhar Alexius, 35. **Stowbyk Kornel**, 36. Szewczyk Alexander, 37. Szuchewicz Theophil, 38. Tarnowiecki Ananias, 39. Tkaczuk Theodor, 40. Toderiuk Roman, 41. Tomczynski Jaroslaus, 42. Totojeskul Isidor, 43. Towmatzki Nikolaus, 44. Tymczuk Johann, 45. Uhrynski Dionysius, 46. Waselaszko Johann, 47. Welniczuk Basil, 48. Welniczuk Eugen, 49. Wlad Modest, 50. Winnicki Johann, 51. Zahul Demeter.

II. Klasse A. (42 + 6 Schüler.)

1. Allerhand Alfred, 2. Apro Josef, 3. Aufgabel Josef, 4. Balicki Anton, 5. Bleier Adolf, 6. Bressler Salomon, 7. Christof Otto, 8. Dobrowolski Josef, 9. Dumicz Basil, 10. Foti Stephan, 11. Frimet Rubin, 12. Gottesfeld Chuna, 13. Grabowski Ladislaus, 14. Haber Bernhard, 15. Haiwas Anton, 16. Hammel Jakob, 17. Hlewka Eugen, 18. Huley Georg, 19. Jaskułowski Ladislaus, 20. **Karmin Elias**, 21. Kopelmann Karl, 22. Korczuk Nikolaus, 23. Kosiński Kasimir, 24. Kozak Georg, 25. Lukasewycz Kajetan, 26. Metsch Aron, 27. Miszkiewicz Stanislaus, 28. Mitrofanovici Eugen, 29. Moroz Basil, 30. Moryś Stanislaus, 31. Oberländer Karl, 32. Onciul Johann, 33. Orobko Stephan, 34. Ostaficiuk Johann, 35. Porges Eugen, 36. Totoeskul Michael, 37. Urbański Bronislaus, 38. Weidenfeld Gottfried, 39. Wędrychowski Ladislaus, 40. Zacharjasiewicz Czesław, 41. Zelenczuk Gregor, 42. **Żukowski Franz**. *Privatisten*: 1. Grossbach Rubin, 2. Hamburg Josef, 3. Hirsch Moses, 4. Lieber Jakob, 5. Metsch Leon, 6. Schreier Isak.

II. Klasse B. (57 Schüler.)

1. Adam Nikolaus, 2. Badiuk Stefan, 3. Balicki Michael, 4. Banatiuk Alexander, 5. Boberski Nikolaus, 6. Chrapko Johann, 7. **Cyganek August**, 8. Dopilka Josef, 9. Formagi Basil, 10. Gorecki Vinzenz, 11. Halicki Simeon, 12. **Hladij Peter**, 13. **Hliday Konstantin**, 14. Hrehoriak Demeter, 15. Hundycz Emil, 16. Hundycz Jaroslaus, 17. Janczek Georg, 18. Jaworski Alexander, 19. Jeremijczuk Boris, 20. Joakimowicz Mathias, 21. Jurijczuk Nazarius, 22. Kejwan Kornel, 23. Kostyk Alexander, 24. Kuczowski Theophil, 25. Mecak Wladimir, 26. Moldowan Elias, 27. Moysiuk Dionys, 28. Nawrocki Roman, 29. Niedzielski Wladimir, 30. Ostrowski Johann, 31. Pauliuk Michael, 32. Poklitar Basil, 33. Predinezuk Georg, 34. Puszkar Josef, 35. Radomski Kornel, 36. Rudaczek Johann, 37. Rudnicki Alexander, 38. Rusnak Demeter, 39. Sandul Emanuel, 40. Sawicki Fevronius, 41. Semaka Wladimir, 42. Simuliak Nikolaus, 43. Smereczyński Michael, 44. Stefiuk Peter, 45. Szerbanowicz Theodul, 46. Taszczuk Georg, 47. Taszczuk Peter, 48. Tkaczuk Basil, 49. Tkaczuk Eusebius, 50. Todoriuk Georg, 51. Tokaryk Michael, 52. Wlad Alexander, 53. Woloszczuk Basil, 54. Zachariasiewicz Roman Ignatz, 55. Zadurowicz Ladislaus, 56. Zawianski Cölestin, 57. Zipser Michael.

III. Klasse A. (59 + 13 Schüler.)

1. Andriyczuk Peter, 2. Awakowicz Stephan, 3. Balicki Wladimir, 4. Berkowicz Emanuel, 5. Bojczuk Auentius, 6. Brandstetter Viktor, 7. Bretfeld Alfons Freiherr v., 8. Brettler Hermann, 9. Brodzik Kasimir, 10. Burg Edmund, 11. Christof Gustav Ferdinand, 12. **Czownicki Josef**, 13. Donigiewicz Bogdan, 14. Engler Süsife, 15. Gärtner Leiser, 16. Gedali Gustav, 17. Goldschmidt Adolf, 18. Gruft Jakob, 19. Grünberg Adolf, 20. Herzog Abraham, 21. Heßler Edmund, 22. Hirschhorn Josef, 23. Hoffmann Karl, 24. Hruschka Bruno, 25. Jwanowicz Stephan, 26. Kaczkowski Michael, 27. Korn Moses, 28. Kriczi Adolf Leopold, 29. Kwiatkowski Witold, 30. Labij Eugen Emilian, 31. Landskron Friedrich, 32. Lipecki Eusebius, 33. Lisiński Johann, 34. Mikulasz Josef, 35. Miszkiewicz Viktor, 36. Mitrofanovici Modest, 37. Morosiewicz Michael, 38. Moroziewicz Roman, 39. Nekeforuk Elias, 40. Prévost Wilhelm, 41. Rachmistriuk Alexander, 42. Rappaport Samuel, 43. Rauchwerger Siegfried, 44. Rechlo Johann, 45. Romanowicz Julian, 46. Russnak Konstantin, 47. Rzeszowski Eugen, 48. Schapira Gustav, 49. **Schapira Max**, 50. Schöbesch Georg, 51. Seweryński Nestor, 52. Singer Mordko, 53. Smereczyński Hilarion, 54. Sydor Michael, 55. Tomowicz Alexander, 56. Tumanowicz Bogdan, 57. Urbański Eugen, 58. **Wladyga Ladislaus**, 59. Woloszczuk Peter Paul. *Privatisten*: 1. Bohosiewicz Kasimir, 2. Dresdner

Delia, 3. Dresdner Melitta, 4. Goldes Josef, 5. Gottesfeld Menachim, 6. Haber Mendel, 7. Horowitz Theodor, 8. Mandelbaum Max, 9. Metsch Bela, 10. Schärf Jakob, 11. Schwarz Nuchim, 12. Stockloew Marie, 13. Zwarek Johann.

III. Klasse B. (53 Schüler.)

1. Albota Eugen, 2. **Andrietz Georg**, 3. **Baloscheskul Eugen**, 4. Charyna Alexius, 5. Cholodniuk Nikolaus, 6. Danyiuk Michael, 7. Demitrowski Ladislaus, 8. Diakonowicz Stephan, 9. Dmetriuk Basil, 10. Dzerowicz Miroslaus, 11. Gayer Nikolaus, 12. Glinski Theophan, 13. **Hanklewicz Gregor**, 14. Hotinczan Artimon, 15. Hren Emilian, 16. Jędrzejowski Johann, 17. Jeremijczuk Eugen, 18. **Jeremijczuk Wladimir**, 19. Kocza Michael, 20. Koczala Elias, 21. Kokorian Theophil, 22. Kostyk Wladimir, 23. Kurczak Johann, 24. Magas Johann, 25. Nazarek Johann, 26. Osadczuk Basil, 27. Osadez Georg, 28. Paljów Basil, 29. Paraniuk Paul, 30. Pauliuk Xenophon, 31. Poiczuk Basil, 32. Polański Johann, 33. Romaniuk Johann, 34. Sakalo Demeter, 35. Salahora Markus, 36. Sarnawski Nikolaus, 37. Skrepnek Johann, 38. Slipeniuk Stephan, 39. Smereka Simeon, 40. Stasiuk Demeter, 41. Stupnicki Stephan, 42. Stupnicki Wladimir, 43. Swaryczewski Hilarion, 44. **Toderiuk Simeon**, 45. Tolkan Michael, 46. Turuschanko Eusebius, 47. Wasilowicz Konstantin, 48. **Wlad Miron**, 49. Wojewódka Konstantin, 50. Wolczynski Eugen, 51. Wynohradnyk Johann, 52. Zapareniuk Elias, 53. Zuryk Wladimir Johann.

IV. Klasse A. (53 + 9 Schüler.)

1. Altman Pinchos, 2. Andrejczuk Eusebius, 3. Arzt Markus, 4. Augenblük Elio, 5. Bar Markus, 6. Bäumer Michael, 7. **Brendzan Valerian**, 8. Buchholz David, 9. **Diekstein Moses**, 10. Drancz Marcel, 11. Drukman Gabriel, 12. Dumański Stanislaus, 13. Dutkowski Stephan, 14. Eustafewicz Meletius, 15. Feingold Abraham, 16. Galan Adolf, 17. Golz Leopold, 18. Halm Wolf, 19. Herzan Siegfried, 20. Hoffmann Alfred, 21. Hohenthal Anton, 22. Hoscislawski Wladimir, 23. Hulles Heinrich, 24. Janowicz Nikolaus, 25. Kalinowicz Stephan, 26. Knepper Salomon, 27. **Koib Johann**, 28. Konwalinka Hieronymus, 29. **Kozariszczuk Daniel**, 30. Lerchenfeld Ignatz, 31. Markiewicz Kajetan, 32. Merdinger Marzel, 33. Michniewicz Ladislaus, 34. Morgenstern Chaim, 35. Negrusz Kajetan, 36. Neunteufel Heinrich, 37. Newrly Jaroslaus, 38. Perlmann Abraham, 39. Rachmistriuk Eugen, 40. Rosenfeld Hersch, 41. Samit Hersch, 42. Schäfler Wolf, 43. Schärf Benjamin, 44. Schärf Salomon, 45. Schauer Benzin, 46. Spaczyński Miecislaus, 47. Steinmetz Sindel, 48. Striszka Michael, 49. Ustyanowicz Alexander, 50. Wasilowicz Johann, 51. Weissglas Isak, 52. Woloszczuk Simeon, 53. Zimblar Mathias. *Privatisten*: 1. Hessler Willibald, 2. Holler Moses, 3. Kindler Therese, 4. Kozak Axentij, 5. Lauer Johanna, 6. Mogilnicki Jaroslaus, 7. Sekler Salomon, 8. Wistek Siegmund, 9. **Zaloszer Adalbert**.

IV. Klasse B. (33 Schüler.)

1. **Bodnariuk Johann**, 2. Bojko Nikolaus, 3. Budz Basil, 4. Calinciuc Johann, 5. Czaikowski Isidor, 6. Dragan Wladimir, 7. Goj Ladislaus, 8. Gruber Vinzenz, 9. Hlewka Johann, 10. Ilewicz Roman, 11. Illiuk Johann, 12. Jędrzejowski Franz, 13. Kapustyński Josef Thomas, 14. Kebicz Basil, 15. Koczerhan Michael, 16. Kostyniuk Josef, 17. Kozarjczuk Michael, 18. Kozariszczuk Roman, 19. Kuchta Theodor, 20. Matejko Nikolaus Thaddäus, 21. Paziuk Georg, 22. Poklitar Isidor, 23. Rutzki Alexander, 24. Rutzki Josef, 25. Serbeniuk Georg, 26. **Seyk Eduard**, 27. Suchowski Eugen, 28. Tkaczuk Demeter, 29. **Warszawski Siegmund**, 30. Wischewan Johann, 31. Wynnyczuk Alexius, 32. Wynohradnyk Michael, 33. Żolewicz Alexander.

V. Klasse A. (46 + 7 Schüler.)

1. Abraham Schlome, 2. Adlersberg Abraham, 3. Affinis Theophanius, 4. Bezen Zeinwel, 5. **Brandl Franz**, 6. Brenmann Hersch, 7. Chobzej Theodor, 8. Domański Leopold, 9. Dutkowski Josef, 10. Dworzak Rudolf, 11. Geller Josef, 12. Granirer Efraim, 13. Haber Ulrich, 14. Jakubowicz Gregor, 15. Jেকেles Jakob, 16. Kassianowicz Emilian, 17. Kmitkowski Stanislaus, 18. **Kozak Arkadius**, 19. Krauthammer Nachman, 20. Kudisch Heinrich, 21. Landmann Moritz, 22. **Lang Adolf**, 23. Latawiec Franz, 24. Lesner Israel, 25. Lunenfeld David, 26. Morgenstern Nachman, 27. Nykusewicz Gregor, 28. Ostapowicz Kornel, 29. Pächt Karl, 30. Prelicz Friedrich, 31. Ptaslic Demeter, 32. Reh Edmund, 33. Renner Viktor, 34. Rosenrauch Gawriel, 35. Runes Leon, 36. Schächter Isidor, 37. Schärf Phöbus, 38. Schärf Pinkas, 39. Serfas Franz Josef, 40. **Serfas Karl**, 41. Sternberg Josef, 42. Tarnowiecki Nikolaus, 43. Turcanovici Eugen, 44. Ungurian Edmund, 45. Zachar Franz Xaver, 46. Zurkanowicz Emilian. *Privatisten*: 1. Bergmann Hersch, 2. Donigewicz Michael, 3. Fränkel Feiwel, 4. Gellmann Abraham, 5. Kapise Wilhelm, 6. Maximowicz Eugen, 7. Teutler Markus.

V. Klasse B. (24 + 1 Schüler.)

1. Baloszeskul Alexander, 2. Barbier Elias, 3. Bodnariuk Basil, 4. Butzura Pantelejmon, 5. Chiovski Trifon, 6. Cyganiuk Alexander, 7. Czesnykowski Karl, 8. Drohomirecki Eugen, 9. Grigorowicz Eugen, 10. Hanceriuc Simeon, 11. Hrehoretz Georg, 12. Hrymaliuk Georg, 13. Jasienicki Ritter v. Roman Heinrich, 14. Iwaniuk Elias, 15. **Kowalluk Isidor**, 16. Kozariczuk Emanuel, 17. Kuszniruk Theoktist, 18. Liutyk Demeter, 19. Marunczak Demeter, 20. **Mihaliuk Nikolaus**, 21. **Orelecki Johann**, 22. Pauliuk Eugen, 23. Railean Johann, 24. Sopiuk Alexius. *Privatist*: Hlibka Georg.

VI. Klasse A. (43 + 10 Schüler.)

1. Allerhand Heinrich, 2. Allerhand Karl, 3. Apfelbaum Salomon Leib, 4. Bauer Schulem, 5. Berl Heinrich, 6. Brendzan Hilarion, 7. Bronikowski Emil, 8. Buchholz Berl, 9. Csikany von Ileny Artur, 10. Deligdisch Selig, 11. Druckmann Josef, 12. Fränkel Moses, 13. Fuchs Benjamin, 14. Geller David, 15. Germann Wilhelm, 16. Gierowski Georg, 17. Grabowski Albin, 18. Gruberg Markus Kalman, 19. Gumiński Oskar, 20. **Haas Eduard**, 21. Huhn Moses, 22. Kleinwächter Ferdinand, 23. Kozarisczuk Oleg, 24. Krämer Markus, 25. Lenkisch Stephan, 26. Lessner Mendel, 27. Mojzesowicz Bogdan, 28. Oleksiewicz Stephan, 29. Radek Eusebius, 30. Rüber Kalman Hersch, 31. Rużyłowicz Franz, 32. Schnee Jakob, 33. Schwartz Josef, 34. Serotiuk Basil, 35. v. Stehlik Rudolf Adolf, 36. **Stepek Peter**, 37. Szulc Eugen, 38. Tannenbaum Ludwig, 39. Teitelbaum Abraham, 40. Totojeskul Dionys, 41. Wegemann Romuald, 42. Weihrauch Chaim, 43. Wittner Lazar. *Privatisten*: 1. Ehrlich Adolf, 2. Gierowski Xenia, 3. Ippen Max, 4. Janosz Theodor, 5. Krauthammer Mendel, 6. Lamm Josef, 7. Roller Hersch, 8. Schwarz David, 9. Serotiuk Alexander, 10. Smereczyński Konstantin.

VI. Klasse B. (31 Schüler.)

1. Andrijewicz Eugen, 2. Doszczwiwnyk Johann, 3. Dragan Orest, 4. Droń Basil, 5. Fedorowycz Georg, 6. Frundza Dionys, 7. Frundzej Johann, 8. Gawriletz Konstantin, 9. **Hanklewicz Gregor**, 10. Hrehorowycz Stephan, 11. Iwaniuk Simeon, 12. Lipecki Konstantin, 13. Lupaszko Konstantin, 14. Macieliński Karl, 15. Mayer Dionys, 16. Mayer Eugen, 17. Moysiuk Peter, 18. Negricz Johann, 19. Orelecki Nikolaus,

20. Pihuliak Emil, 21. **Podlaszecki Jaroslaus**, 22. Poluk Marian, 23. Reucki Gregor, 24. Rongusz Wladimir, 25. Soroczan Johann, 26. Strilczuk Gregor, 27. Suchowerski Josef, 28. Szuchiewycz Andreas, 29. Tyminski Wladimir, 30. Zahorodniuk Georg, 31. Żukowskyj Hilarion.

VII. Klasse. (38 + 3 Schüler.)

1. Baumann Gustav, 2. Bekul Johann, 3. Böhmer Gustav, 4. Buchberg Moses, 5. Chodakowski Rudolf, 6. Cisyk Emilian, 7. v. Drohomirecki Nikolaus, 8. Ebner Jüdel, 9. Einhorn Moses, 10. Grabowski Kasimir, 11. Halip Artemius, 12. Harnik Mendel, 13. Hnidey Emilian, 14. **Jędrzyjowski Ludwig**, 15. Kirstiuk Kornel, 16. Kosiński Viktor, 17. Krassel Moses, 18. Lagadyn Demeter, 19. Landau Abraham, 20. Lesner Benjamin, 21. Mak Stefan, 22. Matich Eugen, 23. Muntean Dionys, 24. Mykityla Anton, 25. Orza Wladimir, 26. Pauk Eduard, 27. Pfaff Karl, 28. Rongusz Konstantin, 29. Schapira Kalman, 30. Schlamp Reinhold, 31. Schmul Karl, 32. Somer Marem, 33. Straucher Otto, 34. Svoboda Johann, 35. Szkwarczuk Basil, 36. Tanasyczuk Viktor, 37. Turczynetz Johann, 38. Welisch Emil. *Privatisten*: 1. Beck Anton, 2. Isseceskul Konstantin, 3. Tunk Moses.

Vorbereitungsklasse. (40 Schüler.)

1. Antemiczuk Theodor, 2. Buczatzki Gregor, 3. Buzor Demeter, 4. Chalus Basil, 5. Charzewski Stephan, 6. Czajkowski Julian, 7. Czerniawski Eusebius, 8. **Dariczuk Gregor**, 9. Deba Johann, 10. Fedorak Michael, 11. Foki Johann, 12. Galan Johann, 13. Haras Michael, 14. Horn Michael, 15. Kawulia Basil, 16. Kerstia Johann, 17. **Klewczuk Stephan**, 18. Kolotelo Michael, 19. Korzinski Basil, 20. Kostiuk Basil, 21. Kostenczuk Georg, 22. Koszarycz Alexander, 23. Krakalia Nikolaus, 24. Kuchta Michael, 25. Melneczuk Nikolaus, 26. Moldowan Demeter, 27. Paulowicz Georg Basil, 28. Romanko Stephan, 29. **Romanowicz Georg**, 30. Rudnicki Emil, 31. Semeniuk Josef, 32. Simowicz Nikolaus Borys, 33. Slobodian Julian, 34. Statkiewicz Maximilian, 35. Storoszczuk Johann, 36. Todorowicz Georg, 37. Totoeskul Ignatz, 38. Welniczuk Orest, 39. Zachariasiewicz Anton Isidor. 40. Zadurowicz August

XII. Statistik der Schüler im Jahre 1903/1904.

Die für die Privatisten geltenden Zahlen sind in der entsprechenden Kolonne in kleiner Schrift rechts oben beigesetzt.

	Z u s a m m e n																		Zu- sammen			
	I.			II.			III.			IV.			V.			VI.				VII.		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c				
1. Zahl	53	40	34	65	66	66	65	43	67	29	29	26	60	26	27	25	25	25	—	—	—	600
Zu Ende 1902/1903	54	60	67	52	62	62	74	58	68	34	34	25	57	25	53	31	31	31	43	43	43	738
Zu Anfang 1903/1904	2	—	—	2	—	—	3	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	1	1	11
Während des Schuljahres ein- getreten	56	60	67	54	62	62	77	58	69	34	34	25	58	25	54	31	31	31	44	44	44	749
Im ganzen also aufgenommen Darunter neu aufgenommen, und zwar:	47	52	65	9	—	—	8	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	6	6	6	192
Aufgestiegen	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	5
Repetenten	—	6	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Wieder aufgenommen, und zwar:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aufgestiegen	—	—	—	40	59	58	58	53	55	31	31	24	51	24	47	29	29	29	36	36	36	483
Repetenten	6	8	2	5	3	3	11	5	11	3	3	1	6	1	6	2	2	2	—	—	—	69
Während des Schuljahres aus- getreten	12	11	16	6	5	5	5	5	7	1	1	—	5	—	1	—	—	—	3	3	3	77
Schülerzahl zu Ende 1903/1904 Darunter:	44	49	51	48	57	57	72	53	62	33	33	25	53	25	53	31	31	31	41	41	41	672
Öffentliche Schüler	35	49	51	42	57	57	59	53	53	33	33	24	46	24	43	31	31	31	38	38	38	614
Privatisten	9	—	—	6	—	—	13	—	9	—	—	7	7	1	10	—	—	—	3	3	3	58
2. Geburtsort (Vaterland).	13 ⁶	11	5	13 ²	11	11	18 ⁵	5	13 ⁵	3	3	1	11 ²	1	11 ²	4	4	4	13 ¹	13 ¹	13 ¹	132 ³
Czernowitz	15 ³	31	38	21 ²	36	36	25 ⁵	36	25 ³	20	20	23 ¹	27 ⁴	23 ¹	20 ⁵	25	25	25	19 ¹	19 ¹	19 ¹	361 ²
Bukowina (außer Czernowitz) Galizien	5	7	7	7 ²	9	9	12 ³	11	14 ¹	10	10	—	7	—	11 ³	2	2	2	4 ¹	4 ¹	4 ¹	106 ¹
Andere österr. Länder	1	—	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	5
Ungarn	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3

	K l a s s e																Zu- sammen		
	I.			II.			III.			IV.			V.			VI.		VII.	
	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a			b
																		VI.	
22 Jahre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
23 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
24 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
25 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹
Summe	35 ⁹	49	51	42 ⁶	57	59 ¹³	53	53 ⁹	33	46 ⁷	24 ¹	43 ¹⁰	31	38 ³	—	—	—	38 ³	614 ⁵⁸
6. Nach dem Wohnorte der Eltern.																			
Ortsangehörige	15 ³	15	5	15 ¹	14	21 ⁶	13	21 ⁴	5	17	3	11 ¹	9	17 ²	—	—	—	17 ²	181 ¹⁷
Auswärtige	20 ⁶	34	46	27 ⁵	43	38 ⁷	40	32 ⁵	28	29 ⁷	21 ¹	32 ⁹	22	21 ¹	—	—	—	21 ¹	433 ⁴¹
Summe	35 ⁹	49	51	42 ⁶	57	59 ¹³	53	53 ⁹	33	46 ⁷	24 ¹	43 ¹⁰	31	38 ³	—	—	—	38 ³	614 ⁵⁸
7. Klassifikation.																			
a) Zu Ende des Schuljahres 1903/1904																			
I. Fortgangsklasse mit Vorzug	1	1	3	2	3	3	6	4 ¹	3	4	3	2	2	1	—	—	—	1	38 ¹
I. Fortgangsklasse	17 ¹	30	29	25	39	29 ⁴	25	19 ²	17	27 ¹	9	18	16	20	—	—	—	20	320 ⁸
Zu einer Wiederholungsprüfung zugelassen	8 ¹	7	9	1 ⁵	3	9 ⁵	7	6	3	6 ²	5	8 ²	4	3 ¹	—	—	—	3 ¹	79 ¹⁶
II. Fortgangsklasse	7 ⁴	8	5	10	7	12 ¹	7	22 ²	9	7 ¹	6	13 ²	6	13	—	—	—	13	132 ¹⁰
III. Fortgangsklasse	1	3	3	4	4	6 ²	8	2 ¹	1	2	1	2 ³	3	—	—	—	—	—	40 ⁶
Zu einer Nachtragsprüfung krankheits halber zugelassen	1 ³	—	2	0 ¹	1	0 ¹	—	0 ³	—	0 ³	0 ¹	0 ³	—	1 ²	—	—	1 ²	5 ¹⁷	
Summe	35 ⁹	49	51	42 ⁶	57	59 ¹³	53	53 ⁹	33	46 ⁷	24 ¹	43 ¹⁰	31	38 ³	—	—	—	38 ³	614 ⁵⁸
b) Nachtrag zum Schuljahre 1902/1903.																			
Wiederholungsprüfungen wahren bewilligt	5 ¹	8	6	14 ²	8	13 ¹	6	8	7	9 ¹	9	9	3	—	—	—	—	—	105 ⁵

Entsprochen haben	4 ¹	5	5	12 ²	7	11 ¹	6	8	6	6	8	8	3	—	89*
Nicht entsprochen haben (oder nicht erschienen sind)	1	3	1	2	1	2	—	—	1	3 ¹	1	1	—	—	16 ¹
Nachtragsprüfungen waren bewilligt	—	—	0 ¹	1 ¹	1	—	0 ¹	0 ¹	—	1 ¹	0 ¹	1	1	—	5 ⁷
Entsprochen haben	—	—	—	—	—	—	—	0 ¹	—	1	—	—	—	—	1 ¹
Nicht entsprochen haben	—	—	—	0 ¹	—	—	0 ¹	—	—	0 ¹	—	—	—	—	2 ²
Nicht erschienen sind	—	—	0 ¹	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹
Darnach ist das Endergebnis für 1902/1903.															
I. Fortgangsklasse mit Vorzug	5	5	3	4	9	3 ¹	2	5	3	2	2	1	1	—	45 ¹
I. Fortgangsklasse	35 ²	25	26	46 ⁷	45	44 [*]	29 ¹	42 ³	22	44 ²	21	20	15	—	414 ^{1,9}
II. Fortgangsklasse	5 ¹	7	3	5	9	11 ¹	4 ²	10 ²	2	9 ¹	2 ¹	5	8	—	80 [*]
III. Fortgangsklasse	4 ¹	3	1	1 ¹	1 ¹	1	4 ¹	3 ²	2	1 ¹	—	1	1	—	23 ⁷
Ungesprüft geblieben	—	—	0 ¹	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ¹
Summe	49*	40	33 ¹	57 ⁸	65 ¹	59 ⁶	39*	60 ⁷	29	56*	25 ¹	27	25	—	564 ^{3,6}
8. Geldleistungen der Schüler.															
Das Schulgeld haben gezahlt:															
im I. Semester	32	32	14	18	5	35	9	28	9	30	3	21	10	26	272
im II. Semester	22	15	6	21	16	45	20	40	16	25	13	35	14	32	320
Zur Hälfte waren befreit:															
im I. Semester	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	1	—	—	4
im II. Semester	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Ganz befreit waren:															
im I. Semester	16	24	44	33	57	38	49	34	25	27	22	32	21	16	438
im II. Semester	25	34	48	27	41	28	36	21	18	28	12	17	17	10	362

Algem. ruth. Gesang in I. Abt.	8	7	—	10	1	8	—	5	2	6	—	3	2	52
Gr.-or. Kirchengesang	—	—	—	—	—	5	1	3	2	13	—	10	4	38
Gr.-kath.	6	1	—	10	1	8	—	5	—	—	—	3	1	35
Röm.-kath.	3	—	6	—	3	—	—	—	2	—	—	—	1	19
Turnen (klassenweise)	27	37	40	30	36	41	25	24	11	10	13	13	17	358
10. Stipendien.														
Anzahl der Stipendisten	1	—	—	—	—	1	1	1	2	2	2	1	1	12
Gesamtbetrag der Stipendien in Kronen	84	—	—	—	—	100	200	160	400	360	340	100	100	1844
Summe	84	—	—	—	—	100	200	160	400	360	340	100	100	1844

Statistik der Schüler der Vorbereitungsklasse im Schuljahre 1903/04.

Zu Anfang des Schuljahres 1903/4 aufgenommen	Während des Schuljahres eingetreten	Während des Schuljahres ausgetreten	Schülerzahl zu Ende des Schuljahres 1903/04	Geburtsort (Vaterland)																					
				Czernowitz	Bukowina außer Czernowitz	Galizien																			
52	1	13	40	7	28	5																			
Muttersprache	Religionsbekenntnis	Lebensjahre																							
Deutsch	Ruthenisch	gr-or	gr.-kath.	Klassifikation zu Ende des Schuljahres 1902/03																					
				I. Fortgangs-Klasse mit Vorzug	I. Fortgangs-Klasse	II. Fortgangs-Klasse	III. Fortgangs-Klasse	Zu einer Weiterbildung																	
—	40	25	15	3	9	8	11	3	5	1	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

XIII. Lehrbücher für das Schuljahr 1904/05.*)

- I. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: Großer Katechismus der Religion, 1. Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, christlich-kathol. Katechismus, 3. Aufl.; c) gr.-or.: Schuster-Toronski, biblische Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; d) evang.: Ernesti, Luthers kleiner Katechismus, 40. Aufl.; e) mos.: Wolf Pollak, Geschichte Israels, 1. Heft, 15. (14.) Aufl. — Latein: Scheindler-Kauer, lat. Schulgrammatik, 5. (4.) Aufl.; Hauler, lat. Übungsbuch, I., Ausg. B, 13. (12.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолевич Цеглинський, вправи лат. для I. кл. 2. Aufl.; Самолевич-Цеглинський, граматика лат 2. Aufl. event. Кобилянський, вправи лат. для I. кл. 1904. — Deutsch: Tumlirz, deutsche Schulgrammatik, 4. Aufl.; Lampel, deutsches Lesebuch, 1. Band, 10. (9.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Christof, deutsche Grammatik, 1. Aufl.; Stritof, deutsches Lesebuch, 1. Aufl. — Ruthenisch: Stocki-Gartner, ruthenische Grammatik, 1. Aufl.; Szpoynarowski, Руска читанка для I. кл. шк. середн.; Ум ауфг-Кордуба, Учебник географ., ч. I. — Geographie: Umlauft, Lehrbuch der Geographie, I., 7. (6.) Aufl.; Kozenn-Haardt-Schmidt-Heiderich, Atlas für Mittelschulen, 39. Aufl. — Mathematik: Моѣник-Neumann, Arithmetik, 1. Abt., 35. Aufl.; Моѣник-Spielmann, Geometrie, 1. Abt., 27. (26.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, учебник арифметики, I., 2. Aufl.; Мочник-Савіцкый, наука Геометриі, ч. I. 1. Aufl. — Naturgeschichte: Pokorny-Latzel, Naturgeschichte des Tierreiches, 27. (26.) Aufl.; Pokorny-Fritsch, Naturgeschichte des Pflanzenreiches, 23. (22.) Aufl.
- II. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: Fischer, Geschichte der göttl. Offenbarung des alten Bundes, 9. (8.) Aufl.; b) gr.-kath.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Schuster, bibl. Geschichte des alten und neuen Bundes, 1. Aufl.; d) evang.: Ernesti, Luthers kleiner Katechismus, 40. Aufl.; e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 2. Heft, 14. (13.) Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik, 4. (3.) Aufl.; Hauler, lat. Übungsbuch, II., 15. (14.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолевич-Кодовский, Вправи лат. для II. кл., 1. Aufl. — Самолевич-Цеглинський, Грамматик ut I. Kl. — Deutsch: Grammatik wie in I. A; Lampel, deutsches Lesebuch, 2. Band, 8. (7.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: deutsche Grammatik wie in I. B; Lampel, deutsches Lesebuch, 2. Band, 8. (7.) Aufl. — Ruthenisch: Stocki-Gartner, Ruthenische Grammatik; Szpoynarowski, Руска читанка для II. шкшл середних. — Geographie und Geschichte: Umlauft, Lehrbuch der Geographie, II., 7. (6.) Aufl.; Mayer, Lehrbuch der Geschichte, I. Teil: Altertum, 4. (3.) Aufl.; Kozenn-Haardt-Schmidt-Heiderich, Atlas für Mittelschulen, 39. Aufl.; Schubert Schmidt, histor.-geogr. Atlas, Ausgabe für Gymnasien, 1. Aufl. — Mathematik: Моѣник-Neumann, Arithmetik wie in I. A; Моѣник-Spielmann, Geometrie wie in I. A (auch 26. Aufl.) — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, арифметика ut I. Kl.; Мочник Савіцкый, геометр. ut I. Kl. — Naturgeschichte: Pokorny-Latzel, Naturgeschichte des Tierreiches, 26. (25.) Aufl.; Pokorny-Latzel-Mik, Naturgeschichte des Pflanzenreiches, 21. Aufl.
- III. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: Fischer, Geschichte der göttl. Offenbarung des neuen Bundes, 9. (8.) Aufl.; b) gr.-kath.: Schuster, bibl. Geschichte wie in der II. Kl.; c) gr.-or. Guszalewicz, christlich-kath. Katechismus, 2. Aufl.; d) evang.: Palmer, der christliche Glaube und das christliche Leben, 10. (9.) Aufl.; e) mos.: Wolf-Pollak, Geschichte Israels, 3. Heft, 10. Aufl. — Latein: Scheindler,

*) Wo keine Zahl in ( ) steht, darf ausschließlich nur die angegebene Auflage verwendet werden.

lat. Schulgrammatik wie in II. A; Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax, Kasuslehre, 10. (9.) Aufl.; Golling, Chrestomathie aus Corn. Nepos und Curtius Rufus, 1. Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолевич Огоновский, грамат. лат., ч. II., 1. Aufl.; Прухвицкий-Огоновский, вправи лат. для III. кл., 1. Aufl. — Griechisch: Curtius-Hartel-Weigel, griech. Schulgrammatik, 24. Aufl.; Schenkl Karl-Heinrich, griech. Elementarbuch für die III. und IV. Klasse, 18., eventuell 19. Aufl. — Deutsch: Tumlirz, deutsche Grammatik, I., 3. Aufl.; Prosch-Wiedenhofner, deutsches Lesebuch, III., 2. Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: deutsche Grammatik wie in I. B; Lampel, deutsches Lesebuch, 3. Band, 8. (7.) Aufl. — Ruthenisch: Читанка руска для III. кл. шкіл середних, Lemberg; Stocki-Gartner, Ruthenische Grammatik. — Geographie und Geschichte: Umlauf, Lehrbuch der Geographie wie in der II. Kl.; Mayer, Lehrbuch der Geschichte, II. Teil: Mittelalter, 4. (3.) Aufl.; Atlanten wie in der II. Klasse. — Mathematik: Močnik-Neumann, Arithmetik, 2. Abt., 27. Aufl.; Močnik-Spielmann, Geometrie, 2. Abt., 22. (21.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Огоновский, Учебник арифметики для III. i IV. кл. 1. Aufl.; Саницкий, наука геометрії, ч. II. для III. i IV. кл., 1. Aufl. — Physik: Wallentin, Grundzüge der Naturlehre, 6. (5.) Aufl. — Naturgeschichte: Ficker, Leitfaden der Mineralogie, 1. Aufl.

IV. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: Zetter, kath. Liturgik, 4. (3.) Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, Liturgik der gr.-kath. Kirche, 2. Aufl.; c) gr.-or.: Iwanowicz, Liturgik der gr.-or. Kirche, 2. Aufl.; d) evang.: Palmer wie in der III. Klasse; e) mos.: Wolf, Geschichte Israels, 4. Heft, 10. (9.) Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in II. A; Hauler, Aufgaben zur Einübung der lat. Syntax, Moduslehre, 7. (6.) Aufl.; Prammer-Kalinka, Caesar de bello Gallico, 6. Aufl.; Grysar-Ziwsa, Ovidii Nas. carm. sel., 5. (4.) Aufl. — Ruth.-deutsche Abt.: Самолевич-Огоновский, граматика лат. ut III. Kl.; Прухвицкий, Вправи лат. для IV. кл., 1. Aufl.; Prammer-Kalinka, Caesar und Grysar-Ziwsa, Ovid wie in der IV. A. — Griechisch: Curtius-Hartel-Weigel, griech. Schulgrammatik wie in der III. Kl.; Schenkl Karl-Heinrich, griech. Elementarbuch wie in der III. Kl. — Deutsch: Tumlirz, Grammatik wie in der III. A; Prosch-Wiedenhofner, deutsches Lesebuch, IV. Band, 2. (1.) Aufl. — Ruthenisch: Читанка руска для IV. кл. шкіл середни, Lemberg; Stocki-Gartner, Ruthenische Grammatik. — Geographie und Geschichte: Mayer, Geographie der österr.-ung. Monarchie, 6. Aufl.; Mayer, Lehrbuch der Geschichte der Neuzeit, 4. (3.) Aufl.; Kozenn-Haardt-Schmidt-Heiderich, Atlas für Mittelschulen, 39. Aufl.; Putzger F. W., histor. Schulatlas, 25. (24.) Aufl. — Mathematik: Arithmetik und Geometrie wie in der III. Kl. — Physik: Wallentin, Grundzüge der Naturlehre wie in der III. Klasse.

V. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: König, allgem. Glaubenslehre, I. Kursus, 10. (9.) Aufl.; b) gr.-kath.: Toronski, christlich kath. Fundamentaldogmatik und Apologetik, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Fedorowicz, Dogmatik, I. und II. Teil, 1. Aufl.; d) evang.: Palmer, wie in der III. Kl.; e) mos.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, I. T., 2. Aufl. — Latein: Grysar-Bitschowsky, Titi Livii a. u. c. libr. partes sel., 1. Aufl.; Grysar-Ziwsa, Ovid, wie in der IV. Kl.; Hintner-Neubauer, Sammlung von Übungsstücken zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Lateinische, 1. Aufl., samt Wörterbuch hiezu; Scheindler, lat. Schulgrammatik, 3. Aufl. — Griechisch: Schenkl Karl-Heinrich, Chrestomathie aus Xenophon, 12. Aufl.; Curtius-Hartel, Schulgrammatik, 22. Aufl.; Christ, Homers Ilias, 2. Aufl.; Hintner, griech. Aufgaben, 4. (3.) Aufl. — Deutsch: Tumlirz, Schulgrammatik wie in

der I. A.; Prosch Wiedenhofer, deutsches Lesebuch für Obg., I. T., 1. Aufl. — Ruthenisch: Konst. Luczakowski, *Вопри ноєаїіппоаи*, Lemberg. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte f. d. o. Kl. d. G., I. T.: Altertum, 4. Aufl.; Putzger, hist.-geogr. Schulatlas, 25. (24.) Aufl. — Mathematik: Wallentin, Lehrbuch der Arithmetik für o. Kl., 2. Aufl.; Wallentin, Übungsbuch zur Arithmetik, 5. Aufl.; Moönik-Spielmann, Lehrbuch der Geometrie für ob. Kl., 23. Aufl. — Naturgeschichte: Scharitzer, Mineralogie und Geologie für Obergymn., 5. Aufl.; Wretschko-Heimerl, Vorschule der Botanik, 7. Aufl.

VI. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: König, allgem. Glaubenslehre, III. Kursus, 10. (9.) Aufl.; b) gr.-kath.: Wappler-Peiesz, kath. Glaubenslehre, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Andrijczuk, Morallehre, 1. und 2. Teil, 1. Aufl.; d) evang.: Palmer, christliche Glaubens- und Sittenlehre; e) mos.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, 2. Teil, 1. Aufl. — Latein: Linker-Klimscha-Perschinka, *Sallust, bellum Cat. et bell. Ingurth.*, 1. Aufl.; Hoffmann, *Caesaris bellum civile*, 3. Aufl.; Kornitzer, *Cicero in Catilinam orat. IV*, 4. (3.) Aufl.; Golling, *Vergilii carm. sel.*, 2. Aufl.; Hintner-Neubauer, Übungsbuch wie in der V. A.; Scheindler, lat. Schulgrammatik wie in der V. Kl. — Griechisch: Schenkl, *Chrestomathie* wie in der V. Kl.; Curtius-Hartel, *Grammatik* wie in der V. Kl.; Christ, *Homers Ilias* wie in der V. Kl.; Hintner, *Herodots Perserkriege*, I. T.: Text, 6. (5.) Aufl.; II. T. Anmerkungen; Tkač, Wörterbuch zu Herodot, 2. Aufl. — Deutsch: Tumlirz, deutsche Grammatik, II. T., 1. Aufl.; Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch für österr. Obg., II. T., 1. Aufl. — Ruthenisch: Ogonowski, *alruthenische Chrestomathie*, 1. Aufl. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte f. d. ob. Kl. d. G., II. T., 2. Aufl.; Putzger, *histor. Schulatlas* wie in der V. Kl. — Mathematik: Wallentin, Lehrbuch der Arithmetik für ob. Kl., 2. Aufl.; Wallentin, Übungsbuch zur Arithmetik, 5. Aufl.; Gajdeczka, Lehrbuch der Geometrie f. ob. Kl., 2. Aufl.; Gajdeczka, Übungsbuch zur Geometrie, 2. Aufl. — Naturgeschichte: Graber-Mik, *Leitfaden der Zoologie für Obg.*, 3. Aufl.

VII. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: König, allgemeine Glaubenslehre, IV. Kursus: die Sittenlehre, 10. (9.) Aufl.; b) gr.-kath.: Wappler-Piurko, kath. Sittenlehre, 1. Aufl.; c) gr.-or.: Semaka, Kirchengeschichte; d) evang.: Palmer, wie in der VI. Klasse; e) mos.: Brann, Lehrbuch der jüdischen Geschichte, III. und IV. Teil, 1. Aufl. — Latein: Kornitzer, *Cicero pro Roscie Amerino*, 2. Aufl.; Kornitzer, *Cicero pro Archia poeta*, 3. Aufl.; Kornitzer, *Cicero, Cato maior*, 2. Aufl.; Golling, *Vorgilii carm. sel.*, wie in der VI. Kl.; Hintner-Neubauer, lat. Übungsbuch, wie in der V. Kl.; Scheindler, lat. Schulgrammatik, wie in der V. Kl. — Griechisch: Curtius-Hartel, griech. Grammatik, wie in der V. Kl.; Hintner, griech. Aufgaben, wie in der V. Kl.; Christ, *Homers Odyssee* in verkürzter Ausgabe, 4. (3.) Aufl.; Bottek, *ausgewählte Reden des Demosthenes*, 1. Aufl. — Deutsch: Prosch-Wiedenhofer, deutsches Lesebuch f. d. o. Kl., III. T., 1. Aufl. — Ruthenisch: Barwinski, *Витки в народној аїт. укр. руск.*, I. T., 2. (3.) Aufl. — Geschichte: Zeehe, Lehrbuch der Geschichte f. o. Kl., III. T., 2. Aufl.; Putzger, *historischer Schulatlas*, wie in der V. Kl. — Mathematik: Arithmetik und Geometrie, wie in der VI. Kl. — Physik: Rosenberg, Lehrbuch der Physik f. d. o. Kl. d. Mittelschulen, 1. Aufl. — Philosophische Propädeutik: Höfer, *Grundlehren der Logik*, 3. Aufl.

VIII. Klasse: Religionslehre: a) röm.-kath.: Bader, Lehrbuch der Kirchengeschichte, 4. Aufl.; b) gr.-kath.: Wappler-Stefanowicz, *Geschichte der kath. Kirche*, 2. Aufl.; c) gr.-or.: Semaka, *Apologetik der gr.-or. Kirche*; d) evang.:

Palmer, wie in der VI. Kl.; e) mos.: Brann, wie in der VII. Kl. und Philippson, die israel. Religionslehre, 1. Aufl. — Latein: Scheindler, lat. Grammatik, wie in der V. Kl.; Hintner-Neubauer, Sammlung von Übungsstücken, wie in der V. Kl.; Müller-Christ: Tacitus, Annalen, I. u. II. Band, 1. Aufl.; Müller-Christ: Tacitus, Germania, 1. Aufl.; Huemer, Horatii Flacci carm. sel., 6. Aufl. — Griechisch: Curtius-Hartel, griech. Grammatik, wie in der V. Kl.; Hintner, griech. Aufgaben, wie in der V. Kl.; Christ, Odyssee, wie in der VII. Kl.; Christ: Plato, Apologie und Kriton, 2. Aufl.; Christ: Plato, Euthyphron, 3. Aufl.; Schubert: Sophocles, Antigone, 4. Aufl. — Deutsch: Prosch-Wiedenhofer, Lesebuch, wie in der VII. Kl. — Ruthenisch: Barwinski, Вибірки в народної літ. укр. рускої, II. Teil, 2. (3.) Aufl. — Geographie und Geschichte: Zeehe und Schmidt, österreichische Vaterlandskunde f. d. VIII. Gymnkl., 1. Aufl.; Atlanten von Kozen und Putzger, wie in der IV. Kl. — Mathematik: Arithmetik und Geometrie, wie in der VI. Kl. — Physik: Rosenberg, Lehrbuch der Physik, wie in der VII. Kl. — Philosophische Propädeutik: Höfler, Grundlehren der Psychologie, 1. Aufl.

Vorbereitungsklasse: Religionslehre: a) gr.-or.: Eusebius Iwanowicz, Kleiner Katechismus, 1. Aufl.; Alexius Toronski, Kurze biblische Geschichte, 1. Aufl.; gr.-kath.: Alexius Toronski, Größerer christlicher Katechismus, 1. Aufl.; A. Toronski, Kurze biblische Geschichte, 1. Auflage. — Deutsch: Dr. Karl Kummer — Franz Bransky — Hofbauer, deutsches Lesebuch für österr. allgemeine Volksschulen, II. Teil, 2. Aufl.; Josef Lehmann, deutsches Sprachbuch für österr. allgem. Volksschulen, III. Teil, 1. Aufl. — Ruthenisch: E. Popowicz, Читанка для шкіл народ., III. часть, 1. Aufl.; E. Popowicz, Грамагика для шкіл народ., II. Teil, 2. Aufl. — Rechnen: Dr. Franz Moßnik, Ruthenisches Rechenbuch für Volksschulen, II. Teil, 1. Auflage.

XIV. Kundmachung für das Schuljahr 1904/05.

1. Das Schuljahr 1904/1905 wird am 5. September um 8 Uhr früh mit dem h. Geistamte eröffnet werden. Nach dem Gottesdienste haben sich alle Schüler in ihren Klassen zu versammeln, wo die Verlesung der Disziplinarvorschriften stattfinden und der Stundenplan bekanntgegeben werden wird. Der regelmäßige Unterricht beginnt am 6. September um 8 Uhr vormittags.

2. Die Aufnahme in die 1. Klasse findet am 15. und 16. Juli (Sommertermin) und am 1. und 2., eventuell 3. September (Herbsttermin) statt. Die Aufnahmewerber haben sich an einem dieser Tage zwischen 8 und 10 Uhr vormittags in Begleitung ihrer Eltern oder deren bevollmächtigter Stellvertreter in der Direktionskanzlei zu melden, durch Vorlage eines legalen Tauf- oder Geburtsscheines nachzuweisen, daß sie das 10. Lebensjahr schon vollendet haben oder im laufenden Kalenderjahre vollenden werden, und falls sie eine öffentliche Volksschule besucht haben, ein Frequentationszeugnis oder die Schulnachrichten, mindestens über das 4. Schuljahr, mitzubringen. Sowohl das Frequentationszeugnis wie die Schulnachrichten müssen zufolge des h. Ministerial-Erlasses vom 11. Juni 1886, Zl. 8165, das Urteil über die Leistungen in der Unterrichtssprache durch eine einzige Note ausgedrückt enthalten und außerdem zufolge h. Landesschulrats-Erlasses vom 9. April 1898, Zl. 5329 ex 1897, mit dem Vermerke „hat seinen Übertritt an eine Mittelschule angemeldet“ versehen sein. Fehlt auch nur eine der angeführten Bedingungen, so kann die Zulassung zur Prüfung nicht erfolgen.

Bei der Einschreibung haben die Eltern oder deren Stellvertreter auch die **Muttersprache** des Schülers anzugeben, da sich nach dieser der Besuch der ruthenischen Sprache regelt. Die Angabe der Eltern wird für die Folge als bindend angesehen.

Bezüglich der **Aufnahmsprüfung für die I. Klasse** gelten zufolge des h. Min.-Erl. vom 14. März 1870, Zl. 5370, folgende Bestimmungen:

Bei der Aufnahmsprüfung für die I. Klasse mit **deutscher Unterrichtssprache** werden in der **Religionlehre** jene Kenntnisse, die in den ersten vier Klassen einer Volksschule erworben werden können, in der **deutschen Sprache** Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen und lateinischen Schrift, Kenntnis der Elemente aus der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfacher bekleideter Sätze, Bekanntschaft mit den Regeln der Orthographie und richtige Anwendung derselben beim Diktandoschreiben, im **Rechnen** Geübtheit in den vier Grundrechnungsarten mit ganzen Zahlen verlangt.

Bei der Aufnahmsprüfung für die I. Klasse mit **ruthenisch-deutscher Unterrichtssprache** werden dieselben Forderungen mit dem Unterschiede gestellt, daß an die Stelle der deutschen Sprache die ruthenische tritt. Außerdem haben sich die betreffenden Aufnahmswerber auch einer Prüfung aus der deutschen Sprache zu unterziehen, wobei jedoch nur Fertigkeit im Lesen und Schreiben der deutschen Schrift, Bekanntschaft mit den allerwichtigsten Regeln der Rechtschreibung, Kenntnis der allerwichtigsten und häufigsten Formen der Deklination und Konjugation, einige Übung in der Analyse eines einfach erweiterten Satzes, endlich nur der Wortschatz gefordert wird, der aus den an den ruthenischen Volksschulen eingeführten Lehrbüchern von Roth-Hlibowicki erworben werden kann.

Eine Wiederholung der Aufnahmsprüfung in die I. Klasse, sei es an einer und derselben oder an einer anderen Mittelschule, mit der Rechtswirksamkeit für das unmittelbar folgende Schuljahr ist zufolge Min.-Erl. vom 2. Jänner 1886, Zl. 85, unzulässig.

Die der Direktion beim Einschreiben der Schüler übergebenen Dokumente werden am 12. September zurückgestellt werden.

Jeder **neu eintretende Schüler** hat eine Aufnahmstaxe von 4 K 20 h, einen Lehrmittelbeitrag von 2 K, einen Jugendspielbeitrag von 1 K, ein Tintengeld von 1 K und überdies 6 h für 1 Exemplar der Disziplinar-Ordnung, also im ganzen 8 K 26 h, zu entrichten. Eine unter falschen Angaben ersichlene Aufnahme hat die Entfernung des Schülers von der Anstalt zur Folge.

Im Falle der Nichtaufnahme wird die Taxe zurückerstattet.

3. Die **Wiederholungs- und Nachtragsprüfungen** sowie die **Aufnahmsprüfungen** in die **höheren Klassen** werden am 2. und 3. September von 8—12 Uhr vormittags und von 3—6 Uhr nachmittags abgehalten werden. Die **Interimzeugnisse** sind vorher dem Direktor zu übergeben. Als solche haben auch die Zeugnisse mit II. Fortgangsklasse jener Schüler zu gelten, welche die Bewilligung zur Ablegung der Wiederholungsprüfung durch den h. k. k. Landesschulrat erhalten haben. Zur Erlangung dieser Bewilligung trotz wiederholter zweiter Klasse aus demselben Gegenstande (Sprachen oder Mathematik) in beiden Semestern sind die an den h. k. k. Landesschulrat zu richtenden, mit einer 1 K-Marke gestempelten Gesuche in den ersten 8 Tagen nach dem Schlusse des Schuljahres bei der Direktion einzureichen.

4. Schüler, die bereits im **Vorjahre** der Anstalt **angehörten**, haben sich am 2. und 3. September in der Zeit von 8—10 Uhr vormittags in den hiefür bestimmten Klassenzimmern behufs Einschreibung zu melden, hiebei das letzte Semestralzeugnis vorzuweisen und 3 K an Taxen und zufolge h. L.-Sch.-R.-Erl. vom 15. Oktober 1893, Z. 2674, 1 K an Tintengeld (für beide Semester) zu entrichten. Schüler, welche eine Wiederholungs-

oder Nachtragsprüfung abzulegen haben, werden erst nach Ablegung derselben aufgenommen.

5. Diejenigen Schüler, welche ihre **Studien unterbrochen** haben, müssen sich zufolge h. Ministerialerlasses vom 6. Oktober 1878, Zl. 13510, auch wenn sie durch Wiederholung der Klasse ihre Studien fortsetzen wollen, einer Aufnahmeprüfung unterziehen. Für jede Aufnahmeprüfung in eine höhere als die erste Klasse ist im vorhinein eine Taxe von 24 K zu erlegen.

6. Schüler, welche **von einem anderen Gymnasium** kommen, haben sich am 1. Sept. zwischen 10 und 12 Uhr in der Direktionskanzlei zu melden, einen legalen Tauf- oder Geburtsschein und sämtliche Semestralzeugnisse, das letzte mit der vorgeschriebenen Abgangsklausel versehen, beizubringen und, wie die Aufnahmewerber der I. Klasse, 8 K 26 h zu erlegen. Über die **Aufnahme auswärtiger Schüler** wird jedoch im Sinne des h. L.-Sch.-R.-Erlasses vom 18. September 1897, Zl. 4346, erst nach Abschluß der Aufnahme der Schüler der eigenen Anstalt und nach Maßgabe der etwa noch vorhandenen Sitzplätze entschieden werden.

Auf die Aufnahme in die deutschen Abteilungen der Anstalt haben neue Aufnahmewerber zufolge h. Landesschulrats-Erlasses vom 14. November 1900, Zl. 6935, nur dann unbedingten Anspruch, wenn sie gr.-kath. oder gr.-or. Religion sind oder den Obligatunterricht im Ruthenischen besuchen. Andere Aufnahmewerber können nur nach Maßgabe des vorhandenen Raumes, also nur in beschränkter Anzahl, zur Einschreibung zugelassen werden.

7. Die **Aufnahme der Privatisten** erfolgt in derselben Weise und zu derselben Zeit wie die der öffentlichen Schüler; bei auswärtigen Privatisten der II.—VIII. Klasse kann die Anmeldung auch schriftlich geschehen

Auch gewesene Schüler der Anstalt bedürfen, wenn sie aus was immer für einem Grunde, den regelmäßigen **Einschreibungstermin versäumt** haben, zu ihrer Wiederaufnahme der Bewilligung des h. k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht.

8. Jeder Schüler hat am 6. September seinem Klassenvorstande **zwei** vollständig ausgefüllte **Nationalien**, in denen auch die freien Gegenstände die er in dem neuen Schuljahre besuchen will, verzeichnet werden sollen, zu übergeben. Die Nationalien müssen unbedingt mit der Unterschrift des Vaters oder des verantwortlichen Aufsehers versehen sein.

9. Das **Schulgeld** beträgt 40 K für jedes Semester und ist von den öffentlichen Schülern der II. bis VIII. Klasse längstens 6 Wochen nach Beginn jedes Semesters, von den öffentlichen Schülern der I. Klasse, denen die Stundung des Schulgeldes im I. Semester nicht bewilligt werden sollte, spätestens im Laufe der ersten drei Monate nach Beginn des Schuljahres in Schulgeldmarken zu entrichten. Die Privatisten haben das Schulgeld unmittelbar vor Beginn der Prüfung zu zahlen.

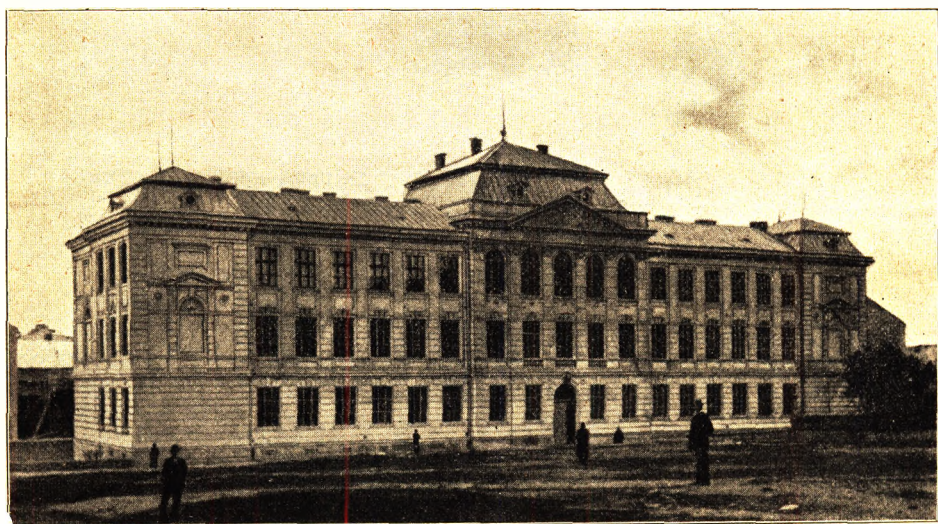
Czernowitz, am 15. Juli 1904.

Kornel Kozak,
k. k. Gymnasial-Direktor.

Hauptfassade des neuen Gymnasialgebäudes.

Eröffnet am 1. September 1904.